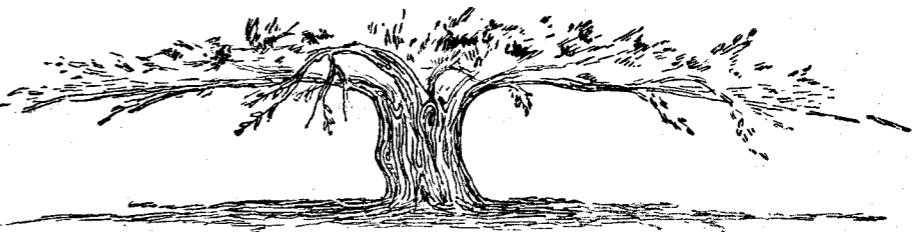

ΕΛΛΑΙΟΓΡΑΦΙΑ Α. ΜΠΑΪΚΙΔΗΝ

ΝΗΣΟΣ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ

ΠΑΝΔΑΘΗΝΑΙΔ

ΕΤΟΣ Γ'
31 ΜΑΪΟΥ 1903

ΠΑΛΑΙΟΝ ΚΑΙΡΟΝ

Κατά τὸ ἔτος 969 δὲ καλίφης Μοεζ-ἔλ-Ιλ-κλάχ κύριος τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ Φαγιούμ καὶ ἔξουσιαστὴς ὅλης τῆς ἀφρικανικῆς παραλίας, τῆς Σαρδηνίας, τῆς Μάλτας καὶ τῆς Σικελίας, ἐπωφελούμενος ἐσωτερικῶν ταραχῶν τῆς Αἴγυπτου, ἐσκέφθη διὰ ὃτο πλέον καιρὸς νὰ τὴν κατακτήσῃ διλόκληρον καὶ νὰ ἀποσπάσῃ τὴν κυριαρχίαν τῆς ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Ἀββασιδῶν. Ἐμάζεψε λοιπὸν περὶ τὰς ἐκατὸν χιλιάδας ἄνδρας, ὅλους πολεμιστὰς διαλεχτούς, ἔβαλε ἐπὶ κεφαλῆς των ἓνα Γραικὸν ἀλλαξόπιστον, δινομαζόμενον Τζοχάρ, τὸν ἀξιώτερον στρατηγόν του, καὶ τοὺς ἔξαπέστειλε εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ὁ Τζοχάρ μὲ τὴν μεγαλειτέραν εὐκολίαν διεκπαιραιώθη εἰς αὐτήν, κατέλυσε τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἀββασιδῶν καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ κυρίου του, ἐγκατεστάθη εἰς τὴν τότε πρωτεύουσάν της, εἰς τὸ Φοστάτ. Ἀλλ' δὲ καλίφης βέβαιος περὶ τῆς ἐπιτυχίας του ἐκ τῶν προτέρων, εἶχε προσχεδιάσει τὴν ἀνέγερσιν μιᾶς πρωτεύουσῆς εἰς τὰς ὅχθας τοῦ Νείλου πολὺ ἀνωτέρας, ἡ δούια νὰ παραβάλλεται μὲ τὴν μυθικὴν πόλιν τῆς Βαγδάτης, καὶ μάλιστα νὰ τὴν ὑπερβαίνῃ ὡς πρὸς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ὁραιότητα τῶν οἰκοδομῶν τῆς.

Τὸ σχέδιον αὐτὸν τὸ ἐνεχέρισε εἰς τὸν Τζοχάρ, δὲ δοποῖος ἀμέσως ἐβάλλθηκε νὰ τὸ πραγματοποιήσῃ. Διὰ νὰ δώσῃ δύμας μεγαλειτέραν ἐπισημότητα καὶ ἐπιβολὴν εἰς τὴν Ἰδρυσιν τῆς μεγαλουπόλεως αὐτῆς, ἐσκέφθη νὰ ζητήσῃ τὴν γνώμην καὶ τοῦ Οὐρανοῦ. Διέταξε λοιπὸν καὶ περιώρισαν τὸν χῶρον, τὸν δοποῖον θὰ κατελάμβανε ἡ νέα πόλις, μὲ πασσάλους, τοὺς ἥινωσε

ὅλους μὲ ἔνα σχοινί, ἐκρέμασε ἐπάνω τοῦ κουδούνια καὶ ἀράδιασε χιλιάδες ἑργατῶν, οἱ δοποῖοι εἰς τὸ πρῶτον σύνθημα θὰ ἥρχιζαν νὰ σκάπτουν τὰ θεμέλια τοῦ τείχους ποῦ θὰ ἐπροφύλαττε τὴν πρωτεύουσαν. Ἐπειτα παρέταξε διλόκληρον τὸν στρατόν του μὲ μεγαλοπρέπειαν καὶ προσεκάλεσε τοὺς πλέον ξακουσμένους ἀστρολόγους καὶ μάγους τῆς ἐποχῆς νὰ ἔλθουν νὰ ἔξετάσουν τὸν οὐρανόν. Εἰς τὸ πρῶτον καλὸν σημεῖον ποῦ θὰ διέκριναν, θὰ κτυποῦσαν ἐπάνω στὸ σχοινί, τὰ κουδούνια θὰ μετέδιδαν τὴν εἰδῆσιν καὶ τὰντοχρόνως ἀπὸ δῆλα τὰ μέρη θὰ ἥρχιζεν ἡ ἑργασία. Ἐτσι λοιπὸν δῆλοι ἀραδιασμένοι ἐπὶ δῆρας ἐπερχόμεναν, ἀλλὰ κανένα σημεῖον δὲν ἐφαίνετο εἰς τὸν Οὐρανόν. Ἐξαφνα ἔνας κόρακας, ποῦ θὰ ἔξελαβε φάνεται τὸ ἀκίνητον ἐκεῖνον ἀνθρωπομάζωμα ὃς ἀπομεινάρια μάχης ἐπῆγε καὶ κάθησε ἐπάνω στὸ σχοινί. Μονομιᾶς οἵ κώδωνες ἐβάλλθησαν εἰς κίνησιν, δὲ ἥχος των μετεδόθη ἀστραπαίως καὶ ἡ ἑργασία ἥρχισε πυρετώδης καθ' δῆλην τὴν γραμμὴν. Τὴν ἰδίαν στιγμὴν δύως καὶ εἰς τὸν κύκλον τῶν ἀστρολόγων μία σύγχυσις παρετηρήθη καὶ φωναὶ ἥκουνσθησαν. Είχεν ἀναφανῆ εἰς τὸν οὐρανὸν σημεῖον κακὸν καὶ δυσοίωνον. Ὁ πλανῆτης Ἄρης, δὲ Νεκτῆς τοῦ οὐρανοῦ, Καχλὸς ἔλ-Φαλάκ ἀνήρχετο εἰς τὸν δῆλοντα. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ καλὰ τὸ σημεῖον αὐτὸν ἐπρεπε νὰ γυρίσῃ πρὸς καλὸν τῆς νέας πόλεως, ποῦ εἶχεν ἥδη ἀρχίσει νὰ κτίζεται, τῆς ἐδόθη τὸ ὄνομα Ἐλ-Καχίρα ἥτοι ἡ Νικήτρια, τὸ ὄνομα τοῦ ἀστέρος ποῦ τὴν ἔφερεν εἰς τὸν κόσμον.

Αὐτὰ ἀναφέρει ή παράδοσις περὶ τῆς Ἰδρύσεως τοῦ Παλαιοῦ Καΐρου. Ἀλλ' ή πόλις αὐτὴ ἀπὸ τὴν στιγμὴν τῆς γεννήσεώς της ἔφερε μέσα της τὴν νέκραν καὶ τὴν καταστροφὴν καὶ ή σημερινὴ θέα της τὸ μαρτυρεῖ. Μόλις τὰ νέα κτίρια τοῦ σημερινοῦ Καΐρου ἔξαφανισθοῦν τὸ ἔνα κατόπιν τοῦ ἄλλου, καὶ μία ἐκτεταμένη νεκρόπολις, μία ἔκτασις ἐρειπίων καὶ στάχτης ἀκολουθεῖ ἀτελεύτητος, εἰς ἀπόστασιν τριῶν χιλιομέτρων μέχρι μαῖς ἀσημάντου καιμοπόλεως, κατοικουμένης ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ Κόπτας, ποὺ ζοῦν χωρὶς λάμψιν καὶ μὲ πεθαμένην ζωήν.

Τὸ δὲ λεπτοκόδων διέρχεται ταχὺ ἀπὸ τὴν ἔοη-
μον καὶ ἐγκαταλειμμένην αὐτὴν χώραν καὶ εἰς
τὴν διάβασίν του μόλις ἀφίνει νὰ διακρίνων-
ται ποῦ καὶ ποῦ μισοκρεμισμένα τζαμιά, τείχη
ἔτοιμόρροπα ἐρειπωμένων ἀνακτόρων, μὲ ορ-
θάνοικτα παράθυρα καὶ θύρας, ποῦ φαίνον-
ται ἀπὸ μακριὰ σὰν τρύπες θλιβερὲς γυμνῶν

ματος στάχτης, λεπτή, καλύπτει τὴν ἔκτασιν αὐτὴν τῶν ἐρειπίων καὶ συνεχῶς ἀνερχομένη εἰς τὸν οὐρανόν, ἀπαρτᾶται τολύπας καπνοῦ μέσα στὸ πύρινον χρῶμα τῶν ὀλόγυρα ἀμφιώδων λόφων, φλογισμένων ἀπὸ τὸν ἥλιον καὶ τὴν ζέστην. Τρεῖς πόλεις, ὅλαι κτισμέναι μὲ τὴν δύναμιν τῶν ὄπλων καὶ τὸ σφρήγος τῶν κατακτητῶν, τὸ Ἐλ-Ἀσκέρ, ἡ πρώτη ἀραιβικὴ πόλις τῆς Αἴγυπτου, τὸ Φοστάτ, κτίσμα τοῦ Ἀμροῦ, στρατηγοῦ τοῦ καλίφου Ὁμάρ, ἐπὶ τῆς θέσεως εἰς τὴν δυτικὸν εἶχε κατασκηνώσει, ἐξ οὗ καὶ τὸ δύνομα Φοστάτ, σημαῖνον σκηνήν, καὶ ἡ Ἐλ-Καχίρα, τὸ κομψοτέργημα τοῦ Τζοχάρ, ποῦ σκορπούσαν ἀλλοτε ζωὴν ἄφθονον καὶ κίνησιν, ἔξητλησαν, νομίζει κανείς, τὴν ζωτικότητα τῆς ἐκτεταμένης αὐτῆς ἐκτάσεως καὶ τὴν ἔξηραναν. Καὶ δι' αὐτῷ, ὅταν ἀργότερα αὐτοὶ οἱ ἰδρυταί των ἔβαλαν φωτιὰ νὰ τὰς κάψουν, διὰ νὰ μὴν περιπέσουν εἰς τὰς χειρας τῶν ἀπίστων Σταυροφόρων, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς καθιόδου των εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἡ φωτιὰ ἐκείνη ἀμειλικτος καὶ φοβερὰ ἐπὶ πεντηκόντα τέσσαρας ἡμέρας δημιουργοῦσε χαλάσματα καὶ τὰ σκόρπιζε ἀλύπητα εἰς τὸν κάμπον. Ἄλλ' ὁ καπνὸς καὶ αἱ φλόγες, ποῦ εἶχε γεννήσει τὸ μῆσος τῶν Σαρακηνῶν, δεν ἔσβυσαν ἀκόμη, καὶ ἀπὸ αἰῶνας τῶρα ἔξακολουθοῦν νὰ ὑφίστανται καὶ νεκρώνουν διαφορῶς καὶ πάντοτε περισσότερὸν τὴν ἥδη νεκρὰν καὶ ἀκατοίκητον χώραν. Καὶ ἡ σειρὰ ἐκείνη τῶν ἐρειπίων καὶ τῆς μοναξίας, ἔξακολουθεῖ μα-

κρὰ καὶ ἀτελεύτητος καὶ τὸ βάρος ποῦ ἀναδίδεται ἀπ' ἐκεῖ πιέζει βαρυνὰ τὴν ψυχήν.
Ἄναμεσα στὴν τέφραν τῆς καταστροφῆς μόνος δὲ φοίνιξ, ἀπὸ διάστημα εἰς διάστημα, σκληρός, ἔνορός, πειναλέος καὶ ἄγριος ἀπὸ τὴν ἐγκατάλευψιν καὶ τὴν μοναξιά, ζῶν ἀθλίως καὶ ἀπὸ τὸ ἔλεος τῆς σῆψεως καὶ τῆς καταστροφῆς, φύλαξ πιστός, στέκει καὶ φυλάττει ἄγρυπνος. Ἐπάνω εἰς τὴν κορυφὴν του, εἰς τὴν ἀπωτάτην ἄκραν τοῦ κορυφοῦ του διαφυλάττει ἀκόμη κάποιαν ζωῆν, τὸ ζωντανόν του φύλλωμα, μάτια στεγνὰ ἀλλὰ λαμπερά. Αὐτὰ εἰδαν τὸ ποώνυμεναλεῖον καὶ ἔνγνωισαν τὸν

εσσαν. Το πέραν μεταποιεί και εγγράφων την
Ισχύν και τὴν δύναμιν τῶν ἀδυνάτων πλέον
και ἂν ν ζωῆς ἐρειπίων, τῶν ὅποιών ἀπέμειναν
οἱ μόνοι σύντροφοι. Ἀγρυπνοὶ ἔξαπολου θυσοῦν
νὰ τηροῦν τὴν παραγγελίαν και νὰ τὴν μετα-
δίδουν ἀπὸ γενεάν εἰς γενεάν, ὅπως μὴ βέ-
βηλον πόδι τὴν πατήσῃ και σκέψις ξένη ἀλ-
λάξῃ τὴν ὄψιν.

’Ολίγον κατ’ ὀλίγον, δύσον πλησιάζομεν εἰς τὴν πολίχνην, ἡ ζωὴ ἐπανέρχεται. Ἀπὸ τείχη μισοπεσμένα καὶ αὐλὰς ἀνακτόρων μεταβληθείσας ἀπὸ πτωχοὺς Φελλάρχους εἰς κῆπους ἀνδηρούς καὶ καταπράσινους, φυλλώματα ζωηρὰ καὶ στέγες φουντωμένες φοινίκων ἔφευγον, καὶ ἡ δροσιά των ἔφευται σοβιαρὰ καὶ καθησυχαστική. Ποῦ καὶ ποῦ κανένας ἔξωστης μυστικός, μαγεμένο μουσιαραμπί, ἢ καμμιὰ θύρα λαξευτή, κομμάτια σπαρταριστὰ πεθαμένων σωμάτων, ἐμφανίζονται ἔξαφρα, καὶ μὲ τὴν κομψότητα καὶ τὴν χάριν των εὐφραίνουν τὴν ψυχὴν καὶ τὸ πνεῦμα, ἢ εἰς τὸν θόρυβον, ποῦ κάμνει δ συρμός ἀπὸ κανένας ἀστεγον τοῖχον προβάλλει ἡ κεφαλὴ καμμιᾶς Ἀραπίνας, φάντασμα εὐχάριστον, διὰ νὰ διασκεδάσῃ τὴν ἀνίαν της μὲ τὸν θέαν τῶν διαβατῶν, δίδουσα δύως καὶ τὴν μεγαλείτεραν ἀπόλλιτον εἰς αὐτοὺς μὲ τὴν ἰδικήν της ἐμφάνισιν. Ἡ κεφαλὴ σιγὰ καὶ δειλὰ ὑψώνεται ἀπαλὰ ἀπαλὰ καὶ φαίνεται τὸ κορμὸν μαυρὸν καὶ χρυσό, μὲ τὰ μαυρὰ ροῦχα ποὺ τὸ περιβάλλουν, τὰ χρυσᾶ κοσμήματα ποὺ τὸ στολίζουν καὶ τὰ πάμπολλα χρώματα φιγμένα ἐπάνω της. Οἱ ἥλιοι τὸ θερμαίνει τοστὰ καὶ τὸ φῶς τὸ πλουτίζει, καρπίζοντας ἀπειρίαν ἀποχρώσεων καὶ μὲ τέχνην καὶ χάριν καλλιτέχνου ἴδαινιστοῦ καμπυλώνει τὰς φυσικὰς καμπυλότητας καὶ τὸ παρουσιάζει ἀλληθινὸν ἀριστοτεχνημα, σὰν μίαν στήλην ζωντανὴν καὶ ἀκίνητον, ἀπόλλιτον στὰ μάτια, καὶ στολίδι ἀτίμητον εἰς τόπον ποῦ ἐγγύω-

φισε τὴν Ἀοχοντιὰ καὶ ἐγεύθη πλούτους ἀμυ-
θήτους.

Εἰς τὸ Παλαιὸν Κάϊδον ἀγώγιατάι προσφέρονται νὰ δόδηγήσουν τοὺς ἔνοντας εἰς τὸν Ὄργιον Γεωργιον, τὸ παλαιότερον ἐλληνικὸν μοναστῆρον τῆς Αἰγύπτου. Εἶναι μεγάλη Παρασκευὴ καὶ μία σημαία πένθιμος κινεῖται εἰς τὸν Πυλῶνα τῆς Μονῆς. Τίποτε τὸ ίδιαίτερον δὲν παρουσιάζει ἡ παλαιὰ αὐτὴ ἐκκλησία, ἡ δοπία μὲ τὰς ἐπιδιορθώσεις της φαίνεται νέα. Μία περίεργος ὅμως ἔκτασις ἀπὸ χαλάσματα, τοίχους μισοκρεμισμένους μὲ μακρὰς καὶ παραδόξους σχισμάδας, ἐλιγμούς ἀκανονίστους, ὑψώματα καὶ χαμηλώματα, σωροὺς λίθων καὶ χωμάτων, καὶ δ, τι ἄλλο ἡμπορεῖ νὰ φαντασθῇ κανεὶς δηλωτικὸν δλέθρου, καταστροφῆς καὶ ἐρημίας, ἔκτείνεται δλόγυρα καὶ πέραν τοῦ ὑψηλοῦ περιβόλου τῆς Μονῆς. Καὶ μόλια ταῦτα σὰν ἔνας βόμβος, σὰν μιὰ ταραχὴ ζωῆς ξεφεύγει καὶ ἀνέρχεται ὑψηλὰ μέσα ἀπὸ τὰ χαλάσματα ἐκεῖνα. Καὶ νομίζει κανείς, διὰ μίαν στιγμήν, ὅτι ἡ ἐγκαταλειμμένη ἔκτασις ἔκτασις ἀπαρτίζει νεκροταφείον, τοῦ δοπίου οἱ νεκροί, τὴν ἡμέραν ἐκείνην τοῦ πένθους καὶ τῆς γενικῆς θλίψεως, ἔστελλαν σημεῖα ἄγρια καὶ θλιβερὰ τῆς νεκρωμένης των ζωῆς.

Ο βόρυμβος ἔκεινος δ ἀνέλπιστος καὶ δ μυ-
στηριώδης δόλονεν μεγαλώνει καὶ ή ίδεα
ὅτι προέρχεται ἀπὸ τόπου νεκρὸν καὶ ἀνα-
παύσεως αἰωνίας, τονῖζει περισσότερον τῷρα
τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν γαλήνην τοῦ ζωντανοῦ
μοναστηριοῦ, ποῦ φαίνεται ὡς κολοσσὸς δε-
σπόζων ἐρειπίων. Μία ἀντίθεσις σπανία μέσα
εἰς τὰς ἀπειρούς χώρας συνεγεῶν ἀντιμέσεων.

Μικρὸς κατήφορος ἀπαρατήρητος καὶ ἀφανῆς ἀπὸ μακράν, δόδηγει κάτω ἀπὸ τὴν Μονὴν καὶ φθάνει ἐμπρὸς εἰς μίαν Πύλην σιδηρᾶν καὶ παναρχαίαν. Ἐνας Ἀραψ χριστιανὸς τὴν σύρει ὀλίγον πρὸς τὰ ὅπιστα καὶ ἀφίνων τὴν εἴσοδον ἔλευθέρων εἰς ἕνα κόσμον καὶ μίαν ζωὴν πάλεως σχεδὸν ὑπογείου ἄλλης ἐποχῆς, περασμένης καὶ πολὺ παλαιᾶς. ἀνοίγει συγχρόνως καὶ τὴν θύραν τοῦ μυστηρίου ποῦ περιτριγνύζει τὸ Ἑλληνικὸν μοναστῆρι. Στενοὶ δρόμοι, ἀνοιγμένοι διὰ τὴν διάβασιν ἐνὸς μόνου ἀτόμου, φέρονταν διὰ διαφόρων χαριτωμένων ἐλιγμῶν εἰς τὴν Κοπτικὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἅγιου Γεωργίου. Κόσμος ποικίλος καὶ ἀναμικτος κάθεται ἡ στέκεται δρυιος εἰς τὰς θύρας τῶν μικρῶν σπιτιῶν, ποῦ φαίνονται ἀκόμη μικρότερα, σὰν σπίτια νάνων ἀπὸ τὴν στε-

νότητα τῶν δρομίσκων. Ἀπὸ μικροσκοπικὰ παράθυρα κάμνουν τὴν ἐμφάνισίν των πρόσωπα περιέργα καὶ φαντασιώδη καὶ ἐμπρός μας πηδῶντα μικρὰ παιδιά ὀρσενικὰ καὶ θηλυκά, μᾶς δείχνουν εἰς τὰ χεράκια των ἵ στὰ στήθη γαλάζιους σταυρούς κεντημένους εἰς τὸ σῶμα των διὰ νὰ μᾶς πιστοποιήσουν ὅτι εἶναι χριστιανοί καὶ νὰ πάρουν μπαχούσια. "Ολος αὐτὸς ὁ κόσμος, ἀποτελεῖ συνοικίαν διλόκληρον ἀνθρώπων συνειδισμένων, ἀπὸ συνήθειαν παλαιὰ καὶ πατροπαράδοτον, νὰ ζοῦν ἐκεὶ μέσα μυστικά καὶ ἀπαραθήητα, μακρινὰ ἀπὸ ἐπίβουλα μάτια, δπως εἰς ἄλλας ἐποχὰς διωγμῶν καὶ κατατρεγμοῦ.

Είσερχόμενός τις είς τὴν ἐκκλησίαν εύ-
ρισκεται πρὸ φαινομένου σπανιωτάτου ἀν-
δρι φανταστικοῦ. Κλεισμένη ἡ ἐκκλησία ἀπὸ
παντοῦ καὶ χωμένη καθὼς εἶναι εἰς τὸ βάθος
ἐκεῖνο, εἰς τὸ παραμυκρὸν ἀνοιγμα, εἰς τὴν πρώ-
την χαραμάδαν ὁ ἥλιος εἰσέρχεται σφριγῶν, μὲ
δῆλην τον τὴν δύναμιν τὴν καλλωπιστικὴν καὶ τὴν
παντοδύναμον, καὶ ὅ,τι φωτίσει μέσα εἰς αὐτήν,
ἀποτυπώνει ἐπάνω του εἰς στίγματα παχειὰ
καὶ γλοιώδη, μὲ χρώματα ἀνεξάλειπτα, τὰς ἵδιο
τροπίας ποῦ ἔμπνεύεται καὶ αἰσθάνεται εἰς στιγ-
μὰς ὅρεξεως καὶ δύμῆς τῆς ἀποτόμου καὶ λαχτα-
ριστῆς του εἰσόδου. Ἐνα χώρισμα καφασωτὸ,
χωρίζει τὴν εἴσοδον ἀπὸ τὴν πλατεῖαν τῆς ἐκκλη-
σίας, ὅπου ἄνθρωποι πάσης ἡλικίας, ἐνδεδυμέ-
νοι μὲ τὰ φανταχτερώτερα ἀνατολικὰ ἐνδύ-
ματα, ἀνάμικτοι κάθονται κατάχαμα διπλο-
πόδι καὶ ἀκροῶνται μέσα εἰς φωνάς, συνομι-

λίας καὶ ζωηρὰς κινήσεις, τὸν μεταξύ των ἐπί-
στης καθήμενον ἀσπρον ἰερέα. "Ἐνα δεῦτερον
διαμέρισμα είναι προωθισμένον διὰ τὰς γυναικας.
Μετ' ὅληγ λεπτά ὅλα αὐτά χάνουν τὴν πραγ-
ματικήν των ὑπόστασιν, καὶ μεταφερόμεθα ὅλους
εἰς ἄλλον κόσμον, τὸν κόσμον τῶν ὄντεων. Οὐ
θόρυβος ἔκεινός, ποῦ ἔχεται ἀπὸ τὸ μέρος
τῆς ἱεροτελεστίας, ἀρχῆς εἰς ἀκούεται ὡς ἔνας
ψύμφυρος μιᾶς ἔργασίας, ποῦ τελεῖται εἰς τόπον
μακρυνὸν καὶ ἀποσπέλαστον. Οψύμφυρος αὐ-
τὸς είναι τὸ σύρθιμον ποῦ κάμνει ὁ μαγικὸς
χρωστὴρ τοῦ ἥλιου ἐπάνω εἰς τὸ χρυσωμένον του
πανί, διὰ νὰ συνθέσῃ εἰκόνα ὥραιαν καὶ θαμ-
βωτικήν. Διὰ μέσου τῶν καφασιῶν, τὰ ποικίλα
χρώματα ποῦ είναι οριγμένα ἔκει μέσα φαί-
νονται σὰν κομματάκια κομματάκια χρωματι-
σμένα γυαλιά, βαλμένα πίσω ἀπὸ ἔνα μουσια-
ραμπί, τὸν χαριτωμένον αὐτὸν ἔξωστην ἀραβικοῦ
σπιτιοῦ. Τὸ μουσιαραρπὶ μυστικὰ συγκεντρώνει
εἰς τὰ δίκτυα του λάμφεις, σκιάς καὶ κινήσεις,

καὶ η σχηματιζόμενη εἰκὼν ἀρχῆς εἰ νὰ λαμβάνῃ μορφήν, νὰ μορφώνῃ χαρακτῆρα καὶ νὰ ζωντανεύῃ.

Ἡ παρουσία μας εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀνεστάτωσεν δλον ἐκεῖνον τὸν κόσμον. Ὁ ιερεὺς μᾶς κάμνει σχήματα νὰ διέλθωμεν διὰ μέσου τοῦ καθισμένου πλήθους καὶ νὰ μεταβῶμεν πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ναοῦ. Ὑπακούομεν εἰς τὴν πρόσκλησιν ἀλλὰ μὲ λύπην καὶ στενοχωρίαν. Τὸ σκότος καὶ η ὑγρὰ γυμνότης τοῦ περιβάλλοντος μᾶς ἔμποδῆς εἰ νὰ συγκεντρώσωμεν. Ιδέας καὶ νὰ αἰσθανθῶμεν τὴν ιερότητα τῆς γανίας, δπον ἐκρύβη η Παρθένος κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Ἡρώδου, η τῆς θέσεως, δπον ἀνεπαύθη δ Ἰωσήφ, καθὼς μᾶς διηγεῖται ὁ ὅδηγός μας. Ἡ μάγος εἰκὼν ποῦ ἀντικρύσαμεν πρὸ δλίγον ἐπάνω, μᾶς ἐλκύει καὶ μᾶς κάμνει νὰ σπεύδωμεν. Εἰς τὴν ἐπιστροφήν μας τὸ μουσιαράμπτι εἶναι πλουσιώτερον. Τὸ πρὸν κενὸν διαμερίσμα τῶν γυναικῶν, κατὰ τὴν ἀπουσίαν μᾶς ἐπλημμύρησεν ἀπὸ μαυροφρεμένας γυναικας, διὰ τὸ πένθιμον τῆς ἡμέρας. Καὶ η εἰκὼν, η δποία εἴχειν ἀρχίσει κατὰ τὴν εἰσοδόν μας, ἐτελείωσε. Τὸ μαῦρον χρῶμα συνεπλήρωσε τὸ βάθος, καὶ η γλυκεῖα εἰκὼν εἶναι πλέον τελεία καὶ ὠραιοτάτη.

Γέλια ἡγρὰ ξεκαρδίστα, προερχόμενα ἀπὸ τὸ μέρος τῶν γυναικῶν τοῦ ζωηροῦ ἐκείνου τιμήματος τῆς ἐκκλησίας, συνώδευσαν τὴν ἔξοδόν μας καὶ η ἥχη των μᾶς ἀκολουθεῖ ἔως ἔω ἀπὸ τὴν πύλην τῆς λησμονημένης καὶ μυστικῆς πόλεως. Μετ’ δλίγον ἔφευγε ἀπὸ τὸν τόπον τὸν περιωρισμένον καὶ η θαυμασία εἰκὼν. Τὴν ἔπαιρον μαζὶ τοῦ δύνων Ἡλίος.

Φεύγομεν. Εἰς δλα αὐτὰ τὰ μέρη δὲν ημπορεῖ νὰ μείνῃ κανεὶς πολὺν καιρόν. Ἡ δύναμις ποῦ χαρῆς εἰς αὐτὰ τὴν ποίησιν καὶ τὴν δμορφιὰ, εἶναι ὁ ἡλιος ἀφ’ ἐνδεῖ καὶ μία διάθεσις ποῦ γεννᾶται μέσα εἰς τὴν ψυχήν μας καὶ δρμητικὴ θέλει νὰ χνθῇ καὶ νὰ ἐκφράσῃ τοὺς μυστικούς της πόθους καὶ στοχασμούς. Ἀλλ’ ὁ ἡλιος εἶναι ταξιδιάρικος καὶ δλα τὰ ἄλλα περνοῦν καὶ παρέρχονται καὶ τὰ πράγματα μένουν πράγματα, μὲ τὴν φυσικήν των ὑπαρξιῶν καὶ ὑφήν.

Ἐνα βαπτόρικι κυανόχρουν, μέσα στὰ νερὰ τοῦ Νείλου, μᾶς παραλαμβάνει διὰ νὰ μᾶς μεταφέρῃ εἰς τὴν ἀπέναντι ὁδηγήν, εἰς τὴν περικαλλῆ καὶ καλιδέαν Ghizeh. Ἀλλ’ ὁ ποταμὸς ἀγριεύμενος καὶ πεισματάρικος πρασινίζει, θέλων νὰ μιμηθῇ τὴν θάλασσαν καὶ διαρ-

κῶς φουσκώνει καὶ ταράσσεται. Καὶ ὁ ἀράπης καπετάνιος μας μὲ τὰ κωμικά του κινήματα καὶ τὴν κωμικήν του φρεσιά, μὲ τὰ χέρια στὴ ορδα τοῦ τημονιοῦ, προσπαθεῖ νὰ δδηγήσῃ καὶ νὰ δαμάσῃ τὸν κωμικῶς ὅργιζόμενον καὶ παρεκτρεπόμενον ρευστὸν ὅφιν. Ἀλλ’ ἐκεῖνος ἀνδισταῖ, βογγᾶ καὶ δέρνεται, καὶ τραβιέται μὲ δρμήν μιὰ πίσω καὶ μιὰ ἐμπρός, δπως η καμῆλα η φρόνιμη, δταν τὴν πιάσῃ τὸ πεῖσμα καὶ ἀρνεῖται νὰ προχωρήσῃ.

Ο ἀέρας φυσᾶ δυνατὸς καὶ ἄθελα ἀκολουθοῦμεν τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ, ποῦ ἔχει αὐτὴν τὴν στιγμὴν τὸ σῆμα καὶ τὴν κακίαν τοῦ φιδιοῦ. Πράσινος καθὼς εἶναι, δμοιάζει ἀκόμη καὶ μὲ τὸ δένδρον τῆς ἐφήμου, τὸν φυνοερὸν καὶ σκληρὸν φοίνικα. Φάνεται δῶς ἔνας πελώριος φοίνιξ, ποῦ ἔχει γιὰ λεπίδια τοῦ κορμοῦ τοῦ τὰ φουσκωμένα πράσινα καὶ κτυπητὰ νερά του. Καὶ ἀκολουθοῦμεν τὰ ρεύματά του δσον ἡμποροῦμεν καὶ μὲ τὸ βλέμμα ἀντιλαμβανόμεδα τὰ τρελλὰ καμώματα τῆς δρμῆς του. Ορμητικὸς καὶ γρήγορος σὰν τὴ φωτιὰ τρέχει, εἰσέρκεται εἰς τὴν δίοδον τὴν σχηματιζόμενην μεταξὺ τῆς ἡρᾶς καὶ τῆς νήσου Ραούδας καὶ προσπαθεῖ νὰ ἔμβῃ εἰς τὰ σωθικὰ τοῦ ἐχθροῦ του. Ἐξαφνα κάνεται, προφθάνει τὸν ἐχθρὸν του, μὲ ἔνα ἀστραπαίον ἐλιγμὸν τὸν περιπτύσσεται δλόκληρον, τὸν γλύφει συρίζων συριγμὸν ὄφεως, ἀπαλὰ ἀπαλὰ σύρεται πίσω καὶ φεύγει εὑχαριστημένος μὲ τὴν ἐκδίκησιν του. Ἐκδικεῖται τὸν ἀμοιρὸν τόπον, ποῦ ἐστάθηκε ἀνίκανος νὰ διατηρήσῃ τὸ μεγαλεῖον του, εἰς τὸ μέγεθος τοῦ δποίου ἐκεῖνος ἀκούραστος καὶ χωρὶς λογαριασμὸν προσέφερε τόσα. Ἡ μηχανή μας δμαλῶς θορυβώδης, μᾶς σέρνει κοπιαστικὴ ἐμπρὸς ἀπὸ ἀρχογυικὰ παλάτια σιωπηλά, καὶ δ κρότος της δ μοιόμορφος μᾶς φέρνει εἰς ἐποχὴν παλαιὰν καὶ περισσέμενην κατὰ τὴν δποίαν ζωαὶ θερμαὶ γλυκεῖαι καὶ ηδονικαί, κορεσμέναι ἀπὸ ἀπολαύσεις μὲ τέχνην λεπτεπίλεπτον, δῆλον βραδεῖαι καὶ ἀμέριμνοι. Τὸ ἀεράκι χαροκανον φυσᾶ ἀκόμη μὲ δρμήν καὶ μὲ προδοτικὰ κινήματα, ποῦ καὶ ποῦ ἀνοίγει δρμητικὰ κανένα παράδυτον καὶ ἀφήνει νὰ ἰδοῦμε μέσα, μίαν παλαιὰν ἵστορίαν μυστικήν καὶ ἀπόκρυφον, νὰ ἀπολαύσωμεν τὸ μεθυστικὸν ἄφωμα ποῦ ἐκπέμπει καὶ νὰ θερμάνωμεν τὴν ψυχήν μας μὲ τὰς φλογισμένας ἀκτίνας, ποῦ φίτουν ἔξω θερμὴ ζωὴ ἔρωτος καὶ χλιδῆς ποῦ διέρευσεν ἐκεῖ μέσα. Τὸ βαπτόρικι τρέχει γρήγορο τὸ δρόμον του, μόλις ἐπιτρέπον νὰ ἀντικρύσωμεν τὸ δνοιρον, ἀλλ’ η φαντασία

μας μένει πίσω, προσκολλᾶται μὲ ἀκράτητον ἐπιθυμίαν εἰς τὸν ἔτσι ἀπρόσπτα ἀποκαλυφθέντας μαγικοὺς φακοὺς περασμένης ζωῆς, καὶ περιέργη εἰσόδει καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐξιχνιάσῃ τὰ ἀμέτρητα καὶ ποικιλόμορφα μυστήρια τῆς ηδονῆς, βίας, πίστεως καὶ βασάνων ποῦ ἔλαβον χώραν ἐκεῖ μέσα.

Ο ποταμὸς πλέον ἀποτελεῖ ὄριον χωρίζον δύο ἡρᾶς ἀντιθέτους. Μὲ τὰ ἐλικοειδῆ νερά του περιτριγυρίζει τὸ Παλαιὸν Καΐρον φίπτων εἰς τὰς ὄχθας του μετάξινον ὑφασμα, καὶ ὑστερα ωγύνεται μαρφάν φεύγων ἀπέραντος καὶ μυστηριώδης, διὰ νὰ ἐργασθῇ ἀλλοῦ καὶ νὰ μεγαλουργήσῃ, καλλιέργης ἀκάμιατος καὶ μεγαλοιδεάτης. Κάτω μαρφάν, εἰς τὸ βάθος, πέραν τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς πόλεως, ἐκεῖ ποῦ χάνεται δρμῖσσων, ἔνα σύννεφο δειλὰ κρύπτεται καὶ προσπαθεῖ νὰ χαθῇ. Ολίγον κατ’ ὀλίγον η σκόνη μὲ τὸν ἥλιον ποῦ τὸ καλύπτουν, ἀποχωροῦν, καὶ ἔνας ὅγκος ἐκτεταμένος καὶ μαρφός ἀφίνεται ἐλεύθερος νὰ ἐκταθῇ. Τὸ βουνὸν ἀυτὸν ἀποκαλυπτόμενον, βουνὸν ἀπὸ χῶμα σκιερὸν εἰς τὴν βάσιν, ξανθὸν εἰς τὴν μέσην καὶ φοδόχρουν εἰς τὴν κορυφήν του, μὲ ἔν ἀραχνοειδὲς ἀκόμη περικάλυμμα, ἀπὸ λεπτὴν κόνιν χρυσῆν, προχωρεῖ κατὰ γραμμὴν εὐθεῖαν καὶ στρέφεται πρὸς τὰ κάτω. Μία λωρίδα γῆς πράσινης φωτεινῆς τὸ ἀκολουθεῖ. Εἰς τὸν δρόμον του τὸ φοδόχρον χῶμα τῆς κορυφῆς του, ὀλίγον κατ’ ὀλίγον, περιχύνεται εἰς δλον τὸ σῶμα του, καὶ εἰς τὸ τέρμα του συναντᾶται μὲ ἔνα ἄλλο βουνὸν ποῦ, ἔρχεται ἀπὸ ἀντίθετον μερος καὶ ἀπὸ μαρφάν σκοτεινὸν αὐτὸν καὶ κλίνον πρὸς τὴν δύσιν. Τὰ δύο βουνά, βουνὰ περιέργα, χωρὶς ἔξοχάς καὶ σγῆμα, δέχως ἔκφρασιν καὶ μορφήν, γραμμαὶ ἀπλαὶ χρωματισμέναι, συναντώμενα σχηματίζουν λεκάνην φοβεράν, η δποία σὰν μιὰ ἀγκαλιὰ βαθεὶα καὶ ἀπειρη, ἀγκαλιάζει, περισφύγουσα μέσα εἰς τὸν δύνων στιβαρούς της βραχίονας τὸ Παλαιὸν Καΐρον. Απὸ τὸ μέρος δὲ τῆς σημερινῆς πόλεως, ἀπὸ ἔνα ὅγκον, τὸν μόνον ἀληθινὸν μετάλλινον καὶ ἀκανόνιστον ὅγκον, δ ὅποιος δμως χάνεται ἔνεκα τῆς ἀποστάσεως, ἀπὸ τὸ Κάστρο τῶν Καλιφῶν, ως δύο λόγχαι ποῖ τὴν ἴστορίαν τώρα ἀπὸ χρόνια παλῆα καὶ ἀναρίθμητα.

Ἐνα μοχθηρὸν δένδρον χονδραδιᾶς ἔσκυψε καὶ ἔψωσε καϊδεντικὰ τὸ φύλλωμα τοῦ διπλανοῦ μικροῦ καὶ ἀτροφικοῦ φοίνικος, καὶ ὑπερήφανον τοῦ ἐψιθυρίσει σιγὰ σιγὰ τὸ νικηφόρον δνομα. Ο ἀνεμος τὸ ἀρπαξε καὶ τὸ μετέδωκε παντοῦ.

Μέσα εἰς τὸ σκότος τῆς νυκτὸς ποῦ ἐπηκολύθησε, τὰ δύο δένδρα συνωμήησαν ἀκόμη πολλὴν ὄρων. Ο ἀτρομητος φοίνιξ διηγεῖτο τὴν γέννησιν τοῦ Καΐρου, καθὼς τὴν ἡκουσε καὶ ἐκεῖνος ἀπὸ ἄλλους φοίνικας φρουροὺς ποῦ τὴν ἴστορίαν τώρα ἀπὸ χρόνια παρηγορηθοῦν. Ἀλλ’ η σκιὰ ἔξηφανίσθη μόλις ἀνέθηλε καὶ ἔνα δνομα, μία φωνὴ παρηγορος μετεδόθη παντοῦ, Ἐλ-Καχίρα! Ἐλ-Καχίρα!

ΚΩΝΣΤ. ΜΑΚΡΗΣ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

1

Ἐχουντε τόσα σβύσει μέσα μου,
ποῦ νύχτωσε γιὰ πάντα στὴν ψυχή μου,
κι' ὅσο κ' ἀν λάμπει ὁ ἥλιος γύρω μου,
κλαῖν θλιβερά τὰ πράγματα μαζύ μου.

Κλαῖν θλιβερά... μ' ἀπ' ὅλα πειότερο,
μέσ' στὰ πινάκια, γλυκά τους μοιρολόγια,
ἀγάπη μου, θρησκοῦν καὶ ξεχωρίζουνε,
θλιμμένα, τῆς ἀγάπης μας τὰ λόγια.

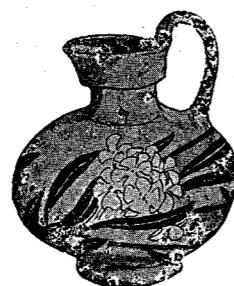
Τάκούνω στὴ νύχτα κι' ἀνεβαίνουνε
σὰ μιὰ βαθειὰ πλημμύρ' ἀγάλι-ἀγάλι,
— ποιὰ θάλασσα τὰ στέργει κ' ἔρχονται,
ποιὰ θάλασσα θὰ τὰ δεχτῇ καὶ πάλι;

2

Ἐκεῖ ποῦ σὰν ματάκια παίζουν καὶ γελοῦν
τάστρα, ρωτῶ μὴν πέταξε ἡ χαρά μου;
κ' ἐκεῖν' ἀπὸ κεῖ πέρα πάλι μοῦ μιλοῦν
γλυκά γιὰ τὴν ἀγάπη μου ἐδὼ χάμουν.

Ἄλλοίμονο! δὲν ξέρω ἀν πένθανεν, ἀν ζῆ!
Ἡ ἀγάπη μου ἦταν ὄνειρο στὸ κῦμα,
μοῦ πῆρε τὴν χαρά μου κ' ἔφυγαν μαζύ...
ἄχ! νάσθινε κι' ὁ πόνος μου στὸ μνῆμα!

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ

Η ΓΛΩΣΣΑ ΜΑΣ *

ΕΡΕΥΝΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ

I. Κονδυλάκης.

Κι' ἐγώ, φαίνεται, ὅταν ἥρχισα νὰ γράφω, εἶχα ὡς σημεῖον κατευθύνσεως τὴν γλῶσσαν τοῦ Ξενοφώντος· καὶ ἀν δὲν ἔχραφά ποτε ὡς ὁ κ. Κόντος καὶ ὁ κ. Μιστριώτης, τοῦτο πρέπει ν' ἀποδοθῇ μᾶλλον εἰς ἀδυναμίαν. Ἡ φιλοτιμία ὑπῆρχε καὶ ἡ φιλοδοξία νὰ θαυμάσουν οἱ σύγχρονοι τὴν ἀρχαιομάθειάν μου καὶ ν' ἀναγκασθοῦν νὰ προστρέξουν εἰς τὸ λεξικὸν τοῦ Σακελλαρίου διὰ νὰ μ' ἐννοήσουν. Οἱ διδάσκαλοι ὅμως, οἱ δόποιοι μοῦ μετέδωκαν αὐτὰς τὰς ἰδέας, δὲν ἔφροντισαν ἡ δὲν κατώρθωσαν νὰ μοῦ δώσουν καὶ ἐπαρκῇ ἔφοδια διὰ νὰ δυνηθῶ νὰ τὰς πραγματοποιήσω.

'Άλλα γύρω μου είχον ἥδη ἐμφανισθῆ ἡ μᾶλλον ἀναφανή δισταγμοὶ καὶ ἀμφιβολίαι περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς ἐπανόδου εἰς τὴν ἀρχαίαν μορφὴν τῆς γλώσσης. Αἱ ἀμφιβολίαι δὲ σύνται, αἴτινες είχον ὑπὲρ αὐτῶν τὴν ἐπικράτησιν τῆς δημοτικῆς γλώσσης εἰς τὸν ποιητικὸν λόγον, ἥρχισαν νὰ κλονίζουν τὸ δογματικὸν κῦρος τοῦ ἀναδρομικοῦ ἀττικισμοῦ καὶ νὰ ἔξασθενοῦν τὸ κράτος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς σκέψεως.

Ἡ ἐπανάστασις ἐκείνη ἔδωκεν εἰς τὴν αὐτοβουλίαν μου ὀλίγην ἔλευθερίαν κινήσεως καὶ εἰς τὴν σκέψιν μου τὸ θάρρος νὰ ἔξετάσῃ ποῦ ἐβασίζετο τὸ ἀλάθητον, εἰς τὸ δόποιον μ' ἐδίδαξαν νὰ ὑπακούω τυφλῶς. "Ἐκαμα τότε μερικάς σκέψεις, αἴτινες ἐνίσχυσαν τὰς ἀμφιβολίας μου καὶ ἀκόμη περισσότερον ἐκλόνισαν τὴν πεποίθησίν μου εἰς τὰ διδασκαλικὰ δόγματα.

Διατί εἰς μὲν τὴν ποίησιν ἡ γλῶσσα πρέπει νὰ διευθύνεται πρὸς τὰ ἐμπρός, εἰς δὲ τὸν πεζὸν λόγον πρὸς τὰ δόπισα, οὗτως ὥστε ν' ἀποβαίνῃ ἀδύνατος ἡ συνάντησίς των εἰς ἕνα γλωσσικὸν τύπον; Ἀφοῦ δὲ τῆς λεγομένης καθαρευούσης ἡ καταδίκη εἰς τὸν ποιητικὸν λόγον ἀνεγνωρίσθη γενικῶς, δὲν ἥτο λογικῶς ἐπόμενον ὅτι ἐκ πλάνης ἔξηκολούθει νὰ θεωρῆται κατάλληλον δργανον εἰς τὸν πεζὸν λό-

γον, ὅστις, ὅπως ὁ ποιητικός, ἔχει ἀνάγκην ζωῆς καὶ χρώματος, πράγματα τὰ δοῦλα δὲν δύναται νὰ δώσῃ γλῶσσα τεχνητή, σχηματισμένη ἀπὸ νεκρὰ στοιχεῖα; Ἐπιμένοντες ἂρα εἰς τὴν χρῆσιν αὐτῆς, παρετείναμεν ἀπλῶς μίαν ἀνώμαλον κατάστασιν διὰ τῆς διγλωσσίας καὶ παρεγνωρίζαμεν αὐτὸν τὸν στοιχειώδη σκοπὸν τῆς γλώσσης, ὡς δργάνου συνεννοήσεως.

Αἱ σκέψεις αὗται, τὰς δούλιας συνώδευε μία ἀνάγκη ἀληθείας, ἐνισχυμένη καὶ γινομένη μᾶλλον ἐπιτακτικὴ δύσον περισσότερον ἀνεπτύσσετο τὸ γλωσσικόν μου αἰσθημα, μὲ ὡδήγουν πρὸς τὴν καθηράν καὶ αὐθύπαρκτον δημοτικήν, πρὸς τὴν ἀληθῆ καὶ ζωντανή γλῶσσαν. Ἄλλα λόγοι διάφοροι μ' ἐκφάτησαν εἰς τὸ μέσον, εἰς τὸ δόποιον στέκομαι ἀμφιρρέπων ἀκόμη, εἰς τὴν «ἔλευθεραν μικτήν», ὅπως τὴν ὀνομάσατε.

'Ἐν πρώτοις αἱ δοκιμαὶ τοῦ κ. Ψυχάρη καὶ τῶν ἄλλων οἵτινες τὸν ἡκολούθησαν εἰς τὸν πεζὸν λόγον, δὲν μ' ἐνεθάρρυναν. Ἡ γλῶσσα των μοῦ ἐφαίνετο σχεδόν ἔξ ίσου μὲ τὴν ἄλλην ψεύτικη, γαλλικὴ ἡ καθαρεύουσα — τὸ δόποιον σημαίνει πολλάκις τὸ ἵδιο — μὲ λέξεις δημοτικὰς ἡ ἀρχαίας χυμένας εἰς τὸ καλοῦπι τῆς δημοτικῆς. Ἀπὸ τὴν ψυχήν καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης δὲν είχε τίποτε ἐπομένως καὶ αὐτὴ ἥτο νεκρὰ καὶ ψεύτικη δύσον περίπου καὶ ἡ ἄλλη, χωρὶς νὰ ἔχῃ τὴν ὑλικὴν ἐπάρχειαν τῆς ἄλλης. Ἰσως μάλιστα τὰ γλωσσοπλαστικὰ αὐτῆς τέρρα τὰ κατασκευαζόμενα ἔξ ἀρχαίων λέξεων, στρεβλούμενων κατὰ τὰς φθογγολογικὰς ἀπαιτήσεις τῆς δημοτικῆς, ἥσαν διὰ τὴν αἰσθησιν περισσότερον ἀποκρούστικὰ ἀπὸ τὰ ἀρχαιόμορφα τέρατα, τὰ δοῦλα κατεσκεύασεν ἡ καθαρεύουσα ἀπὸ λέξεις τῆς δημοτικῆς, ἡ τὰ μαρμούδ καὶ τὰ δεινοθήρια τὰ δοῦλα ἔξεθαψεν ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν μὲ τὴν ματαίαν ἐλπίδα νὰ τὰ ζωντανέψῃ. Πρός τινα τούλαχιστον ἀπὸ τὰ τέρατα τῆς καθαρεύουσας ἔξοικειωθή διὰ τοῦ χρόνου, ἀν δηκού μας, τούλαχιστον τὸ μάτι μας.

* Ιδε σελ. 427.

νὸς δώσω ἐγὼ εἰς τὴν γλῶσσαν τὴν πνοήν καὶ τὸ ἥδος τῆς γλώσσης ἡ ὁποία ζῇ εἰς τὸ στόμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ θὰ ἔγραφα, ἀκολουθῶν τὸ τυπικὸν τῆς δημοτικῆς δυστυχῶς ὅμως τοιαύτην πεποίθησιν δὲν είχα, οὔτε ἔχω ἀκόμη εἰς τὰς δυνάμεις μου. Καὶ προκειμένου νὰ γράφω εἰς μίαν ψεύτικη γλῶσσαν, ἀτελῆ καὶ ἀκατάριστον ἀκόμη, ἐπροτίμησα νὰ ἔξαπολουνθήσω μεταχειριζόμενος τὴν καθιερωμένην, ἢτις τοὐλάχιστον ἔχει πληρέστερα τὰ ὄντικὰ μέσον καὶ προχειρότερα. Φροντίζω μόνον νὰ τὴν πλησιάζω καὶ νὰ τὴν προσαρμόζω ὅσον είναι δυνατὸν εἰς τὸν προφορικὸν καὶ ζωντανὸν λόγον.

’Αλλ’ είχα πάντοτε καὶ ἔνα φόβον διὰ τὴν ἀνατροπὴν καὶ τὴν ἀναστάτωσιν, τὴν ὅποιαν δύναται νὰ φέρῃ εἰς τὸ Ἐθνος ἡ ἀπότομος μεταβολὴ τῆς καλῶς ἡ κακῶς καθιερωθεῖσῆς ὡς κοινῆς ἐθνικῆς γλώσσης. Καὶ ὁ λόγος οὗτος, ὁ ὅποιος εἶνε βέβαια μᾶλλον πολιτικός, ἐνίσχυσεν οὐδὲν ἥττον τοὺς δισταγμοὺς οἵτινες μὲν ἔσταμάτησαν εἰς τὸ μέσον. Δὲν ἦμποροῦσα παρὰ νὰ σκεφθῶ δλίγον καὶ ὡς δημοσιογράφος, ἀφοῦ εἴμαι δημοσιογράφος. ’Αλλὰ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι καὶ τὸ συμφέρον τῆς ἑποθέσεως, δηλαδὴ τοῦ ἀγῶνος πρὸς ἐπαναφορὰν τῆς γλώσσης εἰς τὸν φυσικὸν τῆς δρόμου, εἶνε νὰ εἰσέλθῃ πρῶτα εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ Ἐθνους ἡ ἀνάγκη τῆς μεταβολῆς. Καὶ πρὸς τοῦτο, ἔργασίαι ὡς ἡ μετάφρασις τοῦ Ἔναγγελίου ὑπὸ τοῦ κ. Πάλλη, βλάπτουν, κατὰ τὴν ταπεινήν μου κρίσιν, ἀντὶ νὰ ὠφελοῦν.

⁷Ἐννοεῖται ὅτι δὲν εἴμαι εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τὴν δόποιαν γράφω. Ἱσως δὲ τοῦτο συντελεῖ ἐν μέρει ὥστε νὰ μὴ μένω ποτὲ εὐχαριστημένος ἀπὸ δ, τι γράφω καὶ διμοσιεύω. Σᾶς δομολογῶ δὲ ὅτι ζηλεύω λιγάκι τὸν κ. Ψυχάρην καὶ τοὺς ὄπαδούς του, οἵτινες φαίνονται ἔνθουσιασμένοι μὲ δ, τι γράφουν, ἐνῷ εἰνε βέβαιον ὅτι δὲν γράφουν πάντοτε ἀοιστονογήματα

I. ΚΟΝΔΥΛΑΚΗΣ

Κωστής Παλαμᾶς.
Τὰ «Παναθηναϊκά» μὲν οὐτισμοῦ ἀποκρίνεται

- 1) Ἀπὸ χρόνια τώρα προσπαθῶ νὰ φέγγω στὸ χαρτὶ στίχους καὶ πεζά, κάθε τι ποῦ μοῦ

γίνεται ἀπὸ μιὰ συγκινημένη σκέψη,— σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους ποῦ ζῇ τὴν πιὸ βιαθειά, τὴν πιὸ ἀληθινὴ ζωή της ἢ ἐλληνικὴ γλῶσσα, ἢ γλῶσσα μας. Τοὺς νόμους αὐτοὺς ἡ παιδεία ποῦ παίρνουμε μέσα στὸ σχολεῖο ἢ μᾶς τοὺς κρύβει δλότελα ἢ μᾶς τοὺς ψευτίζει. Τοὺς νόμους αὐτούς, καθὼς ἀνοίγονταν τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου ἀγάλια καὶ μὲ τὸν καιρὸν, ἔμαθα νὰ τοὺς ἀναγνωρίζω, νὰ τοὺς σέβουμαι, καὶ νὰ τοὺς εἴμαι ὑποταχικός, καθὼς δὲν εἴμαι τίποτε ἄλλο παρὰ μᾶς γλώσσας λειτουργός, ἀφοῦ εἰμαι πεζογράφος ἢ ποιητής, κι' ἂς εἴμαι διπλέον ἀσήμαντος.⁷ Αγραφοίς, τοὺς νόμους αὐτούς ἀπὸ παιδάκι τοὺς θυμοῦμαι κυβερνῆτες τῆς γλώσσας ποῦ μιλούσαμε μέσα στὸ σπίτι, (νοικοκυρέων καὶ γραμματισμένων ὃς τόσο σπίτι) καὶ σ' ὅλη γύρῳ μου τῆς χώρας τὴν ζωὴν· κι' ἀκόμα καὶ πάντα τοὺς νόμους αὐτούς μέσα στὴν καρδιά μου τοὺς νοιώθω καὶ τοὺς ἀκούω κάθε τόσο ἐκεῖ ποῦ ἀνεβαίνουνε στὰ χεῖλη μαζὶ σπουδασμένων καὶ ἀγράμματων. Γραμμένους, τοὺς ἀγάπησα μέσα στὰ πλούσια, μὰ λιγοστὰ θησαυρισμέν⁸ ἀκόμα «δημοτικὰ μνημεῖα μας» καὶ μαζὶ μὲ αὐτά, μέσα στὰραι καὶ πρόσφατ ἀκόμα, δύμως πολύτιμα πάντα. ἔργα ποῦ μέσα τοὺς ἢ ζωντανή μας γλῶσσα ἀρχίζει καὶ δείχνεται λογοτεχνικὰ δουλεμένη, ἀρχίζει καὶ παίρνει τελειωτικὴ πιὰ τὴ συνείδηση τοῦ φυσικοῦ της, ἀρχίζει καὶ ξανοίγεται σημαντικὰ μὲ νέα φραστικὴ δύναμη· καὶ τῶν ἔργων τούτων οἱ πιὸ ἔχωριστες ὃς τὴν ὥρα κορφὲς νομίζω πῶς φανερώνονται, μαζὶ θεωρητικὰ καὶ νομοτελεστικά, στὰ γραμμένα τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Ψυχάρου· καὶ οἱ δύο, οἰκοδόμοι μαζὶ μὲ τὸν κριτικὸν καὶ τὸ δημιουργικὸν νοῦ.

Γράφω μαζί κι «ἀπὸ ἀνάγκην αἰσθήτικήν, παιδῶς τὸ λέτε, καὶ ἐκ λόγων θεωρητικῶν». Καὶ ἄλλοτε τὸ εἶπα: νομίζω πῶς τὸ ἔνα δὲ διώχνει τὰλλο. Εἴς ἐναντίας ἡ φιλοσοφικὴ θεωρία μιᾶς ἰδέας φωτίζει καὶ τονώνει τὴν ἀσυνείδητην ἀγάπη τῆς ἰδέας αὐτῆς· καθὼς καὶ τὸ αἰσθημα, σιγὰ σιγά, ἰδέα γίνεται. Τὰ δύο στοιχεῖα μέσα στὸ ἴδιο χωνευτήρι μετουσιώνονται σὲ κάτι πιὸ γιομάτο. Μόνο ποῦ θάπρεπε νὰ σημειώσω ἐδῶ πῶς κι' ὅταν ὁ νοῦς δὲ βλέπῃ καὶ δὲ θέλῃ κάτι, φτάνει νὰ τὸ βλέπῃ καὶ νὰ τὸ θέλῃ· ἡ καρδιά, γιὰ νὰ τάναγνωρίσω στὴν ὅποια μου ἔργασία τὴ γλωσσοτεχνική· ἐξ ἐναντίας δὲν είναι ἀρκετὸς ὁ δεσπότης, προτοῦ βάλῃ τὴ χροσή της βοῦλλα καὶ ἡ δέσποινα.

καὶ παραπάνου τὸ σημείωσα, ἀγάλια ἀγάλια καὶ μὲ τὸν καιρὸν μοῦ φωτίστηκεν, ἔτσι, ἡ συνείδηση. Πέρασα κι ἀπὸ τοὺς τρεῖς γλωσσικοὺς τρόπους, κανὼς τοὺς ἔχωρισαν τὰ «Παναθήναια». Κάθε τόσον ἔμπαινα καὶ σὲ μιὰ καινούργια γλωσσικὴ κρίσιν, μοῦ χτυποῦσε τούτ' ἢ ἐκείν' ἡ ἐντύπωση, μ' ἔδενε τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ δασκάλεμα. «Οσο εἴμοντα μέσα στὸ σχολεῖο κι ὅσο πιὸ σιμά του στεκόμοντα, τόσο πιὸ τρανὸ τὸ σέβας μου πρὸς τὴν σχολικὴ παιδεία. Μαθητής τοῦ γυμνασίου, λύγισα τὰ παιδικά μου γόνατα στὸ προσκύνημα τῶν «Γλώσσικῶν Παρατηρήσεων» τοῦ κ. Κόντου καὶ φρόντιζα ὅχι μόνο στὰ πρῶτα μου τὰ θεματογραφήματα, μὰ καὶ σὲ γράμματα πρὸς τοὺς συνομηλίκους μου νὰ διορθώνω τὰ λόγια μου, σύμφωνα μὲ τὰ λεγόμενα τῶν «Παρατηρήσεων» ἐκείνων. Κι ἀργότερ' ἀκόμα, καὶ προτοῦ γνωρίσω τὸ «Ἀλγῆ» τοῦ ποιητῆ Ραγκαβῆ, ἀγωνιζόμονταν — ἀττικιστικὰ ἢ κορακιστικὰ ἢ φραγκάττικα — νάρχαις, ὅσο βολετὸ μοῦ εἴτανε. Ἐδῶ καὶ δεκαφτάρα χρόνια δὲν τὴν εἰχόμενα διλότελα κομμένη τὴν κλωστὴ ποῦ κρατοῦσε τὸ στίχο μου ἀπὸ τὴν καθαρεύουσα. Γιὰ τὸν πεξὸ λόγο δὲ μιλῶ ἀντάρτες κι ἀν τε, εἴμαστε, μερικοὶ λόγοι μᾶς βαστᾶνε σὲ κάποιους κύκλους ὑπάκουοντες ὁπωσδήποτε τῆς ἄσκημα θρονιασμένης βασιλισσας.

”Ομως δσο μεγάλωνα, δσο πιὸ κανούριοι δρίζοντες πιὸ βαθὺ ἔανοιγονταν στὰ περπατήματά μου, τόσο ἔμαρκόδαιν’ ἀπὸ τὰ καθιερωμένα σχολικὰ μαθήματα, μὰ πάντ’ ἀνήσυχος κι ἀναποφάσιστος. Θαυμαστὴ καὶ τοῦ Πολυλᾶ καὶ τοῦ Ψυχάρη, πότε πιὸ πολὺ μὲ τραβούσεν δ λεπτὰ στυχαστικὸς τρόπος τοῦ πρώτου, πότε πιὸ πολὺ τοῦ δεύτερου τὸ διπλοθεμειωμένο σύστημα, καθὼς, καὶ μὲ τὴν ἀράδα, οἱ ποικιλίες ποῦ μπορεῖ νὰ φυτρώσουν ἀπὸ τὴν ἕδια γλωσσικὴν ἀρχήν, δσο κανείς, κανονικὰ ἡ ἀκανόνιστα, μισὺ ἡ ἀκέρια, ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὴν ἕδια τὴν ἀρχήν. Ἐδῶ ἀναφέρομαι στὸ γράμμα μου ποῦ τυπώθηκε στὰ «Παναδήναια» τὶς 15 τοῦ περασμένου Φλεβάρου.

Μ' ἔσπερωξεν ἔτσι νὰ γίνω τῆς γλωσσικῆς
ἰδέας στρατιώτης ἡ ἀντιπάθεια πρὸς τὴ δι-
γλωσσία: ὅχι τὴ φυσική, ἃς τὴν ποῦμε, καὶ
τὴ λογικὴ διγλωσσία ἐκείνη ποῦ βρίσκεται
παντοῦ, καὶ δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ βρίσκεται ὅπου
ὑπάρχει γλῶσσα ποῦ γράφεται, δηλαδὴ γλῶσσα
ποῦ ζητάει νὰ οριζόσῃ καὶ νὰ στερεωθῇ, καὶ
γλῶσσα ποῦ μιλιέται, δηλαδὴ γλῶσσα ποῦ
τούγει καὶ ποῦ κυλάει καὶ ποῦ μέλει γ' ἀλ-

διγλωσσία ποῦ δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ εἰ-
ναι δπον εἶναι πολιτεῖες καὶ χωριά, γραμμα-
τισμένοι καὶ ἀγράμματοι, καλλιτέχνες καὶ ξυ-
λοσκίστες. Ἀντιπαθῶ τὴ διγλωσσία τῇ δικῆ
μας τὴ σκολαστικὴ ποῦ ἔμπασε, καθὼς λέει ὁ
Krumbacher κάπου μέσα στὴν κλασσική του
«Ἴστορία τῆς Βυζαντινῆς λογοτεχνίας», ἀπὸ
τὸ 12ον αἰώνα «εἰς ἅπασαν τὴν Ἐθνικήν τῶν
Ἐλλήνων παιδείαν ἐπικήνδυνον στοιχεῖον
ἀναληθείας». Ἡ καὶ ἀνίσως νομίζετε μὲ τοῦτο
τῶς πιδ. πολὺν θεωρητικὸν λόγον παρὰ μιὰ
«ἐσωτερικὴ ἀνάγκη», καθὼς λέτε, μοῦ τὴ γέν-
νησαν αὐτῇ τὴν ἀντιπάθεια, δὲ βλέπω κι ἄλ-
λην ἀφορμή, γεννήτρα πιδ ἐσωτερικὴ τῆς τέ-
σσιας ἰδέας μου, ἀπὸ τὸν πόθῳ τοῦ ποιητῆ
τοῦ ποιητῆς μένει καὶ σὲ στίχους καὶ σὲ πεζά,
καὶ ποῦ δὲ βλέπει γιατὶ νᾶλλαζῃ, κάθε φορὰ
τοῦ γράφει, τὴν ὄψη τὴ γνωριμώτατη τῆς
γλώσσας του, ἐκεῖ ποῦ ἡ ζωντανὴ καὶ ἡ πιδ
βαθειὰ ζωὴ τριγύρω του, καὶ τῆς ζωῆς αὐτῆς
εἰδὸς εὐγενικώτατο τάνθισμα, ἡ Ποιητική, τοῦ
δασκαλεύοντες μιὰ πάντα σὲ δλα ταιριασμένη
κι ἀστράβωτη γλῶσσα νὰ μεταχειρίζεται. Ποιὰν
ἀφορμή, πιδ ἐσωτερικὴ ἀπὸ τὸ γλωσσικὸ τὸ αἴ-
σθημα τοῦ ποιητῆ, τὸ ζωηρότερο καὶ φωτει-
νότερο ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων; Τί ἄλλο
ἀπὸ τὴ συνείδηση τοῦ ποιητῆ ποῦ τοῦ γνωρί-
ζει κ' ἡ Ἰστορία πῶς κι ὁ λόγος ὁ πεζὸς
πάντα ἔστειλίγεται ἀπὸ τὸ δούλεμα τοῦ ποιη-
τικοῦ λόγου, καὶ πῶς τέτοιος τῶν δυὸς λόγων
χωρισμὸς εἶναι σημάδι, αὐτὸ καὶ μόνο, μιᾶς
ἀκίνητος βάρβαρης; Καὶ ποιὰν ἄλλη τάχ'
ἀφορμὴ ἀπὸ τὴ χαρὰ τοῦ ποιητῆ μπροστὰ
στὸ ἔαπλωμα τὸ πιδ πλατὺ τῆς δικῆς του
γλώσσας, κάτι σὰν δνειρο ποῦ ἀρχίζει κι ἀλη-
θεύει, δνειρο ποῦ ἀποκαταστάνει, ἀκέραια, τὴ
μεγάλη γλωσσικὴ δμοφυλία, τὴν κομματια-
σμένη; Τί ἀφορμὴ ἄλλη παρὰ ἡ πίστη πρὸς
τὸ γλωσσικὸ μονισμό, ποῦ καὶ νὰ παραλλάξουν
μεταξύ τους—καὶ πολὺ, βέβαια, παραλλάξουν
— ὁ λόγος ὁ ποιητικὸς κι ὁ πεζὸς λόγος, δμως
ποτὲ δὲ στέκονται τόσο πολὺ μακριὰ ὁ
ἔνας ἀπὸ τὸν ἄλλο, μὰ κυβερνημένοι ζοῦνε
ἀπὸ τοὺς ἔδιους κυβερνῆτες, δπως δὲ στέκοντ'
ἔστι χωριστά, μὰ τὸν ἔδιους νόμους ἀκοῦνε,
καὶ τόσο ἀντίθετα καὶ ἀφιλίωτα δὲν εἶναι, γιὰ
τους πιστοὺς τοῦ ἐπιστημονικοῦ μονισμοῦ, ἡ
ψυχὴ καὶ ἡ σάρκα;

3) Τὸ ὑλικὸ ποῦ μεταχειρίζεται κανεὶς γιὰ νὰ πλάσῃ τὸ ἔργο του μπορεῖ νὰ είναι κι ἀπὸ μιά, μπορεῖ κι ἀπὸ κάθε λογῆς οὐσία. Χτίζει κανεὶς τὰ παλάτια του. Ζωγραφίζει κανεὶς τὶς

εἰκόνες του ἀπὸ κάθε λογῆς μάρμαρα καὶ μέταλλα, ἀπὸ κάθε λογῆς χρώματα. Φτάνει μονάχ' ἀπὸ τὰ διάφραστα στοιχεῖα τῆς ὑλῆς νὰ βγαίνη τὸ εἶδος, τὸ πλάσμα δηλονότι τὸ δραγανικό, τὸ σύμμετρο ἀκόμα καὶ στὴν ἀσυμμετρία του, τὸ ρυθμικὸ καὶ ἀρμονικό; τὸ βασισμένο σὲ μιὰ γραμματικὴ — πλατύτερῃ ἢ στενότερῃ — ἀπάνω μ' ἔνα λόγον ἡ Τέχνη. Καὶ τοῦ Λόγου ἡ τέχνη στὸν ἵδιο νόμο ἀκούει. "Ἐν ἀπὸ τὰ ὑλικὰ ποῦ μεταχειρίζομαι κάθε φορὰ ποῦ στοχαίζομαι καὶ κάθε φορὰ ποῦ ἀταχταίριχνω στὸ χαρτὶ τοὺς στοχασμούς μου, μὲ τὸν πόδον νὰ τοὺς δουλέψω ὑπερεργα μὲ κάποια τάξη, κ' ἐτοι νὰ γίνουν ἔργο, εἶναι καὶ τὸ ὑλικὸ τῆς καθαρεύουσας. Καὶ δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι καὶ τοῦτο γιατὶ γύρω μας ὑπάρχει καὶ ἡ καθαρεύουσα, ὅσο καὶ ἀν εἶναι ἡ ζωὴ τῆς ἔξωτερηκή καὶ βαλμένη καὶ φριαστή, μπροστὰ στὴν ἐσωτερική καὶ τὴν αὐτόβιλαστη καὶ τὴν δραγανική ζωὴ τῆς δημοτικῆς μας. Τὸ σχολεῖο πρῶτα πρῶτα, κ' ὑπερεργα ὅλ' οἱ κύκλοι τοῦ νοῦ μας, τοῦ θρεμμένου, κακὰ ψυχρά, μὲ τὸ σχολεῖο τὸ βιβλίο, ἡ ἐφημερόδα ποῦ σ' ὅλ' ἀνακατώνεται, τὰ τυπικὰ καὶ τὰ κοινωνικὰ καὶ τὰ ἐπί-ημα, τὰ δημόσια γραφεῖα, ἡ ἀνατροφή, ἡ συμπεριφορά, τὸ Κράτος, ἡ Βουλή, ἡ ἀνάγκη, ἡ πρόληψη, ἡ συνήθεια, χῆλιες γνῶμες κ' ἐπαγγέλματα, καὶ σοφίες καὶ μωρίες, ἔτοιμα, μὲ τὴν καθαρεύουσαν, ἀγνάντια μας καὶ μέσα μας, στὴ δουλεψή μας· ὅλ' αὐτά, ἡ γιὰ νὰ τὰ χρησιμοποιήσουμε, ἐνκολώτατὸ πρᾶμα, ἡ γιὰ νὰ τὰ πολεμήσουμε, πρᾶμα πολὺ δύσκολο. Καὶ δὲ μᾶς εἶναι βολετὸ ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς νὰ πετάξουμε ὅλοτελα τὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα ποῦ εἶν' ἀταίριαστα μὲ τὴν ἴδεα μας· γιατὶ καθὼς καὶ τὰ δύο συζοῦνε στὸ ἵδιο σπίτι, ὅσο κι ἀν εἶναι παράνομ' ἡ ἔνωσή τους, πολλές φορὲς χρειάζεται, ἀκόμα καὶ γιατὶ τὰ πολεμοῦμε, νὰ τἀγγίζουμε, θέλοντας μὴ θέλοντας, καὶ νὰ τὰ φωνάζουμε μὲ τὰ ἔδια τους τὰ ὄντα. "Επειτὰ ἡ δημοτικὴ γλῶσσα δσο εἶναι πιὸ ἀγνὰ καὶ πιὸ στοχαστικὰ δουλεμένη, δσο ἀναβρέῖται ἀπὸ τὴν πηγή, τόσο ἐνκολώτερα κιντυνεύει νὰ ξαφνίσῃ τὴν ἀφιλοσόφιτη συνήθεια καὶ θυμοὺς νάνάψῃ· καὶ κατάντησε ἡ ἐθνικὴ μας γλῶσσα νὰ φαίνεται παραξενη, καὶ δυσκολοχώνευτη νὰ γίνεται τόσο πιὸ πολὺ, δσο πιὸ πολὺ κοιτάζει νὰ ἔξευγενίσῃ (καὶ πολὺ σωστὰ κάνει), γράφοντάς τα, λόγια καὶ τύπους, ποῦ τάχα πρόστυχοι μοιάζουν καὶ ἀσκημοι, γιατὶ δὲ γράφονταν ὡς τώρα, κι ὡς τώρα στὴν κοινωνία μόνο τοὺς μεταχειρίζονταν, πιὸ πολὺ οἱ ἀγράμματοι (ποῦ καὶ

δρυθότερα μιλᾶνε, μὰ πάντα καὶ δλοι μας λόγια καὶ τύποι, δεμένοι, ὃς τώρα, μὲ ἀπλὰ μονάχα καὶ μὲ ταπεινὰ νοήματα, ποῦ πρώτη φορὰ παρουσιάζονται σὰν πιὸ μεστοὶ ἀπὸ νόημα καὶ πιὸ σπουδαίων ἴδεων ὑπηρέτες. Καὶ μάλιστα, ἐπειδὴ τῆς γλωσσικῆς ἴδεας οἱ πιστοὶ ἀγωνίζομαιστε καὶ νὰ πλάσουμε, μαζὶ νὰ πρωτοβροῦμε καὶ νὰ πρωτοπούμε πολλῶν ψυχῶν — νοημάτων τὰ ταιριασμένα κοριμά — ὄντα ματα, δουλειὰ ποῦ δὲν εἶναι τοῦ ἔνος, μῆτε τῆς στιγμῆς, ἐκεῖ ποῦ ἡ καθαρεύουσα γιομάτες ἔχει τὶς ἀποθήκες της γιὰ ὥρα χρεία μὲ σωροὺς ἔτοιμα φορέματα γιὰ νὰ τὰ ντυνόμαστε, δσο κι ἀν εἶναι φανταχτερὰ ἡ κακορραμμένα τὰ πιὸ πολλά, — μπροστὸ νὰ πῶ πῶς κάθε φορὰ ποῦ γυρεύω νὰ γράφω κάτι σὲ κύκλο ἴδεων ἀποκλειστικῶς ὡς τὴν ὥρα μεταχειρισμένων ἀπὸ τὴν ἐπισημοποιημένη πεζογραφία μας, πρῶτα πρῶτα μοῦ ἔρχονται στῆς πέννας μου τὴν ἀκρη τὰ λόγια καὶ οἱ τύποι τῆς δουτίνας τῆς πεζογραφικῆς αὐτῆς. Μὰ καὶ τὶ μὲ τοῦτο; Τὰ τέτοια λόγια καὶ τοὺς τύπους ἡ τὰ μεταμορφώνω φέροντας τα ἐκεῖ ποῦ πρέπει, ἡ τὰ διώχνω δόλτελα. "Ετοι τὸ νερὸ τῆς βρύσης τοῦ σπιτιοῦ μου, τὸ πρῶτο ποῦ θὰ τρέξῃ, πολλές φορές, θολὸ εἶναι τάφινω νὰ τρέξῃ· ὑπερεργα ἔρχεται τὸ καθαρό τὸ περιμαχεύω.

4 καὶ 5) Νομίζω πῶς μὲ δσα εἶπα παφατάνου ἀποκρίθηκα καὶ στὸ 4 τὸ φόρτημά σας καὶ στὸ 5 ἀκόμα. Πῶς μιλῶ; Πολὺ δυσκολεύομαι νὰ μιλήσω. Δυσκολώτατα στὴν κοινωνία μου κατορθώνω νὰ πῶ δὲ τι θέλω κι δπως δέλω. Κ' ἐκεῖ ποῦ παίρνω νὰ μιλήσω πολλές φορὲς τυχαίνει νὰ συλλογιστῶ πῶς τὸ ἀνακάτωμα ποῦ κάνω δυὸ τρόπων ἀταίριαστων εἶναι καὶ κωμικὸν ἀρκετά, καὶ φτάνει γιὰ νὰ κομματιάσῃ καὶ γιὰ νὰ θολώσῃ κάθε ἀκέριο καὶ καθαρὸ φανέρωμα τῆς σκέψης. Καὶ μοῦ κόβεται ἡ ὄφεξη νὰ τραβήξω μπροστά. Τὸ φυσικό μου, βέβαια. δὲν εἶναι νὰ τὰ βγάζω πέρα στὴ συζήτηση, ἀκόμα καὶ στὸ μιλῆμα· καὶ κανενὸς εἰδους ορητορικὴ δὲ μπροστὸ νὰ καταφέρω ἔξω ἀπὸ τὸ χαρτὶ· δυστύχημα· τι νὰ γίνη; Μὰ φανερὸ πῶς ἡ δικέφαλη γλῶσσα μας εἶναι ἡ ἀφορμὴ ποῦ δυσκολεύει, νὰ τὴν μιλᾶνε ἀκοπα κι ἀρμονικά, δλους τοὺς ρωμαϊκοὺς ἐμᾶς. Επειτα κατὰ τὸν τόπο ποῦ βρίσκομαι, τὶ δουλειὰ ποῦ κάνω, τοὺς ἀνθρώπους ποῦ μιλῶ, μεταχειρίζομαι τὸν τροφορικὸ μον λόγο, αὐτόματα ἡ συνηθητικά, ζωντανὰ ἡ μηχανικά, πιὸ σωστὰ ἡ πιὸ στραβά.

6) Δὲν εἶμαι ἱκανοποιημένος «ἀπὸ τὸν γλω-

σικὸν τρόπον ἐν γένει τοῦ γραπτοῦ μον λόγου», γιατὶ εἶμαι, ἀπλούστατα, ἐρωτεύομες μὲ τὸν τρόπον αὐτόν. Καὶ γιατὶ τὸν ἐρωτεύομαι, ἔχω πλάσει τοῦ λόγου αὐτοῦ ἔνα τύπον ὅμορφαῖς ἀψεγάδιαστο· μὰ τὸ ἴδινιο μον δὲ μπορεῖ νὰ τὰ ταιριαστῇ μὲ τὰ πραγματικά.

7 καὶ 8). Πηδῶ τὸ 7 φόρτημα, καὶ σύντομα,

γιατὶ τὸ παφατέντωσα, σᾶς ἀποκρίνομαι στὸ 8. — 'Ακόμα δὲν τόλιησα συστηματικὰ καὶ νὰ γράψω, καθὼς προφέρω ἀκολουθῶ στὰ πιὸ πολλὰ τὴν παροταράδοτη γραφή. 'Αρχίζω νὰ βρίσκω πῶς ἡ γραφὴ αὐτὴ δὲν ἔχει σὲ δλα νόημα, γιὰ τὸ σύστημα τοῦ λόγου ποῦ γράφω. Μὰ μὲ τρομάζει πολὺ ἀκόμα τοῦ ματιοῦ ἡ ἐπιφρονή στὴ λέξη· ἀκοῦμε, σὰ γνωριμώτατα, λόγια ποῦ μᾶς ξαφνίζουνε σὰν τὰ βλέπουμε στὸ χαρτί. "Ετοι τὴν αὐρα γράφτε τὴν ἄβρα· μᾶς φαίνεται πῶς χάμηκεν ἡ αὐρα· Γιατί; φρεναπάτη· ἀφοῦ μὰν ἀλλη λέξη συγγενική της κάπως στὸ νόημα, τὴ λέξη ἀβρὸς μὲ β τὴ γράφουμε, χωρὶς νὰ χάσῃ τίποτε ἀπὸ τὴν ἀβρότητα της. Ή γλῶσσα κιντυνεύει, ἔτοι, νὰ μένῃ σὲ πολλὰ παιγνίδι τοῦ ματιοῦ, αὐτὶ νὰ εἶναι σὲ δλα δούλεμα τοῦ λόγου. Καὶ τί παράξενο! Καταφρονῶ τὴ γνώμη τοῦ ἀλλου, καὶ τρέμω ἀκόμα τὴ ματιά του μόνο!

Μιὰ φορὰ καὶ γνωριστῆς μ' ἐκεῖνο ποῦ σου φαίνεται ἡ ἀλήθεια, μὰ φορὰ καὶ σου εἶπεν ἡ καρδιά σου πῶς ἥρθεν δ καιρὸς γιὰ νὰ διαλαληθῇ ἡ ἀλήθεια, μὰ φορά, καὶ—ἥρθε ἡ δὲν ἥρθεν δ καιρός, — ποῦ ἔγινες δ ἴδιος ἐσύ ἡ φωτισμένη συνείδηση της ἀλήθειας αὐτῆς, πρέπει μὲ κάθε τρόπο τὴν δποιαν ἀλήθεια νὰ τὴν πάρῃς καὶ νὰ τὴν κηρούνεις καὶ νὰ τὴ βάλῃς στὸν τόπο της. Σύμφωνα μὲ τὸ φυσικό σου μὲ τὸ χαμόγελο, ἡ μὲ τὴ γροθιά τὸ ἴδιο κάνει.

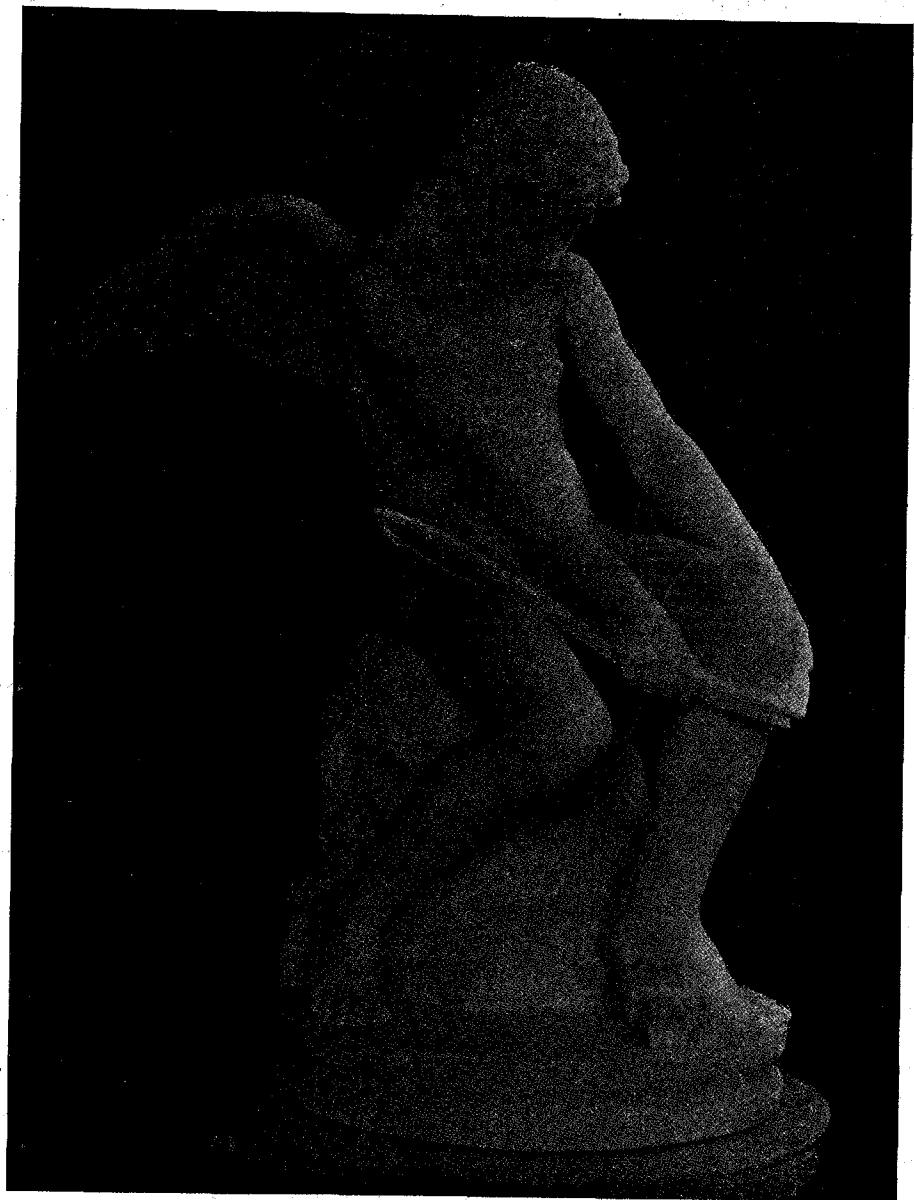
Καὶ τώρα θὰ μοῦ συγχωρήσουν τὰ «Παναθήναια» μιὰ μικρήν ἀπορία μου: Καλὰ καλά

δὲν καταλαβαίνω γιατὶ τὴν εἴπατε δογματικὴ δημιοτικὴ τὴ γλῶσσα μας ἔξον ἀν, κάθε τι ποῦ παίρνει ἀπὸ τὰ τάντικεμενα γνώση τοῦ τι εἶναι καὶ γίνετ' ἐπιστήμη, καὶ μὰν ἀρχὴ παίρνει ἀπὸ πίσω, πρέπει νὰ τὸ λέμε δόγμα. Καὶ μόνο τὸ γνώσιμα τοῦτο ποῦ, θαρρῶ, δὲ βρίσκεται στὸ γ. γλωσσικὸ τρόπο, σᾶς δικαιώνει ποῦ τὸν ὄνομαζετε «ἔλευθερον», καὶ ὅχι δογματικὸ κ' ἐκεῖνο.

Καὶ τέλος θὰ μοῦ συγχωρήσουν τὰ «Παναθήναια» μὲ τὸ θάρρος πάντα τοῦ φίλου καὶ τοῦ σύντροφου ποῦ τὰ προσέχει καὶ τὰ τιμῆς, νὰ παφατηρήσω πῶς τὸ ἔργο τοῦ γλωσσολόγου δὲν εἶται τόσο ἀλλο τόσο χωρισμένο ἀπὸ «τοῦ ζητήματος τὴν ὅψιν τὴν αἰσθητικὴν καὶ ψυχολογικὴν», ὅπως φαίνεται πῶς πιστεύει. 'Ανίσως δὲν ἔχω λάθος, καὶ ἡ ψυχολογικὴ ἐπιστήμη εἶναι, σὰν τὴ φυσιολογία, σὰν τὴν ἰστορία, σὰν τὴ φιλολογία, μὰ ἀπὸ τὶς ἀχώριστες συντρόφισες τῆς γλωσσολογίας, ποῦ βῆμα δὲ μπορεῖ νὰ κάμη χωρὶς τὴ δούλεψή της. 'Ακόμα καὶ ἡ αἰσθητικὴ δὲν τῆς εἶναι δλως διόλους ένεν («Ἐξαφνα δ Darmesteter μὲ στίχους τοῦ Οὐγκῷ γνωρεύει νὰ ξειγήσῃ τὸ γλωσσικὸ σχῆμα τῆς μεταφορᾶς»). Πολλὲς φορὲς δ γλωσσολόγος παραδειγματίζεται ἀπὸ τὸν ποιητή, δπως δ ποιητὴς εἶναι δ κατηχημένος τοῦ γλωσσολόγου. Στὴν ίστορία δὰ τὴς λογοτεχνίας μας, ἀπὸ τὸ Βηλαρᾶ δως τὸν Ψυχάρη, κάθε φορὰ ποῦ γλυκοχαράζει κάτι σὰν ἀναγέννηση, τὸ ποιητικὸ γλυκοχαράζαμα μὲ τὴ βοήθεια ἀπλόνεται κάποιους δυνατοῦ χεριοῦ ποῦ διώχνει κάποια σκοτάδια· καὶ τὸ χέρι αὐτὸ δενται τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης τὸ χέρι. Καὶ μὰ καλὴ Μοῖρα μᾶς μοίρανεν ἔδω μὲ δασκάλους τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης ποῦ εἶναι μαζὶ τοῦ ποιητικοῦ λόγου θεοφάντες· ἐκεῖ ποῦ μερικοὶ ἀπὸ τὸν ταπεινοὺς τραγουδιστάδες μας θὰ μπορούσανε νὰ δώσουνε γλωσσικῆς μαθήματα σὲ τιλούχους ἐπιστήμονες.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΕΡΩΣ ΤΟΞΟΘΡΑΥΣΤΗΣ
ΕΡΓΟΝ Γ. ΒΡΟΥΤΟΥ

A'INE

ΤΟ ΝΗΣΙ ΤΩΝ ΠΝΕΥΜΑΤΩΝ

Σὲ μιὰ βαρκοῦλα ἀνάλαφρη, πιστὰ παραδομένοι,
Καθόμαστε ἔνα ἀπόβραδον οἱ δυό, πλευρὸς πλευρός,
Τὸ ἄγέρι ἥταν ἀτάραχο, κ' ἐμεῖς, ἀγαπημένη,
Τὸ δρόμο ἀκολουθούσαμε στὸ διάπλατο νερό.

Μὲ τὴν ὁμίχλη σκεπαστὸ τὸ ὁραῖο πνευματονῆσι,
Μαρτεύονταν στοῦ φεγγαριοῦ τὴ λάμψη τὴ λευκή,
Κ' ἡ πάχνη ποῦ κυμάζε δὲν ἔφτατε νὰ σφύσῃ
Κάποια τραγούδια ἀγαπητὰ ποῦ βγαῖναν ἀπὸ κεῖ.

Καὶ τὰ τραγούδια πλήθαιναν ὅλο κι ἀγαπημένα,
Μὰ πλήθαινε κ' ἡ καταχνὰ ποῦ χόρενε βαρειά,
Κ' ἐμεῖς κοντὰ περάσαμε, καὶ μπήκαμεν ὀψιένα!
Μέσ' στὴ μεγάλη θάλασσα χωρὶς παρηγοριά.

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΑΚΙΑΒΕΛΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΓΑ ΑΥΤΟΥ*

Γ'

Οἱ Λόγοι ἐπὶ τῆς πρώτης Δεκάδος τοῦ Τίτον Λιβίον (*Discorsi sulla prima Decade de Tito Livio*) ἔγραψησαν ὅλιγον μετὰ τὸν Ἡγεμόνα καὶ εἶνε μᾶλλον συμπλήρωμα αὐτοῦ. Εἰς ἀμφότερα τὰ συγγράμματα ταῦτα ὁ Μακιαβέλης ἀνέπτυξε μετὰ πολλῆς ἐμβριθείας τὰς περὶ πολιτικῆς καὶ περὶ θρησκείας θεωρίας του, ἵδιως δὲ ἐν τοῖς Λόγοις θεωρεῖ τὴν Ρωμαϊκὴν Δημοκρατίαν ὡς τὸν ἴδεώδη τύπον τελείας πολιτείας, καὶ πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι ἡ πολιτεία ἐκείνη ὑπῆρξεν ἡ μόνη ὀργανωμένη καταλλήλως πρὸς μακρὸν βίον καὶ αὔξησιν μεγαλείου καὶ ἰσχύος, φέρει πλείστα παραδείγματα, τὰ δποῖα ἀντλεῖ ἐκ τῆς ὁμοιώτητος ἴστορίας. Ἐνῷ δὲ ἔξαγει τὸ συμπέρασμα ὅτι αἱ πολιτεῖαι ὅφεῖλουσι νὰ μιμηθῶσι τὰς ἀρετὰς τῶν ἀρχαίων

πρὸς συντήρησιν καὶ αὔξησίν των, μέμφεται τοὺς νομίζοντας ὅτι ἡ μίμησις τῆς ἀρχαίας ἀρετῆς εἶνε ἀδύνατος τῇ σήμερον, ὡς ἂν ὁ οὐρανός, ὁ ἥλιος, τὰ στοιχεῖα, οἱ ἄνθρωποι νὰ μετέβαλον κίνησιν, τάξιν καὶ δύναμιν ὡς είχον αὐτὰς παλαιότερον. Πιστεύει δὲ ὅτι ἀφοῦ εἰς ἀπάσας τὰς πόλεις καὶ εἰς ἀπαντας τοὺς λαοὺς αἱ αὐταὶ ἐπιθυμίαι καὶ αἱ αὐταὶ ψυχικαὶ διαθέσεις ὑπάρχουσι, ἀρά εἶνε εύκολον ἐκ τῶν γενομένων ἐν τῷ παρελθόντι νὰ προΐδωμεν τὸ μέλλον, καὶ νὰ ἐφαρμόσωμεν εἰς αὐτὰ τὴν αὐτὴν τῶν ἀρχαίων θεραπείαν, ἐάν δὲ μὴ εὐθίσκωμεν τοιαύτην παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ν' ἀνεύρωμεν τέας ἐξ ἀναλογίας ἐκείνων.

* Οἱ μέτερος συγγραφεὺς ἔρευν τὰ αἴτια διὰ τὰ δοποῖα ἡ ὁμοιώτητα δημοκρατία ἐτελειοποιήθη βαθμηδόν, ἀποφαίνεται ὅτι αἴτιον τούτου ὑπῆρξε κυρίως ἡ μεταξὺ λαοῦ καὶ γερου-

* Ιδε σελ. 456.

σίας ἐπὶ πολὺ διαιρέσασα καὶ συνεχῶς ἀνα-
νεουμένη πάλῃ. Ἐν Ρώμῃ, εἰ καὶ ή ἔξουσία
ἀπὸ τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς καὶ ἀπὸ τῆς τῶν
εὐγενῶν περιέπιτεν ἀλληλοιαδόχως εἰς τὴν
τοῦ λαοῦ, οὐδέποτε ὅμως ἀφηρέθη διλόκηρος
ή ἔξουσία τῶν βασιλέων ὅπως δοιθῇ εἰς τὴν
τάξιν τῶν εὐγενῶν, οὕτε ποτὲ ή ἔξουσία τῶν
εὐγενῶν ἐμειώθη ὅπως δοιθῇ διλόκηρος εἰς τὴν
τάξιν τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ διετέλεσεν αὕτη ἣεί-
ποτε μικτῇ.

Ο Μακιαβέλης παρατηρεῖ προσέτι ότι εν πάσῃ δημοκρατίᾳ ὑπάρχουσι δύο διαθέσεις ἀντικείμεναι πρὸς ἄλλήλας, αἱ τοῦ λαοῦ καὶ αἱ τῶν εὐγενῶν, ἐκ τῆς τοιαύτης δὲ τῶν δύο τούτων μεριδῶν διαφωνίας ἐγεννήθησαν ἐν Ρώμῃ οἱ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας νόμοι. Οὕτε δύναται νὰ δονομασθῇ κακῶς ὡργανωμένη ἢ δημοκρατία ἔκεινη, ἐν ᾧ ἡ ἀνεφάνησαν τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα ἀρετῆς παραδείγματα. Τὰ καλά, προσεπιλέγει, παραδείγματα γεννῶνται ἐκ τῆς καλῆς ἀγωγῆς, ἢ καλὴ ἀγωγὴ ἐκ τῶν καλῶν νόμων, οἱ δὲ καλοὶ νόμοι ἔχουσι πηγὴν τὰς πολιτικὰς ταραχάς, ἃς κακῶς θεωροῦσι τινὲς ἐπιζημίους εἰς τὴν πολιτείαν. Τὰ λεγόμενα ἔνταῦθα ὑπὸ τοῦ Μακιαβέλη παραδέχονται ώς ὅρθα οἱ ἴδρυται τῶν συνταγματικῶν πολιτευμάτων, ἔνθα ἡ συμπολίτευσις παλαίει ἀεινάως πρὸς τὴν ἀντιπολίτευσιν, καὶ ἐκ τῆς πάλης ταύτης τῶν δύο τούτων μεριδῶν ἔξερχονται εἰς τὸ φῶς ἀγαθοὶ νόμοι, ώς ἀπὸ τῆς τριβῆς τῶν σωμάτων ἔξερχεται ὁ σπινθήρ. Ἡ πάλη αὕτη ἐν Ἀγγλίᾳ ἰδίως ἔφερε κάλλιστα ἀποτελέσματα.

Οσον δ' ἀφορᾷ τὴν δύναμιν καὶ τὸ μεγάλειον εἰς δὲ ἀφίχθη ἡ ἀρχαία Ρώμη, δὲ Μακιαβέλης ἀποδίδει τοῦτο εἰς τὴν πολιτικὴν ἣν ἔξήσκισε κατὰ τὸν πυλέμους εἰς οὓς ἀπεδύθη κατὰ τῶν διμόδων λαῶν. Καὶ πρῶτον μετεχειρίσθη εἰς τὸν πυλέμους τὸν λαὸν δόσασα εἰς αὐτὸν τὰ ὅπλα, καὶ προσέτει ἥνοιξε, συνετῶς φερομένη, τὰς πύλας τῆς πόλεως εἰς πάντας τὸν ἔξωθεν προσερχομένους χορηγοῦσα αὐτοῖς τὸ δικαίωμα τοῦ Ρωμαίου πολίτου, διπερούντες ἡ Σπάρτη οὔτε αἱ Ἀθῆναι ἔποαι.

Ο Μακιαβέλης θεωρεῖ ἀπαντας τοὺς ἀνθρώπους φύσει κακούς, ἢ τοῦλάχιστον τοιούτους δοφείλει νὰ θεωρήσῃ διθέλων νὰ συντάξῃ τὴν πολιτείαν, ἐτοίμους πάντοτε, διδομένης εὐκαιρίας, νὰ ἐπιδεῖξωσι τὴν κακίαν των, ἐάν που ὑπάρχῃ πλημμέλημά τι ἐν τοῖς νόμοις, διπερ ἀποκαλύπτεται ἐν τῷ μέλλοντι.

Σωτήριον νόμον θεωρεῖ διὰ πᾶσαν δημοκρατίαν ἐκεῖνον δὲ οὗ δίδεται τὸ δικαίωμα εἰς ἔκα-

στον πολίτην νὰ κατηγορῇ δημοσίᾳ ἐνώπιον τοῦ λαοῦ ἢ ἐνώπιον οἰαςδήποτε ἄλλης ἀρχῆς τοὺς ἀμαρτάνοντας κυβερνήτας κατὰ τῆς ἐλευθερίας τοῦ κράτους. Τοῦτο εἶναι διττῶς ὡφέλιμον εἰς τὴν πολιτείαν, διότι οἱ κυβερνῶντες ἢ καὶ ἄλλοι πολῖται φοβούμενοι τὴν κατηγορίαν, δὲν τοιλῶσι νὰ ἐπιχειρήσωσί τι κατὰ τοῦ κράτους, ἢ, ἀποπειρώμενοι τοῦτο, παραχρῆμα κιταβάλλονται. Πλὴν τούτου δίδεται διὰ τῆς κατηγορίας διέξοδος εἰς τὰς γεννωμένας ἔχθροπαθείας κατὰ οἰουδήποτε πολίτου, τῶν δποίων μὴ κατευναζομένων, ἐνδέχεται νὰ ἐπιδιωχθῇ ἢ διέξοδος αὗτη δι' ἐκτάκτων μέσων δυναμένων νὰ φέρωσι τὸν δἰλεθρον τῆς δημοκρατίας. Οὐδὲν ἦττον καταδικᾶζει σφοδρῶς τὸ κακόθεος τῶν συκοφαντιῶν ἐν ἐλευθέραις πολιτείαις ἔγκλημα, τρόδος κατασύγησιν τοῦ δποίου κάλλιστον μέσον θεωρεῖ τὴν διευκόλυνσιν τῶν δημοσίως γινομένων κατηγοριῶν. "Οθεν δ σοφὸς νομοθέτης ὁφείλει νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς πάντα πολίτην ἀφόβως καὶ ἀνυπόπτως νὰ ἐγείρῃ κατηγορίαν κατὰ παντὸς πολίτου, τούτου δὲ καλῶς νομοθετημένου, δέον νὰ τιμωρῶνται αὐστηρῶς οἱ συκοφάνται.

Τὰ ἐκ τῆς ἴστορίας γνωστὰ περὶ τοῦ πρώτου τῆς Ρώμης δργανωτοῦ Ρωμύλου, τοῦ φονεύσαντος τὸν ἀδελφὸν Ρῶμον καὶ ἐνδόσαντος εἶτα εἰς τὸν θάνατον τοῦ Τίτου Τασσίου Σαβίνου, τοῦ ἐκλεχθέντος συμβασιλέως αὐτοῦ θεωρεῖ καλῶς καὶ πολιτικῶς διαποραχθέντα. Τοὺς φόνους τούτους, λέγει, διέπραξεν ὁ Ρωμύλος κατὰ καθήκον πολιτικόν, διότι κατὰ γενικὸν κανόνα οὐδέποτε ἡ σπανίως συμβαίνει νὰ δργανωθῇ ἐν κράτος καλῶς ἐν ἀρχῇ, ἐὰν μὴ συνταχθῇ ὑπὸ ἔνδος καὶ μόνου ἀνδρός. Συνετός, λέγει, νομοθέτης δημοκρατίας οἰοιδήποτε διανοούμενος νὰ φανῇ ὀφέλιμος οὐχὶ εἰς ἑαυτὸν ἀλλ’ εἰς τὸ κοινὸν συμφέρον, οὐχὶ εἰς τὴν ἰδίαν διαδοχὴν ἀλλ’ εἰς τὴν κοινὴν πατρῷδα ἀφορῶν, δρφείλει νὰ ἐπιτεχνασθῇ ὅπως περιέλθῃ εἰς αὐτὸν καὶ μόνον ἡ ἔξουσία, οὐδεὶς δὲ ἀλληλῆδως σοφὸς θὰ ἐλέγῃ ἀντὸν δικαίως διέκτακτόν τινα πρᾶξιν, ἢν θὰ ἐνήργει ὅπως συντάξῃ καὶ τακτοποιήσῃ βασιλείαν τινὰ ἡ δημοκρατίαν. Λέγων ταῦτα ὁ Μακιαβέλης ἐμπνέεται ἐκ τοῦ θεμελιώδους ἀξιώματος ὃ διειπέτιν τῶν ἀρχαίων Ρωμαίων καὶ Σπαρτιατῶν πολιτικήν, ἥν καὶ οὗτος παραδέχεται, καὶ καθ’ ἥν τὸ κράτος τίθεται ὑπεράνω τοῦ ἀτόμου, καὶ δύναται νὰ διαθέτῃ τὰ πάντα κατὰ βούλησιν ὀψέποτε τὸ συμφέρον τοῦ κράτους ἥθελεν ἀπαίτηση τοῦτο.

Ἐκ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς ὁμιλοῦσαν δὲ Φλωρεῖνος ἡ θρησκεία τὸν ἔθνος γνωματεύει συνηγορεῖ ἐνθουσιωδῶς ὑπὲρ τῆς θρησκείας τῶν Ρωμαίων, οἵτις κατὰ πολὺ συνετέλεσε εἰς τὸ νὰ μεγαλύνῃ καὶ τηρήσῃ ἀνίκητον τὴν ἀρχαίαν Ρώμην. Κατὰ τὸν ἡμέτερον συγγραφέα ἡ θρησκεία εἶναι ἀναγκαῖα διὰ πᾶσαν πολιτείαν, ὅδιάφορον δὲ εἶναι δι' αὐτὸν ἐὰν εἴναι ἀλληλῆς ἡ ψευδής. Οἱ προϊστάμενοι τῆς πολιτείας ὀφείλουσι μάλιστα καὶ αὐτὰ τὰ θαύματα, πολλὰ τῶν διόπιν ὑπάρχουσιν εἰς ἀπάσας τὰς θρησκείας, νὰ περιποιῶνται καὶ νὰ τὰ διοδίδωσιν εἰ καὶ δὲν τὰ πιστεύουσιν ὡς ἀληθῆ. Συγκρίνων δὲ τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν τῶν ἔθνων πρὸς τὴν χριστιανικήν, εὑρίσκει ἐκείνην συμφερωτέραν εἰς τὸ κράτος, καθὸ παρασκευαζούσαν πολίτας ἵκανονς εἰς ὑπεράσπισιν τοῦ πατρίου ἑδάφους καὶ εἰς προστασίαν τῆς Ἰδίας αὐτῶν ἐλευθερίας. Οἱ δπαδοὶ τῆς θρησκείας ἐκείνης ἐτίμων ἔξοχως τὰ τοῦ κόσμου καὶ εἰς τοῦ κόσμου τούτου τὰς ἀπολαύσεις τιθέμενοι τὸ ὑπέρτατον ἀγαθόν, ἥσαν ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτῶν ἰσχυρότεροι καὶ ἀνδρειότεροι ἡμῶν. Ἀλλ' ἡ ἡμετέρα θρησκεία, δεῖξασσα ἡμῖν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἐνθεῖαν ὄδόν, κατέστησεν ἡμᾶς περιφρονητὰς τῶν τιμῶν τοῦ κόσμου τούτου. Ἡ τῶν ἔθνων θρησκεία οὔτε προηγεν, οὔτε ἐτίμα ἡ μόνους τοὺς πεπληρωμένους κοσμικῆς δόξης ἄνδρας, οἷοι ἥσαν οἱ μεγάλοι στρατηγοὶ καὶ οἱ ἡγεμόνες τῆς δημοκρατίας, ἐνῶ ἡ ἡμετέρα τιμὴ καὶ γεραίρει τοὺς ταπεινούς καὶ τοὺς θεωρητικούς μᾶλλον ἡ τοὺς δραστηρίως ἐργαζομένους. Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἔθετο τὸ ὑπέρτατον ἀγαθὸν ἐν τῇ ταπεινωσύνῃ καὶ τῇ περιφρονήσει τῶν ἐπιγείων, ἡ τῶν ἔθνων ἐν τῷ μεγαλειώδῃ τῆς ψυχῆς, ἐν τῇ σωματικῇ ἰσχύᾳ, καὶ ἐν παντὶ τῷ δυναμένῳ νὰ σχηματίσῃ ἰσχυρὸν καὶ ἀνδρείον τὸν πολίτην. Ἐὰν ἡ ἡμετέρα θρησκεία ἀπαιτεῖ παρὰ τοῖς δπαδοῖς αὐτῆς μέρος της ἰσχύος, θέλει τοῦτο οὐχὶ δπως πρᾶξωσι μέγα τι ἀλλ' δπως ὑποφέρωσι τὴν δυστυχίαν καὶ τὰς βασάνους ἀγογγύστως. Τοιοῦτος δὲ τοῦ ζῆν τρόπος παρέδωκε τὸν ἀνθρωπὸν ἐρμαίον τοῖς παρανόμοις, οἵτινες δύνανται ὑννν νὰ ἐκμεταλλεύονται ἀσφαλῶς αὐτόν, κατανοοῦντες δτι οἱ ἀνθρώποι ἀποβλέποντες πρὸς τὸν Παράδεισον, εἶναι διατεθεῖμένοι νὰ ὑποφέρωσι μᾶλλον τὰς καὶ αὐτῶν φερομένας πληγάς ἡ νὰ τὰς ἐκδικήσωσι.¹ Νομίζομεν

διμώς δτι δ Μακιαβέλης ἔχων ὑπ' ὄψει του τὰ κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτοῦ συμβαίνοντα ἐν Ἰταλίᾳ, παρεσύρθη ὑπὸ τῆς ψυχῆς λογικῆς του εἰς οὐχὶ πάντη δρυθὰ συμπεράσματα. Ἐλλος θὰ ἐσκέπτετο ἐὰν ἔτη σήμερον διότι θὰ ἔβλεπεν δτι κατὰ τὰς δύο τελευταίας ἑκατονταετηρίδας διεδραματίσθησαν ἐν τῇ χριστιανικῇ Εὐρώπῃ τὰ μέγιστα πολιτικὰ γεγονότα, καὶ οἱ μέγιστοι ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἐκευθερίας ἀγῶνες, ὥστε ἡ χριστιανικὴ θρησκεία κατ' οὐδὲν διεκώλυσε νὰ ἐμφανισθῶσιν ἐν τῷ κόσμῳ τὰ γεγονότα ἐκεῖνα. εἰ καὶ τινα ἐγένοντο ἀλλήθως κατὰ παράβασιν τοῦ πνεύματος τῆς χριστιανικῆς θρησκείας.

Δὲν δυνάμεθα ἐν τῇ παρούσῃ πραγματείᾳ νὰ μηκύνωμεν ἐπὶ πλέον τὸν λόγον ἐπὶ τοῦ συγγράμματος τούτου τοῦ Μακιαβέλη, ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ ὅποιου χρονολογεῖται ἡ νεωτέρα ἰδέα περὶ πολιτικῆς ἐπιστήμης, ήτις ἐνῷ πρὸιν ἐθεωρεῖτο ὡς ἐπιστήμη βασιζούμενη ἐπὶ ἀφηρημένων ἰδεῶν, ἐγένετο μετὰ ταῦτα θετικὴ ἐπιστήμη ἐδειδούμενη ἐπὶ τῆς μελέτης τῶν γεγονότων καὶ τῆς Ιστορίας.² Οφείλομεν δμως νὰ προσθέσωμεν δτι ἐν τῷ συγγράμματι *dei Discorsi* δ Μακιαβέλης δεικνύεται μᾶλλον φύλος τῆς ὁρθῆς καὶ ἐναρέτου πολιτικῆς καὶ πλειότερον ἐχθρὸς τῆς τυραννίας. Πολλαχοῦ τοῦ ἔργου του ἐπαινεῖ τοὺς ἀγαθοὺς ἡγεμόνας τοὺς συντάξαντας τὴν πολιτείαν ἐν εὐνομίᾳ, τοὺς σεβασθέντας τὴν θρησκείαν καὶ τοὺς μεγαλύναντας καὶ δοξάσαντας τὴν ἑαυτῶν πατρίδα, μέμφεται δὲ καὶ θεωρεῖ ἀξιομισθίους τοὺς ἐναγεῖς καὶ ἀτίμους, τοὺς καταστροφεῖς τῆς θρησκείας, τοὺς σπαταλῶντας τὸν δημόσιον πλοῦτον, τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἀρετῆς, τῶν γραμμάτων, τῶν τεχνῶν καὶ παντὸς τοῦ παρέχοντος τιμὴν καὶ ὠφέλειαν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα.³ Οὕτω διὰ τοῦ συγγράμματος τούτου δ Μακιαβέλης ἔξιλεώνει ἐν μέρει τὸν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Ἡγεμόνος ἐκπτοιηθέντα ἀναγνώστην.

Την ίστορίαν τῆς Φλωρεντίας (Storie Fiorentine) ἔγραψεν δὲ Μακιαβέλης κατ' ἐντολὴν τοῦ Καρδιναλίου τοῦ ἐκ Μεδίκων ἐπὶ ἐτήσιῳ μισθῷ ἔκαπτὸν φλωρινών. Ἐν τῇ ίστορίᾳ ἔκεινην εὑρίσκει λεπτομερῶς ἔκτεινειμένας δὲ ἀναγνώστης τὰς ἐν τῇ φλωρεντινῇ δημοκρατίᾳ μακράς αἰματηρὰς διαιτάλας μεταξὺ Γουέλφων καὶ Γιβελλίνων, μεταξὺ Λευκῶν καὶ Μαύρων, καὶ τὰς ἀλληλοιαδόχους στάσεις, καθ' ἃς ἐγένοντο το-

¹ Dei Discorsi, Btβλ. B'. Κεφ. B'.

² Ιδε καὶ Grande Encyclopédie ἐν λέξει Machiavel.

³ Bif. A. Kep. I. Dei Discorsi.

σαῦται αίματοχυσίαι καὶ θανατικαὶ καταδίκαι καὶ τοσοῦτοι ἔξιστρακισμοί, ὥστε ἀναπολεῖ τις καὶ ἄκων τὰ ἐπὶ τῶν τριάκοντα τυράννων γενόμενα ἐν Ἀθήναις κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους.

Αἴτιον δὲ τῶν κακῶν τῶν γινομένων εἰς τὰ κράτη παρατηρεῖ ὁ Μακιαβέλης ὅτι εἰνε αἱ ἀναφυόμεναι ἔριδες μεταξὺ εὐγενῶν καὶ ἀστῶν, τῶν μὲν θελόντων νὰ κυβερνῶσι, τῶν δὲ μὴ θελόντων νὰ ὑπακούωσι. Συγκρίνων δὲ τὰ ἐν Ρώμῃ πρὸς τὰ ἐν Φλωρεντίᾳ γενόμενα, (ἔαν, λέγει, ἐπιτρέπεται ἡ σύγκρισις τῶν μεγάλων πρὸς τὰ μικρὰ) ἐπιφέρει διτὶ τοιαῦται ἔριδες ἔφερον ἐν Ρώμῃ διάφορα ἀποτελέσματα ἢ ἐν Φλωρεντίᾳ. Ἐκεῖ αἱ ἀναμέσον τοῦ λαοῦ καὶ τῶν εὐγενῶν ἔχθροτητες ἐλύνοντο ἐν ἀρχῇ διὰ τῶν συζῆτησεων, ἐν Φλωρεντίᾳ ἐλύνοντο διὰ τῶν δπλων· αἱ τῆς Ρώμης κατέληγον εἰς παραδοχὴν νόμου τινός, αἱ τῆς Φλωρεντίας κατέληγον εἰς ἔξορίας καὶ εἰς πολλῶν πολιτῶν τὸν θάνατον. Αἱ ἐν Ρώμῃ ἔχθροτητες ἐνίσχυον καὶ ἐπηγέναντο τὴν στρατιωτικὴν ἀρετὴν, ἐν Φλωρεντίᾳ παρέλυνον καὶ κατέστρεψον αὐτήν. Ἐν Ρώμῃ ἀπὸ τῆς ἰσότητος τῶν πολιτῶν ἔφερον εἰς μεγίστην ἀνισότητα, τούναντίον ἐν Φλωρεντίᾳ ἀπὸ τῆς ἀνισότητος κατέληγον εἰς ἄκραν ἰσότητα. Ἡ τῶν ἀποτελέσματων διαφορὰ προήρχετο ἐκ τοῦ διτὶ δὲ λαὸς τῆς Ρώμης ηὔχετο καὶ ἤρκειτο νὰ συμμερίζεται μετὰ τῶν εὐγενῶν τὰς ἀνωτάτας τιμὰς καὶ ἀρχάς· δὲ λαὸς τῆς Φλωρεντίας ἐμάχετο δπως μόνος αὐτὸς κατέχῃ τὴν ἀρχὴν ἀνευ συμμετοχῆς τῶν εὐγενῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐπιθυμία τοῦ ὁρμαϊκοῦ λαοῦ ἦτο καὶ ἡ λογικωτέρα, αἱ κατὰ τῶν εὐγενῶν ἐπιθυμεῖσις ἦσαν ἡπιώτεραι, οὗτοι δὲ ἐνέδιδον εὐχερῶς μὴ προστρέχοντες εἰς τὰ δπλα, καὶ οὕτω μετά τινας διαφωνίας συνεβιβάζοντο παραδεχόμενοι νόμον δι' οὗ δὲ μὲν λαὸς ἱκανοποιεῖτο, οἱ δὲ εὐγενεῖς ἐτήρουν τὰ ἑαυτῶν ἀξιώματα¹.

Ἐν τῇ ἴστορίᾳ ταύτῃ ὁ Μακιαβέλης διὰ μακρῶν ἔξιστροι τίνι τρόπῳ οἱ πάπαι ἐγένοντο φοβεροὶ καὶ σεβαστοὶ διὰ τῶν ἐπιτυμῆσεων (*censure*) κατὰ πρῶτον, εἴτα διὰ τῶν δπλων καὶ τῶν συγχωρητηρίων (*indulgence*), καὶ πῶς καταχρασθέντες πάντα ταῦτα, ἀπόλεσαν ἀμφότερα, καὶ οὕτε σεβαστοὶ εἰνε οὕτε φοβεροί.

Κατὰ μίμησιν τοῦ Θουκυδίδου καὶ ἄλλων ἴστορικῶν παρενείρει καὶ ὁ Μακιαβέλης ἐν τῇ

ἴστορίᾳ αὐτοῦ καταλλήλους δημηγορίας τινὰς αἵτινες, πλὴν τοῦ διτὶ δίδουσι χάριν καὶ ποικίλιαν εἰς τὴν ἔχονταν ἀφήγησιν τῶν γεγονότων, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ὑπόδειγμα πολιτικῆς μετριοπαθείας, συνέσεως καὶ ὁριοτοκῆς εὐφραδείας. Κρίνεται δὲ διτὶ καίτοι ὅτι ἀνακριβῆς ἐν τῇ ἀφήγησει τῶν γεγονότων,—καθὸ δικολούθων ἀνεξετάστως τοὺς πρὸς αὐτοῦ δύσον ἀφορᾶ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν—εἰνε ὅμως ἔξοχος διάσκις πρόκειται νὰ ἀνεύρῃ τὴν ἀλληλουχίαν αὐτῶν, καὶ νὰ καταδεῖξῃ τὴν ἐπενέργειαν τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ἐπὶ τῆς πορείας καὶ τῷ τυχῶν τῶν διαφόρων ἐθνῶν².

Τὸ περὶ στρατιωτικῆς τέχνης (*dell' arte della guerra*) σύγγραμμα τοῦ Μακιαβέλη περὶ οὐδαμέρομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, εἰνε γεγραμμένον εἰς διαλόγους μεταξὺ δύο φίλων τοῦ συγγραφέως, τοῦ Κοσμᾶ Rucellai καὶ τοῦ Φαβρικίου Κολλώνα, καὶ ἄλλου τινὸς εἰσαγόμενου μετὰ ταῦτα, ἐξ ὧν δὲ Κολλώνας, στρατιωτικὸς ὃν, ἀπαντᾶ εἰς τὰς ἔρωτησεις καὶ λύει τὰς περὶ πολέμων ἀπορίας των. Οὕτω διεξάγεται μέχρι τέλους ὁ μακρὸς οὐτὸς διάλογος δι' οὗ ἐκτίθενται ἀπαντα τὰ εἰς τὴν στρατιωτικὴν τέχνην ἀναγόμενα ζητήματα καὶ αἱ περὶ αὐτῶν ἰδέαι τοῦ συγγραφέως. Τοῦ διαλόγου, ὃς γνωστόν, δὲ Πλάτων ἐποιήσατο χρῆσιν ἐν ἀπασι σχεδὸν τοῖς ἑαυτοῦ συγγράμμασι, καὶ διαλογικῶς ἐπραγματεύθη τὰ ὑψηλότερα ζητήματα τὰ εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν πολιτικὴν ἐπιστήμην ἀναγόμενα. 'Αλλ' ἐν τοῖς διαλόγοις τοῦ Πλάτωνος δὲ ἀναγνώστης τοὺς διαλόγους τοῦ Πλάτωνος δὲ ἀναγνώστης τοὺς διαλόγους τοῦ Μακιαβέλη διάλογοι. Οἱ ἐραστῆς διμος τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων ἵκανοποιεῖται ἄλλως, διότι δύνανται νὰ διδαχθῇ καὶ μάθῃ ἐπὶ τῆς ἀναγνώσεως τῶν διαλόγων τούτων πλειστα δσα περὶ τῆς ἔξοχου ταύτης ἐπιστήμης, τὰ δποῖα μετὰ βαθείας γνώσεως τῆς τῶν ἀρχαίων πολεμικῆς τέχνης λεπτομερῶς ἵκαντες καὶ ἀναλύει δημέτερος συγγραφεύς.

Ἐν τέλει τοῦ συγγράμματος τούτου παραπονεῖται ὁ Μακιαβέλης κατὰ τῆς φύσεως, ἡτις ὄφειλε ἡ νὰ μὴ κάμῃ αὐτὸν γνώστην τῆς τέχνης τῶν ἀρχαίων στρατηγῶν, ἡ νὰ τῷ χορηγηθῇ τὴν εὐκαιρίαν δπως δυνηθῇ νὰ τὴν ἐφαρμόσῃ. «'Αληθῶς, λέγει, ἔαν ἡ τύχη μου εἴχε παραχωρήσῃ, ἐν τῷ πρόσθεν χρόνῳ, ἐν

τι κράτος ὅσον ἦρκει εἰς τοιαύτην ἐπιχείρησιν, νομίζω διτὶ ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ θὰ ἡδυνάμην ν' ἀποδεῖξω ὅποιαν ἀξίαν ἔχουσιν οἱ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐφαρμοσθέντες κανόνες ἐν τοῖς πολέμοις, δὲ τὰς ἀναμφιβόλως ἡ ἥθελον μεγαλύνη τὸ κράτος μου μετὰ δόξης, ἡ ἥθελον τὸ ἀπὸ λέση ἄνευ αἰσχύνης.»

Οἱ Μακιαβέλης πλὴν τῶν σπουδαίων πολιτικῶν καὶ ἴστορικῶν συγγραμμάτων του, ἔγραψε καὶ ἄλλα τερπνὰ καὶ μάλιστα κωμῳδίας καὶ πλείστας ποιήσεις. Ἡ κωμῳδία αὐτοῦ La Mandragola εἰνε κατὰ τὸν Βολταΐρον ὑπερτέρα ὅλων τῶν κωμῳδῶν τοῦ Ἀριστοφάνους, ἀλλ' δὲ Βολταΐρος ἐκφέρων τοιαύτην ὑπερβολικὴν κοίσιν δὲν ἀνέγνω βεβαίως τὸν Ἀριστοφάνη, τοῦ δποίου ἡ γοητεία καὶ ἡ δίκην κυμάτων ἐκχεομένη φαντασία καὶ ποίησις ἐκθαμβωτοῦ καὶ συναρπάζει ἔτι καὶ σήμερον ἡμᾶς μετὰ πάροδον τοσούτων ἐκαπόνταετηρίδων, δὲ τὰ πάντα μετεβλήμησαν καὶ θρησκεία καὶ ἥθη καὶ δικοιογίον δπωσοῦν τὸν Μακιαβέλην διὰ τὸ ἐλευθεριάζον τὸν ὕφους, εἰνε διτὶ ἡκολούθησε καὶ οὗτος τὸν τρόπον τοῦ γράφειν τῆς ἐποχῆς του, δὲ τὰ τοιαῦτα ἐτεροπον τὸ κοινὸν καὶ οὐδόλως προσέκρουν εἰς τὰ ἥθη τῶν χρόνων ἐκείνων. Μεταξὺ τῶν κανονικῶν βιβλίων τῆς Γραφῆς ὑπάρχει τὸ Ἀσμα τῶν Ἀσμάτων διμοιον τῶν ἀνωτέρω κατὰ τὸ ἐλευθεριάζον τῆς φράσεως καὶ τὸ φιλήδονον τῶν αἰσθημάτων. Ἡ βιογραφία τοῦ ἡγεμόνος τῆς Λούκκας Καστρηνίου ἔργον καὶ τοῦτο τοῦ Μακιαβέλη, εἰνε μιθιστόρημα βασιζόμενον ἐπὶ ἴστορικῶν γεγονότων, γραφὲν κατὰ μίμησιν τῆς τοῦ Ξενοφῶντος Κύρου Παιδείας, ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ ἐσχε τὸ ἀτύχημα ὁ Μακιαβέλης νὰ συστήσῃ τὸν πολύτροπον καὶ δραστήριον τοῦτον ἡγεμόνα ἀλλὰ καὶ ἀπηνῇ δολοφόνον, ὃς ὑπόδειγμα ἀξιού μιμήσεως εἰς πάντα ἡγεμόνα καὶ πολιτικὸν ἄνδρα.

Ως καὶ προηγούμενως ἀνέφερον, ὁ Μακιαβέλης ἐτάφη ἐν τῇ ἐν Φλωρεντίᾳ ἐκκλησίᾳ τοῦ Σταυροῦ, ἀλλ' οὐδεμία πλάξ, οὐδεμία ἐπιγραφὴ ἐδείκνυε τὸν τάφον του. Μόνον μετὰ πάροδον δύο περίπου ἐκαπόνταετηρίδων τῷ ἀνηγέρθη μηνημένον δεικνύον ποῦ καλύπτονται τὰ δστα καὶ ἡ κόνις τοῦ μεγάλου συγγραφέως τῆς Ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων Νικολάου Μακιαβέλη.

Γ. Ε. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ

¹ Storie Fiorentine Βιβλίον Γ'.

² Grande Encyclopédie ἐν λέξει Machiavel.

Η ΦΟΝΙΣΣΑ*

Η νεαρά γυνή εἶχε λαγοκοιμηθῆ πάλιν, καὶ δὲν εἶχεν ἀντιληφθῆ καλῶς τὴν ἀπουσίαν τῆς μητρός της. Μετ' ὀλίγας στιγμὰς ἐξύπνησε καὶ εἶπε· — Ποῦ πάει ἡ μάνα, θὰ ἔπω;

‘Η Φραγκογιαννοῦ, φρονοῦσα ὅτι τὸ καλλίτερον ἦτον ἡ λεχώνα νὰ κοιμᾶται διὰ νὰ ἡσυχάζῃ, καὶ γνωρίζουσα ὅτι ἡ ἀπόκρισις ἡ διδούμενή εἰς τοὺς πυρέσσοντας καὶ εἰς τοὺς ὥς ἐν ὑπνοβασίᾳ παραμιλοῦντας βλάπτει μᾶλλον ἢ ὠφελεῖ, δὲν ἀπήντησε τίποτε. Η λεχὼ εὐθὺς καὶ πάλιν ἀπεκοιμάθη.

Τὸ θυγάτριον ἐκ νέου ἀρχισε νὺ κλαυθμη-
οῦζη πολὺ τρυφερὰ καὶ παραπονετικά, μέχρις
οὐληρότητος.⁴ Η Φραγκογιαννοῦ, ήτις εἶχε λη-
σμονήσει ὄλας τὰς τύψεις, τὰς δποίας εῖχεν αἱ-
σθμανθῆ ἀλγεινῶς ὑπὸ τὰς μελανὰς πτέρυγας
τῶν δνείρων της, καὶ ἐσπαράσσετο καὶ πάλιν
ἀπὸ τοὺς δνυχας τῆς πραγματικότητος, ἀρχισε
νὰ σκέπτεται μέσα της.

— "Ἄχ ! δόκει τοῦτο ἔχει, δικαῖος εἶμενος, δικαῖος Λυρίγκος . . . «Ολοκοριτσούδια, τὸ ἔρμο, δόλο κοριτσούδια !» . . Καὶ τί ξαλάφωμα θὰ ἦτον τώρα γι' αὐτόν, γιὰ τὴν ἀμοιβὴ τὴ γυναικά του, νὰ τοῦ τέωπαιρε τώρα, δικαῖος Μεγαλοδύναμος ! . . αὐτὸν πούνε μικρό, καὶ δὲν ἔχει ν' ἀφήσῃ μεγάλον καῦμὸν πίσω του !

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην τῆς ἥλιθεν εἰς τὸν νοῦν
μία μικρὰ ἀποφία: ποῦ εὐρίσκοντο τάλλα κορά-
σια τοῦ Λυρίγκου, τὰ μεγαλείτερα. Τότε ἐνθυ-
μήθη ὅτι πρὶν ν' ἀναβῆ εἰς τὸ καλύβι, ὃπου
εὑρίσκετο τῷρα, τὸ διποῖον ἥτο χαμηλὸν ἀνώ-
γειον, ἐπέρασεν ἔξω ἀπὸ τὴν θύραν ἐνὸς ἄλ-
λου μικροτέρου καλυβίου, τὸ διποῖον ἥτο χαμό-
γειον, καὶ ἥτο κτισμένον δίπλα, κολλητὰ μὲ τὸ
πρῶτον. Ἡτο τὸ μικρὸν καλυβάκι τῆς γραίας,
τῆς πενθερᾶς τοῦ Λυρίγκου, κ' ἐκεῖ μέσα τῆς
εἶχε φανῆ ὅτι ἥκουεν ἀναπνοὰς κοιμωμένων,
ρογχαλίσματα. Ἐκεῖ βέβαια θὰ ἐκοιμῶντο,
μαζὺ μὲ τὴν μικρὰν θείαν τους τὴν ἄγαμον,
τὰ ἄλλα κοράσια τοῦ Λυρίγκου.

‘Ως ἐν ἀλλοφροσύνῃ καὶ ἐν πλάνῃ ὄνείδου,
ἔτεινε τὴν χεῖρα πρὸς τὸ λίκνον, ἐντὸς τοῦ ὅ-
ποιού ὠλόλυκτε τὸ μικρόν . . .’ Έκαμε χειρονο-
μίαν ὡς διὰ γὰρ σηματίση τοὺς δακτύλους της

εἰς διλαβίδα, εἰς ἀρπάγην καὶ στραγγαλιάν.
Ἔσθιάντο τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἄγριαν χαοὸν
νὰ πνίξῃ τὸ μικρὸν θυγάτριον... Τῆς ἥλιθεν
εἰς τὸν νοῦν ὅτι ἦτο ἀβάπτιστον, καὶ ἀν τὸ
ἔπινιγε, θά εἶχε διπλῆν ἀμαρτίαν... Ἡ σκέψις
αὗτη ἐπὶ μίαν στιγμὴν τὴν ἀνεχαῖτισεν, ἀλλ’
ὅμως ἀπεφάσισε νὰ ὑπερπτηδήσῃ τὸν φραγμὸν
τοῦτον... Παρὰ ἔνα δάκτυλον, ἡ χειρὶ της ἔψαυε
τὸν λαιμὸν τοῦ μικροῦ πλάσματος...

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡκούσθη φωνή, βῆμα,
κρότος, εἰς τὸ μικρὸν χαγιάτι ἔξω, καὶ ἡ θύρα,
τὴν δποίαν ἡ γραῖα, ἡ πενθερὰ τοῦ Λυρίγου,
ἀναχωρήσασα δὲν εἶχε ιλεῖσει εἰς τὸ μάνδαλον,
ἄλλα μόνον τὴν εἶχε γείρη, ἥνοιχθη πέραν
καὶ πέραν, ἐνδίδουσα εἰς ὅθησιν ἔξωθεν.

— Ἐδῶ εἶνε, ἡρώτησεν δὲ ἐμφανισθεὶς ἀνθρωπος, ἐδῶ εἶνε τὸ σπίτι τοῦ Λυρίγκου, τοῦ τσοπάνη;

Ἔτον χωροφύλαξ, μὲ τὸ χιτώνιον μισοκουμβωμένον, φουσκωτὸν ἐπὶ τοῦ στήθους, μὲ τὸ κασκέττον στραβά, μὲ στρημμένον τὸν μύστακα, καὶ μὲ τὴν κάπαν διπλωμένην μακρυνάοι ἐπὶ τοῦ ἀοιστεοῦ ὕδουν.

Μέσα στὸ καλύβι, ἡ κανδήλα ἐτρεμόσβυνεν
ἔμπρος εἰς τὰ εἰκονίσματα. Ἡ φωτιὰ εἶχε κα-
λυφθῆ καὶ πάλιν ἀπὸ τὴν τέφραν. Τὸ λυχνάρι
σβυστὸν ἔκρηματο ἀπὸ τὸ μικρὸν ράφι τῆς
ἔστιας. Ἡτο σκότος. Ἔξω, εἶχεν ἐξημερώσει,
καὶ παρὰ δύο λεπτὰ ὁ ἥλιος θ' ἀνέτελλεν.

Ο ἀνθρωπος δὲν ἔβλεπεν εἰμην ἀμυνδρὰς σκιάς μέσα. Τὴν λεχώναν εἰς τὴν στρωμνήν της, ώς ἀμαυρὸν ὅγκον κατακειμένην, τὸ βρέφος τὸ δποῖον ἐσάλενε καὶ ἀνάσαινεν ἐντὸς τῆς σκάφης, ἥτις ἔχοντις μενεν ώς λίκνον .. καὶ τὴν Φραγκογιαννοῦ καθημένην ώς φάντασμα, καὶ τείνουσαν τὴν χειρα πρὸς τὸ λίκνον.

Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἔμεινε μὲ τὴν χειρα τε-
ταμένην. Τὴν κατέλαβε φρίκη, τρόμος, ζάλη.
Ἐντὸς δευτερολέπτου ἥλιθεν εἰς ἐσυτήν, καὶ
ἔδει τὸν φοιβερὸν κίνδυνον.

Ακριβῶς δύσισθέν της ἦτο ἐν μικρὸν παράδυσον βλέπον πρὸς βιορᾶν, ὑπόσαθρον, νοτισμένον καὶ κακοκλεισμένον. Ως νὰ εἴχε τιναχθῆ ἀπὸ ἔκρηξιν, ἐστράφη μηχανικῶς ἄνοιξε τὸ παράδυσον, κ' ἐπήδησεν ἔξω. Ἐπεισεν ἐπάνω εἰς χόρτα καὶ ἄχυρα, καὶ ὁ δοῦπος τῆς πτώσεώς της οὔτε ἥκουσθη. Τὸ χαμηλὸν πα-

ράθυρον μόλις ἀνεῖχε μισῆν ὁργιὰν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους.

Μόνον εἶχε ἔκχασει νὰ πάρῃ μαζί τὸ οα-
βδί της καὶ τὸ καλάθι της, τὰ δύοτα ως τό-
σον εύδισκοντο δίπλα της, εἰς τὸ πάτωμα.
Ἔτον ἄξιον ἀπορίας, πῶς τόσον εἶχε συστίσει.
Τὰ ἐνθυμήθη ἀκριβῶς τὴν στυγκὴν καθ' ἥν
ἄρχισε νὰ τρέχῃ μετὰ τὸ πήδημά της, κ' ἔτσι
τῆς ἥρχετο ἀν τὸν τρόπος, νὰ γυρίσῃ ἅπιστω
νὰ τὰ πάρῃ, καὶ νὰ στραβωθοῦν, νὰ μὴν τὴν
ἴδοιν οἱ διώκται της.

“Ως τόσον ἔτρεχεν, ἔτρεχεν... εἶχεν εἰσέλθη μέσα εἰς τὸ δάσος, τοῦ δποίου τὰ διάφορα μονοπάτια τῆς ἥσαν πολὺ γνωστά. Δὲν ἐγύριζε νὰ ἴδῃ δπίσω της... Ὡτο βεβαία ὅτι οἱ δύο «ταχτικοὶ» όροι αργήσουν νὰ ἔννοιήσουν τί συνέβη, καὶ νὰ βαλθοῦν νὰ τὴν κυνηγήσουν.

Τῷ ὅντι οἱ δύο ἔκεινοι ἀνδρες τῆς δημοσίας ἀνάγκης δὲν ἐνόησαν κατ' ἀρχὰς τί εἴχε συμβῆ. Τοὺς εἶχε στείλη «κατεπεῖγον» ὁ πίσω ὃ εἰρηνοδίκης, ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὸν πάρεδρον τὸν ἀστυνόμον, ὅστις, εἰς ὅσα ἀπεφαίνετο ὁ ἐμπνευσμένος ἔκεινος λειτουργὸς τῆς Θέμιδος, ἔλεγε πάντοτε ναί, καὶ μὲ τὸν ἐνωμοτάρχην, ὅστις δὲν ἔλεγε ποτὲ όχι, τοὺς εἶχε στείλη νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν ἀγροτικὴν οἰκίαν τοῦ Ἰωάννου Λυρίγκου, διὰ νὰ τὸν προσπαλέσουν νὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τῶν ἀρχῶν, κ' ἐν ἀνάγκῃ νὰ τὸν φέρουν διὰ τῆς βίας ἐπειδὴ ἔξ δυσων εἴχον διηγήθη τὴν ἑσπέραν τῆς προτεραίας, εἰς τὴν πολύχνην, οἱ δύο χωροφύλακες, οἱ εἰρημένοι φωστῆρες συνέλαβον τὴν υπόνοιαν ὅτι δι Λυρίγκος ἐνείχετο εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς φυγῆς τῆς γυναικὸς Χαδούλας, κήρας Ἰωάννου Φράγκου, χριστιανῆς, καὶ ἐκτελούσης οἰκιακὰ ἔργα, τὴν ὅποιαν ἔλεγον ὅτι εἴχον ἰδεῖ ν' ἀναρριχᾶται εἰς τὸν κρημνὸν τοῦ πετρώδους βουνοῦ οἱ δύο στρατιωτικοὶ ἀνδρες.

Οδεν ἀμέσως, περὶ δρυδον βαθύν, ἀφοῦ ἐκοιμήθησαν ἐπὶ δύο ἡ τρεῖς ὥρας, φροοῦντες ὅλην τὴν στολήν των, οἱ δύο χωροφύλακες, εἰς τὰ ἴσογεα τῆς δημαρχίας, τὰ γεμάτα ἀπὸ βλατοῦδες, σαρανταποδαροῦσες καὶ σαμαμίθια, τὰ δποῖα ἔχορησίμευον ὡς καζάρμα (ἢ καζάρμα αὐτῇ ἦτον ὁ τρόμος τῶν ἀγνιοπαλῶν τῶν μοσχομαγκῶν, ὡς καὶ ὅλων τῶν ὀφειλετῶν τοῦ δημοσίου), εἰς ἓν σφύριγμα τοῦ ἐνωμοτάρχου ἐσηκώθησαν, ἐπῆραν τῆς κάπες των, καὶ τὸ ἔβαλαν δούμον διὰ τὸ βουνόν.

Ἐστέλλοντο ἴδιως διὰ νὰ φέρουν τὸν Λυρίγκον (καθὼς καὶ πάντα ἄλλον βοσκόν, τὸν δόπιον θὰ ἔξηταζον οἱ ἴδιοι, καὶ δεῖται θὰ ἔ-

λεγε « μπερδεμένα λόγια », ἐφρόντισε νὰ προσθέσῃ ὁ εἰρηνοδίκης), ἀλλὰ πρὸ πάντων διὰ νὰ μυρισθοῦν τὰ ἵχνη τῆς Φραγκογιαννούς καὶ κατορθώσουν νὰ τὴν ἀνακαλύψουν. Διὰ τοῦτο εἶχον πληρεξούσιότητα νὰ ψάξουν ὅλα τὰ μανδριὰ καὶ τὴς στάνες, καὶ νὰ ἔξετάσουν ὅλους τοὺς βοσκούς τοῦ βουνοῦ. « Όμεν, διὰ καλὸν καὶ διὰ κακόν, ἐπῆραν μαζὸν καὶ τὴς κάπεις των.

“Οταν ὁ πρῶτος χωροφύλαξ ὥθησε τὴν θύ-
ραν τοῦ οἰκίσκου, καὶ εἶδε σκότος καὶ σκιάν
μέσα, ἦκουσε τὸν κρότον τοῦ βροεινοῦ παρα-
θύρου ἀνοιγομένου, εἶδεν ἀκτῖνας φωτὸς ἐκεί-
θεν νὰ εἰσδύωσι, κ' εὐθὺς ἐν μαῦρον σῶμα
νὰ φράτῃ τὰς ἀκτῖνας ταύτας, κυρτόν, συνε-
σταλμένον, ἄμορφον, καὶ ἦκουσε τὸν ἀσθενῆ
δοῦπον τῆς πτώσεως. Γότε τὸ παράθυρον ἔ-
μεινεν ἀνοικτόν, καὶ εἰς τὰς διπλᾶς διαστα-
ρουμένας ἀκτῖνας τὰς διὰ τῆς θύρας καὶ τοῦ
παραθύρου, εἶδε καθαρὰ τὴν γυναικα τὴν λεχώ,
ἔξαπλωμένην ἐπὶ τῆς κλίνης της.

— Τί τρέχει ἐδῶ; ἐφώναξεν ἔκπληκτος ὁ
ἀνθρωπός.

‘Η λεχώνα ἔξυπνησε, κ' ἐπρόφερε μὲ ἀσθενῆ φωνήν.

— Máva, ἐσύ 'σαι; . . . Ἡρθες;

LE

Ἐπάνω, εἰς τὰ Καμπιά, εἰς τὸ ὑψηλὸν δροπέδιον, δταν ἔφθασε λαχανιασμένη, ἔγινωσσασμένη ἡ Φραγκογιαννοῦ, ἐστάθη, ἔγυρισε πρὸς τὸν κατήφορον, διόδην εἶχεν ἔλθῃ, κ' ἐκύτταζε μὴν ἵδη ἢ ἀκούσῃ σκιὰν ἢ βῆμα τρέχοντος λαγωνικοῦ, χωροφύλακος. Δὲν ἐφαίνετο τίποτε. Ἀλλ' ὅμως δὲν ησθάνετο ἔαυτὴν ἐν ἀσφαλείᾳ.

Ἐστάθη ὡς ἀφηρημένη κ' ἐσκέπτετο. Ἔ-
καμνε κατὶ ὡς μαθηματικὸν ὑπολογισμόν. Ἐ-
λογάριαζε τὸν χρόνον ὅσος θ' ἀπηγτείτο ὡς
ἔγγιστα, διὰ νὰ συνέλθουν ἀπὸ τὴν ἔκπληξιν
των οἱ δύο ταχικοὶ (τὸν δεύτερον δὲν τὸν εἰ-
δεν, ἀλλὰ τὸν ἐμάντευε), διὰ νὰ ἐννοήσουν
τὶ συνέβη, ἵσως νὰ ζητήσουν πληροφορίας (ἢ
λεχώνα θὰ ἐτρόμαζεν ἀδικα, καὶ δὲν θὰ εἰ-
ξευρε τίποτε νὰ τοὺς εἰπῇ· ἀλλὰ τότε, θὰ ἔ-
τρεχον ἵσως πρὸς τὴν στάνην, ὅπου εὐρίσκετο
ὅ Δυριγκός κ' ἣ πενθερά του; τόσῳ περισσό-
τερον θ' ἀργοποροῦσσαν) εἴτα νὰ πετάξουν τὴς
κάτεσ του κέτω καὶ νὰ τὸ βάλουν στὸ πόδια

Αλλ' εἰδαν τάχα ἀκριβῶς, ήτοι ἐνόησαν, ήτοι

* Ιδε σελ. 472.

έγνώριζαν τὸ μονοπάτι τὸ δποῖον εἶχε πάροι αὐτή; Καὶ μῆπως εἶχε τρέξει δλην τὴν ὁραν ἔνα καὶ τὸν αὐτὸν δρόμον; Καταρχὰς εἶχε στραφῆ δεξιά, ὡς νὰ ἥθελε νὰ πάρῃ τὸν κατήφορον, εἴτα ἐστράφη ἀριστερά, κ' ἔτρεξε τὸν ἀνήφορον — μὲ δλον τὸ μειονέκτημα τὸ δποῖον εἶχεν ὁ ἀνήφορος δρόμος διὰ νὰ λαχανιάσῃ τις, δταν καταδιωκόμενος βιάζεται νὰ τρέχῃ. 'Αλλ' ἔαν αὐτὴ θὰ ἐλαχάνιαζε, μῆπως ἔκεινοι καίτοι νέοι, δὲν ὑπέκειντο εἰς τὸ πάρημα τοῦτο; 'Η Χαδούλα εἶξευρε μᾶλιστα, κατὰ σύμπτωσιν, δτι ὁ εἰς τῶν δύο ἔκεινων νέων ἔπασχεν ἀπὸ ἀσθμα... Δὲν ἦτο πολὺς καιρὸς ἀφότου αὐτὸς εἶχε παρακαλέσει τὸν γαμβρόν της νὰ εἰπῇ τῆς γορῆς νὰ τοῦ κάμη ἔνα μαντζοῦνι διὰ τὸ νόσημα τοῦτο.

'Αλλὰ μὲ δλην τὴν ἐκδούλευσιν αὐτήν, ή Γιαννοῦ εἶξευρε δτι δὲν ἔπερε νὰ περιμένῃ ἔλεος ἀπὸ τὸν χωροφύλακα. 'Ο ἀνθρωπος ἔκαμνε τὸ καθηκόν του. 'Ας ἔλειπαν αἱ περιποιήσεις τὰς δποίας θὰ τῆς ἔκαμναν, ἀν αὐτὴ ἔπεφτε στὰ χέρια των, καὶ ἀν ἔμελλον νὰ τὴν δνομάζουν «σταυρομάνα»!! Εἶχε παρατηρήσει ἄλλοτε, εἰς τὰς περιπτετείας καὶ τὰ βάσανα δσα εἶχεν ὑποφέρει ἔξ αἰτίας τοῦ υιοῦ της, τοῦ Μούρτου, δτι τὸ είδος αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων τότε μᾶλιστα θυμάρων δταν δ καταζητούμενος ἀνδίσταται, δταν αὐθαδιάζῃ, πολὺ δὲ περισσότερον δταν φεύγῃ, καὶ ἀναγκάζονται αὐτοὶ νὰ τὸν κυνηγοῦν, ὥστε νὰ βγαίνῃ ή ψυχή τους ἀνάποδα... "Ω! βέβαια ἔχουν δίκαιον τότε νὰ σκληρύνωνται, καὶ νὰ γίνωνται θηρία ἀνήμερα: δθεν καὶ ή Φραγκογιαννοῦ, φεύγουσα, καὶ βιάζουσα αὐτοὺς νὰ τρέχουν δὲν ἔπεριμενεν ἔλεος ἀπ' αὐτούς.

'Έκει δπον ἵστατο συλλογισμένη, ἀκούει βήματα ὅπισθεν της, ἀπὸ τὸ μέρος τὸ ἀντίθετον πρὸς ἔκεινο ἔξ οῦ αὐτὴ ἥλθε. Στρέφεται καὶ βλέπει ἔνα ἀνθρωπον, ἔνα βισκόν. 'Η Φραγκογιαννοῦ τὸν ἀνεγνώρισεν. 'Ητο δ καλούμενος Καμπαναχμάκης. 'Ηρχετο μὲ πατήματα λοξά, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸν σκύλον του, δστις ἔγρυλισεν ἄμα εἶδε τὴν γυναικα. 'Αλλ' ὁ ἀφέντης του τὸν ἐμάλωσε.

Εἶδε τὴν Φραγκογιαννοῦ κ' ἔσταθη. 'Ηρχετο ἀπὸ τὸ καλύβι κ' ἐπήγαινεν εἰς τὸ μανδρί του. 'Υψηλός, μελαψός, ἰσχνός, ευρύστερονος, τὴν κόμην καὶ τὸ γένειον μὲ χρῶμα ἀχύρου καφαλισμένον, κρατῶν τὴν ωράδον του τὴν κυρτήν, ὑψηλὴν ἵσα μὲ τὸ μποΐ του, ἔσταθη ἐνώπιον τῆς Φραγκογιαννοῦ. 'Ο ἀνθρωπος ἔφαινετο νὰ εὑρίσκεται εἰς μεγάλην θλίψιν καὶ ἀδημονίαν.

— 'Α! ποῦθε αὐτὸς τὸ καλό! εἶπε μὲ τὴν φωνήν του τὴν δυσδιάκριτον καὶ τραχεῖαν, σφίγγων τοὺς δδόντας ἐνῷ δώμιλει. Τόμ' σ' ἀγορίκησα, ταμάμ σὲ προσήφερα, κυρὰ Γιαννοῦ... 'Ο Γεραμπῆς σὲ στέλνει!

— Τί λές γυιέ μου; εἶπε μὲ τὸ ὑποκριτικὸν ἥθος της ή Χαδούλα.

— Καλὰ ποῦ σ' ἔταύρωσα! εἶπα, αὐτήν εἶνε κείνη ή καλὴ γυναικα κάτ' ἀπ' τὴ χώρα, ποῦ γρούνζει τὰ γιατρικὰ καὶ διώχνει κάθε γρούζουσιλα ἀλάργα! Τόμ' σ' ἀπείκασα μονοκοπανιᾶς σ' ἐγρούνισα!... Μὰ δὲ ξέρ' σ' τίποτε, κυρὰ Γιαννοῦ μ';

— Τί τρέχει παιδί μου;

— Μεγάλο ζαράρι μ' ενδρῆκε, νάχω τὸ συμπάθειο, θειά Γιαννοῦ! Τρανό, ἀτυχο ντέρτι! 'Η φαμιλιά μ', δξ' ἀπὸ λόου σου, βγῆκε τὴν νύχτα πρὸς νεροῦ της, δξ' ἀπ' τὸ καλύβι, κυρὰ Γιαννοῦ μ', κ' ἐγύρισε πίσω κακὰ κι' ἀδέξια... Ντούρμα βγῆκε, κ' ἐγύρισε μονοκοπανιά, χτυπημένη, ξεγλωσσασμένη, ἀγρούνιστη.. Χτυπήθηκε, μαρχού ἀπὸ λόγου σου... Η γλωσσά της κρεμασμένη, δξ' ἀπ' τὸ σιαγόνι της, τὴ λαλιά της τὴν ἔχασε, τὴν ηρῷε κακὴ θερμασία καὶ κρυάδα κι' ἀσπασμοί... Κείτεται στὸ στρώμα μισοπεθαμμένη!

— 'Αλήθεια;... 'Ω, ἀμαρτίες!... καὶ πότε ἔγεινε αὐτό;

— Προσχετες τὸ βράδυ, τὴν νύχτα, τὰ μεσάνυχτα, θειά Γιαννοῦ! 'Οξουν ἀπὸ λόου σου, νάχω τὸ συμπάθειο... Ντούρμα βγῆκε δξ' ἀπ' τὸ καλύβι, κ' ἐγύρισε πίσω χτυπημένη, παλαβιασμένη... Κοπιάζεις δως τὸ καλύβι μπάρι, τώρα ἐδῶ ποῦ σ' ἔταύρωσα, κυρὰ Γιαννοῦ μ'! Μονάχα νὰ τὴν θωρήσῃς, ν' ἀγρούκησῃς σὲ τὶ χάλι βρίσκεται... 'Ελμπέτε, καλὸ δὰ τῆς κάμης μὲ τὰ γιατρικά σου, δὰ διώξῃς κάθε ἐνάντιο, ἔνα κ' ἔνα!

— Καὶ πῶς της ἥρθε αὐτό; εἶπεν ή Φραγκογιαννοῦ.

— Ποιὸς ξέρει τί ἀμαρτίες, κυρὰ Γιαννοῦ μ'. 'Ο Γεραμπῆς τὸ ξέρει.

— Η Χαδούλα ἔσκεφθη ἐπὶ στιγμήν. Είτα εἶπε:

— Καλά· θὰ πάω ἀποκεῖ, τώρα-τώρα.

— Νάχης πολλὴ ζωὴ καὶ καλὴ ψυχή, θειά Γιαννοῦ! εἶπεν δ Καμπαναχμάκης. 'Ο Γεραμπῆς σ' ἔστειλε.

— Αφοῦ ἀπειμακρύνθη δ Καμπαναχμάκης, ή Φραγκογιαννοῦ ἔσκεφθη δτι θὰ εἶχε καταφύγιον, τούλαχιστον, διὰ τὴν ἐπομένην νύχτα καὶ

δτι τὸ καλλίτερον θὰ ήτο νὰ κρυφθῇ τὴν ἥμεραν εἰς καμμίαν λόχην ή εἰς καμμίαν σπηλιάν, δπον οι χωροφύλακες ἀδύνατον θὰ ήτο νὰ τὴν εύρωσι.

— Επῆσε τὸν κατήφορον, κατῆλθεν εἰς τῆς Ἀγαλλιανοῦς τὸ ρέμια. 'Εστάθη νὰ πή νερὸν εἰς μίαν βρύσιν. 'Εκεῖ συνήντησεν ἔνα γέροντα μοναχόν, τὸν πάτερο 'Ιωάσαφ, κηπουρὸν τοῦ μοναστηρίου τοῦ Εναγγελισμοῦ, τὸ δποῖον διέγραψε πρὸς τὰ ἀνω τὴν σεμνήν κατατομήν του, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ρεύματος.

— Η Φραγκογιαννοῦ εἶχε καθίσει νὰ λάβῃ ἀναψυχὴν πλησίον τῆς δροσερᾶς πηγῆς, ἐστήριξε τὴν κεφαλὴν εἰς τὴν χειρά της, ἐφαίνετο βιθυνμένη εἰς λογισμούς, καὶ συγχρόνως «αὐτιάζετο», κ' ἔτεινε τὸ οὖς, φανταζούμενη κατὰ πᾶσαν στιγμὴν δτι ηρουνε βήματα τῶν χωροφλάκων.

— Ο πάτερ 'Ιωάσαφ ἥλθε νὰ γεμίσῃ ἔνα σταμνίον ὑδατος, καὶ ίδων τὴν Φραγκογιαννοῦ τὴν ἔκαλημέρισε.

— Ποῦ βρέθηκες ἐδῶ, γερόντισσα; Κάτι συλλογισμένη σὲ βλέπω...

— 'Αχ! γυιέ μου!... εἶπεν ή Φραγκογιαννοῦ. 'Έχω βάσανα καὶ πάθια...

— Τὰ βάσανα δὲν λείπουν ἀπὸ τὸν κόσμο, γερόντισσα... 'Οσο καὶ νὰ κάμη δ ἀνδρωπος, δὲν μπορεῖ νὰ τάποφύγῃ.

— 'Αχ! πάτερ-Γιάσαφε, εἶπεν ἐν θλιβερῷ διαχύσει ή Φραγκογιαννοῦ. Νάμουν πουλὶ νὰ πέταγα!!!

— 'Τίς δώσει μοι πτέρυγας δωσει περιστερᾶς; » εἶπεν δ 'Ιωάσαφ, ἐνθυμητεὶς τὸν ψαλμόν.

— 'Ηθελα νὰ ἔφευγα ἀπ' τὸν κόσμο, γέροντά μου... Δὲν μπορῶ νὰ ὑποφέρω πλειά!

— «'Εμάκρωνας φυγαδεύοντα καὶ ηρίσθης ἐν τῇ ἐρήμῳ», εἶπε πάλιν δ γέρων μοναχός.

— Μεγάλη φουρτούνα μ' ηρῷε, γέροντά μου, καὶ μεγάλη λιγυφυλιὰ μ' ἐκόλλησε.

— 'Ο Θεός νὰ σὲ γλυτώσῃ, κόρη μου «ἀπὸ διλιγοψυχίας καὶ ἀπὸ καταιγίδος» ἐπέφερεν δ 'Ιωάσαφ, συνεχίζων τὸν ψαλμόν.

— 'Απ' τὴν κακία, ἀπ' τὴν κακογλωσσιά, ἀπ' τὸ φθόνο, δὲν μπορεῖ νὰ γλυτώσῃ ἔνας ἀνδρωπος.

— «Καταπόντισον, Κύριε, καὶ καταδίελε τὰς γλώσσας αὐτῶν, δτι εἶδον ἀνομίαν καὶ ἀντιλογίαν ἐν τῇ πόλει», ἐπέρανεν δ πάτερο 'Ιωάσαφ.

— Είτα ἀφοῦ ἔγέμισε τὸ σταμνί του εἶπε:

— 'Αν περάσης ἀπὸ τὸν κήπους, γερόντισσα, φώναξέ με νὰ σὲ φιλέψω κανένα μαρούλι, καὶ δλίγα κουκιά.

Καὶ ἀπειμακρύνθη.

— Τὴν ἐσπέραν ή Φραγκογιαννοῦ ενρίσκετο εἰς τὴν Πέρα-Ράχην, εἰς τὸ καλύβι τοῦ Καμπαναχμάκη. 'Η σύνυγος τοῦ βισκοῦ, γυνὴ πλέον ή τριάκοντα εἶπεν εἰς τῆς ιλίνης. 'Ητο εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Τὸ μοῦτρό της εἶχε στραβώσει ἀπὸ τὴν νευρικὴν προσβολήν, ή γλῶσσά της ἐκρέματο ἔξω τοῦ στόματος, κ' ἔξεπεμπεν ἀνάρρησονς φωνάς.

— Πῶς σοῦ ἥρθε αὐτό; τὴν ἥρωτησε διὰ νεύματος μᾶλλον ή διὰ τῆς φωνῆς ή Φραγ-

κογιαννοῦ. 'Η πάσχουσα ἀπήντησε διὰ γρυλισμοῦ οὐδὲν τὸ ἀνθρώπινον ἔχοντος.

— 'Η Φραγκογιαννοῦ ἔκαθισε παρὰ τὴν εστίαν, καὶ ηρχολείτο νὰ βράσῃ βόταν διὰ τὴν πάσχουσαν Δὲν εἶχε πλέον τὸ καλάμι της, ἀλλὰ εἶχε γεμίσει τοὺς κόλπους της ἀπὸ διάφορα μικροσκοπικὰ χόρτα, τὰ δποῖα εἶχε συλλέξει τὴν κοιλάδων. Τὰ δύο μικρὰ κοράσια τῆς ἀσθενοῦς ἔκαθισαν σημαντικά της πλησίον, γλυφίδικα, καὶ ζητοῦντα θωπείας. 'Η Γιαννοῦ ἐθώπευσε τὰ σιαγόνια των καὶ τοὺς λαιμούς των, τόσον δυνατά, ὡςτε ἥσθιαν πόνον, καὶ τὸ ἐν ἐφώναξε.

— Μάνα!

— 'Αλλ' ή μάνα ήτον δι' αὐτὰ ὡς νὰ μὴν ὑπῆρχε, καὶ τὰ δυστυχῆ πλάσματα δὲν ἤσαν εἰς ήλικιαν οὔτε νὰ αἰσθανθῶσι τὴν ἔλλειψιν, οὔτε νὰ δύνανται τούλαχιστον νὰ τὴν ἀναπληρώσωσι. Τὸ μικρὸν ἀγόρι, τὸ δποῖον ἐφαίνετο νὰ εἶνε δημήλικον μὲ τὸ κοράσιον τὸ ἔν, δς νὰ ήσον δίδυμα, ἔκλαιε κι' ἔζητε «νὰ σικωθῇ ή μάνα του νὰ τοῦ κάμη γρηγά στὸ τηγάνι». Τώρα, γυιέ μου, ἐγὼ νὰ σοῦ κάμω γρηγά, εἶπε τυχαίως ή Φραγκογιαννοῦ.

— Δὲν ἔχουμε ἀλεῦρι, θειά, εἶπε τὸ μεγαλείτερον ἐκ τῶν δύο κορασίων. Καλά· νὰ ἔλθῃ δ πατέρας, νὰ φέρῃ ἀλεῦρι, εἶπεν ή Φραγκογιαννοῦ πρὸς τὸ παιδίον, κ' ἐγὼ νὰ σοῦ κάμω «γρηγά»! 'Ησύχασε τώρα.

— Αλλὰ τὸ ἀγόρι δὲν τὰ ηρουνεν αὐτά.

— Γρηγά θέλω, καὶ νῦνε ζαρωμένη γρηγά! Νάχη καὶ πετμέζι!

— Ποῦ νὰ βρεθῇ τὸ πετμέζι, γυιέ μου; εἶπεν ή Φραγκογιαννοῦ. Μεθαύριο νὰ μανούσουν τὰ σταφύλια στ' ἀμπέλι, νὰ τὰ τρυγήσουμε, νὰ κόψουμε τὰ ξεκούδουνα ἀπ' τὰ κλήματα, νὰ κάμουμε πολὺ-πολὺ πετμέζι, νὰ φάγη τὸ καλὸ παιδί. Πῶς σὲ λένε;

— Γιώργη τόνε λέμε, θειά, είπε τὸ μεγαλύτερον κοράσιον.

— Έσένα;

— Δαφνώ.

— Κ' ἐσένα; ήρωτησεν ἡ Γιαννοῦ τὸ μικρότερον μυγάτριον.

— Ἀνδή.

— Νὰ ζήσετε!

— Καὶ πότε θὰ τὰ κόψουμε, θειά, τὰ σταφύλια; ἔφρωνται τὸ ἀγόρι. Δὲν πᾶμε τώρα στ' ἀμπέλι νὰ τὰ κόψουμε;

— "Οχι τώρα, γυιέ μου, ταχιά.

— Ταχιὰ το — ταχύ; εἶπεν ὁ Γεώργης.

— Ναί, γυιόκα μου. Ἀπόψε θὰ δέσουν ἥδη γεις, καὶ θὰ γλυκάνουν, καὶ θὰ μαρούσουν, καὶ ταχιὰ το — ταχὺ θὰ πάρουμε τοὺς τρυγολόγους νὰ τρέξουμε στ' ἀμπέλι, νὰ τρυγήσουμε, νὰ τὰ κάμωμε κότσι — κότσι, τὰ σταφύλια, τὰ ἔσκουδουνα, νὰ τὰ πατήσουμε, νὰ τὰ λυδόσουμε, καὶ θὰ κάμουμε μουστόπτητες καὶ πετμέζια καὶ χίλιων λογιῶν καλά... καὶ τότε, θὰ σου κάμω ἔγῳ μιὰ γρηά, ζαρωμένη, ίσα μὲ τὸ τηγάνι μεγάλη!

— Σέλω νάνε πουλύ, πουλύ μεγάλη! εἶπεν ὁ μικρός.

— Μεγάλη γρηά, ίσα μ' ἐμένα, εἶπεν ἡ Φραγκογιαννοῦ.

Ἐν τῷ μεταξύ, τὸ μικρότερον τῶν δύο κορασίων, τὸ Δαφνώ, καθὼς ἐκύτταζεν ἐναλλάξ τὸν λύχνον καὶ τὴν Φραγκογιαννοῦ μὲ τεμηπὸς βλέμμα, ὡς νὰ ὑπνωτίσῃ ἀπὸ τὸ δῦμα τῆς γραιάς, ἐνύσταξε, ἔγειρε τὸ κεφαλάκι του πρὸς τὴν ἑστίαν, καὶ ἀπεκοιμήθη. Ἡ Γιαννοῦ ἐπιμόνως τὸ ἔχαδευεν ὑπὸ τὸ κατωσάγονον, καὶ πότε ἡ χειρὶ τῆς ἐγλίστρα πρὸς τὸν τράχηλον, καὶ ίσως εἶχε κλίσιν νὰ θλίψῃ κάπως δυνατώτερα τὸν λαμπὸν τοῦ κορασίου. Ἀλλὰ τὴν ίδίαν στιγμὴν ἥκούσθη δρομαῖον βῆμα ἔξωθεν, ἡ θύρα ἥνοιχθη, καὶ εἰσῆλθεν ὁ Καμπαναχμάκης.

— Λῶ εἶσαι, κυρά Γιαννοῦ! εἶπεν ἐν ἀκρα ταραχῇ. Σήκου! Νὰ φύγης! νὰ κρυφτῆς!

— Τί τρέχει; εἶπεν γραῖα, προσπαθοῦσα νὰ φανῇ ἀτάραχος.

— Οἱ ταχτικοὶ σὲ χαλεύουν; Τί ζαράρεις, χριστιανή; Τρέχουν οἱ ταχτικοὶ γυρεύοντάς σε. Σήκου, τρέχα! νὰ κρυφτῆς πουνθενά, μπάριμ! Σὲ λυποῦμαι καῦμένη! Τί κριμα ἔκαμες;

— Ἐγώ; κρίματα πολλά... Μὰ δὲν ξέρω γιατὶ νὰ μὲ γυρεύουν οἱ ταχτικοί, ποῦ μοῦ λέσ;

— Τρέχα, κατὰ 'δῶ ἔρχονται τώρα. Δὲν γρουντίω πᾶς σ' ἀγρούκησαν πᾶς τὰ πρόμισες

κατὰ 'δῶ, θάρρουν τώρα νὰ χαλέψουν. "Οπου κι' ἀν είνε, πλάκωσαν! Ἀκοῦς! κάτου, στὴ Σκοτ'νὴ Σπ'λιά, στὸ κακόρρευμα, κατακεῖ νὰ πάρης τὸ φύσημά σου! Στὸ Κλῖμα στὸ Μονοπάτι, στοῦ Πλιοῦ τὴν Βρύση, ἔκει, καὶ νὰ σὲ πάρουν στὸ κοντό, δὲν μποροῦν νὰ σὲ πιάσ'ν! Ἀποκεῖ μπορεῖς νὰ κατεβῆς στὸ Γέροντα, στὸ 'Ερμητήριο, νὰ ξαγορευθῆς τὰ κρίματά σ', καῦμένη. Τρέχα!...

Ἐτρεξεν ἡ ἀθλία ἀλλὰ δὲν ἥσθανετο πλέον δυνάμεις ἀκμαίας. Ἡ ἀϋπνία τῶν περασμένων νυκτῶν, ἡ πακοπάθεια, οἵ συγκινήσεις τὴν εἶχον καταβάλῃ. Τὰ μέρη, τὰ ὅποια εἶχεν ὄνομάσει δι Καμπαναχμάκης, ἀπειχόν πολύ, δὲν ἥδυνατο δὲ νὰ δοιτορήσῃ πρὸς τὰ ἔκει εἰς τὴν ἀσέληνον νύκτα.

Καθὼς ἔτρεχεν, αὐτιαζομένη κατὰ πᾶσαν στιγμήν, ἔξαφνιζομένη, καὶ νομίζουσα ὅτι ἀκούει παντοῦ βῆματα, εἰς τὸ μονοπάτι, ἀνάμεσα εἰς δένδρα καὶ θάμνους, ἥκουσε βῆματα ἀληθῆ, ἔρχομενα ἀπὸ διακούσων βημάτων, ἀπὸ τὸν κύριον δρόμον. Ἐκρύβη ὅπισθεν τῶν θάμνων, καὶ τῆς ἐφάρνη ὅτι ἥσαν πράγματι οἵ χωροφύλακες, βαδίζοντες πρὸς τὴν καλύβαν τοῦ Καμπαναχμάκη, πρὸς τὸ μέρος δόποθεν αὐτὴν ἥρχετο. Ἐὰν οὕτως εἶχεν, ἡ θέσις τῆς καθίστατο ἀσφαλεστέρα πρὸς τὸ παρόν, καθότι δὲν ἔφοβεῖτο πλέον νὰ τοὺς συναντήσῃ, διὰ τὴν νύκτα ἔκεινην.

Ἐπροχώρησε πρὸς τὸ μέρος, δόποθεν εἶχεν ἔλθη τὴν πωῶσαν. Ἐφθασεν εἰς τὸν μικρὸν ναΐσκον τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, εἰς τὸ Κοιμητήριον τῶν Καλογήρων, εἰς τ' Ἀλῶνι τοῦ Μοναστηρίου. Ἐπέρασεν ἔξω ἀπὸ τὸ Βουρδουναριό, ἀντικρὺ τῆς οιδηρᾶς πύλης τοῦ Κοινοβίου, ἥτις ἥτο κατάκλειστος. Ἄλλως, γυναικες ποτὲ δὲν ἔπιχροντο εἰς τὸν ιερὸν περίβολον. Κατήλιθεν εἰς τοὺς κήπους, δόπου εἶχε συναντήσει τὴν πρωῖαν τὸν καλόγηρον, τὸν κηπουρόν, δόστις τῆς εἶχεν εἰπεῖ διάφορα οητὰ ἀπὸ τὸ Ψαλτήριον, τὰ ὅποια αὐτὴ δὲν ἐνόει, ἀλλ' ἀορίστως ὑπώπτευεν ὅτι προσηρμόζοντο κάπως εἰς τὴν θέσιν τῆς. Καὶ πράγματι τῆς εἶχον ἀφήσει ὡς ἔνα βόμβον περὶ τὰ ὕτα περὶ τὰ ὕτα τῆς. «Τίς δώσει μοι πτέρυγας ὥσει περιστερᾶς;... Ἰδοὺ ἐμάκουνα φυγαδεύων καὶ ηγλίσθην ἐν τῇ ἔρημῳ. Πρόσεδεχόμην τὸν Θεόν, τὸν σώζοντά με ἀπὸ δλιγοψυχίας καὶ ἀπὸ καταιγίδος....»

Καθὼς ἀνήρχετο τὴν δάχιν ὀντικρύ, πέραν τῶν Κήπων, ἀνώ τοῦ δεύματος, ἥκουσε τὸν μικρὸν κώδωνα τοῦ μοναστηρίου νὰ ἥχῃ γλυκά,

ταπεινὰ καὶ μονότονα, νὰ ἔξυπνῃ τὰς ἥχονς τοῦ βουνοῦ, καὶ νὰ δονῇ τὴν μαλακὴν αὔραν. Ἡτο ἄρα μεσονύκτιον, ὥρα τοῦ Μεσονυκτικοῦ, ὥρα τοῦ "Ορθροῦ! Πῶς ἥσαν εὐτυχεῖς οἱ ἀνθρώποι αὐτοί, οἵτινες εὐθὺς ἀμέσως, ἐκ νεαρᾶς ἥλικίας, δῶσαν ἀπὸ θείαν ἔμπνευσιν, εἶχον αἰσθανθῆ ποιὸν ἥτο τὸ καλλίτερον τὸ δόπιον ἥμποροῦσαν νὰ κάμουν — τὸ νὰ μὴ φέρουν, δηλαδή, ἄλλους εἰς τὸν κόσμον δυστυχεῖς!... καὶ μετὰ τοῦτο, ὅλα ἥσαν δεύτερα.

Τὴν φιλοσοφίαν, αὐτοί, τὴν εἶχον λάβη ὡς ἐκ πληροφορίας, χωρὶς σκοτίσουν τὸν νοῦν των εἰς τὴν «ζήτησιν τῆς ἀληθείας», ὅπου ποτὲ δὲν εὑρίσκεται.

Ἄνεβη ὑψηλότερα τὸν δάχιν, χωρὶς νὰ ἔχῃ σκοπὸν ἡ ἀπόφασιν ποῦ ἐπήγαινε. Καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν δρόμον, δλίγα βῆματα μακράν, εἶδε μίαν στάνην, τὴν δποίαν ἀνεγνώρισεν ὅτι ἥτον τοῦ Γιάννη τοῦ Λυρίκου. Ὁ σκύλος αἰσθανθεὶς μακρόθεν τὴν παρουσίαν τῆς, ἥρχισε νὰ γαυγύζῃ. Τὸ τέλος εἰς τὸ προσεχές.

A. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ Δ. ΓΑΛΑΝΗ
ΥΠΟ ΤΟΖΕ

ΕΙΔΩΛΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ

... ΑΘΗΝΑΙΟΣ

Γνωστή είνε μόνη ή πατρίς του τὸ δνομά του ἀγνοεῖται. Πρὸς ὡραν ἐπιστεύθη διτὶ ὀνομάζετο Κλεοχάρης, τοῦ Βίσωνος υἱός. Φαίνεται ἡδη διτὶ ἡτο πλάνη. Ανώνυμος ἔγινε πάλιν οὗτος ὁ ποιητής καὶ συνθέτης τοῦ «Εἰς τὸν Ἀπόλλωνα Ὅμνου» διποίος ἀνεκαλύφθη εἰς τοὺς Δελφοὺς ἐν τῷ θησαυρῷ τῶν Ἀθηναίων, χαραγμένος ἐπάνω εἰς μαρμαρίνας πινακίδας. Οὐ μόνος αὐτὸς είνε τὸ σπουδαιότατον τῶν μέχρις ἡμᾶν περισσωθέντων λειψάνων τῆς ἀρχαίας μουσικῆς. Εἶνε ὁσαύτως καὶ τὸ ἀρχαιότατον διότι ἀνήκει εἰς τὸν τρίτον π.Χ. αἰῶνα. Εἶνε ἄρα πρὸς τὸ παρὸν τούλαχιστον, τὸ ἀρχαιότατον τῶν ἀσμάτων τὰ διποία ἔγεννηθησαν ἐπάνω εἰς ἀνθρώπινα χεῖλη.

Δὲν εἴμεθα πλέον ἀξιοῦτον τὸν ἀντικείμενον διτὶ τὸν ἥκουσε πρὸς δύο χιλιάδων ἐτῶν ή ἐπὶ τῇ ἔδρῃ τοῦ θεοῦ συναγερθεῖσα Ἑλλάς. Ή μουσικὴ αὐτὴ εὐθὺς ἔξι ἀρχῆς μᾶς ἐκπλήσσει. Ομοιάζει τόσον δλίγον μὲ ἐκείνην τὴν διποίαν ἐσυνειδήσαμεν νὰ λέγωμεν ἀρχαίαν, νὰ αἰσθανώμεθα καὶ νὰ θαυμάζωμεν ὡς τοιαύτην μὲ ἐκείνην ἐν τῇ διποίᾳ ή ψυχῇ, ἐν τῇ διποίᾳ τὸ ἔλληνικὸν Καλὸν ἀναζῇ διτὶ ἡμᾶς. Οὐδέποτε δικλούκ τοῦ «Ορφέως» καὶ τῆς «Ἀλκήστιδος», διβερλιδὸς τῶν «Τρώων», διγκονὸς τοῦ «Οδυσσέως» καὶ τῆς «Σαπφοῦς» συνέθεσάν τι παρόδιοιν. ή κανὸν ἀνάλογον. Μόλις εἶναι ἀσμα, μόλις είνε μελῳδία· μᾶλλον εἶνε. Cantilène· κάτι τι ὡς ή προσφωνή ἐπίληπτις ποιμένος, αἰωρούμενη ἐπάνω ἀπὸ λίμνην, μία «Capzone» γόνδολιέρον τῆς Βενετίας. Καὶ δὲ μόνος αὐτὸς δχι μόνον ἔνειζε τὰς αἰσθητικάς μας ἔξεις, τὴν μουσικήν μας ἀντίληψιν, ἀλλὰ καὶ φαίνεται ὡς ν' ἀντιφάσκη πρὸς αὐτὸν τὸν τὸ ἔλληνικὸν ἰδεῶδες τοῦ ἰδεῶδους τούτου μία τοιαύτη μουσικὴ δὲν φαίνεται ν' ἀποδίδῃ τὴν πιστήν, τὴν ὁριστικήν, τὴν κατηγορηματικήν μαρτυρίαν, τὴν διποίαν αἱ λοιπαὶ τέχναι, ή ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ή γλυπτικὴ ἀείποτε μᾶς παρέσχον.

Τὸ ἀσμα τοῦτο δὲν φαίνεται εἰς ἡμᾶς ἀδοιστον καὶ ἀσαφές ή διτὶ ἔλλειψιν ἀκοῆς ἐπαρκῶς ἡσκημένης, πνεύματος ἀρκούντως εὐπα-

θιοῦς διποίως τὸ κατανοήσωμεν. Ἐχάσαμεν ἀπόρητα θεῖα πολὺ περισσότερα τοῦ ἐνός. Δὲν εἴμεθα πλέον ἐκ τῶν μεμνημένων δὲν κατέχουμεν πλέον τὴν μύησιν ἐκείνην τὴν διποίαν ή Θεός, ὡς εἴπεν διποίος Ρενάν, ἐχάριζεν εἰς τὸν Ἀθηναῖον κατὰ τὴν γέννησίν του μὲ ἐν της μειδίαμα. Ἀξεστοι καὶ βάροβαροι, δὲν ἐννοοῦμεν πλέον διτὶ ή ἀπόλυτος λιτότης, ὡς καὶ ή ἀκρα πολυπλοκότης, ἔχει τὰ μυστήρια της, καὶ διτὶ τὰ μυστήρια ταῦτα ἔγιναν διτὶ ἡμᾶς ἀδιείσδυτα. Πόσον ἔξεναντίας ἡρμοζεν διτὶ δελφικὸς ὑμνος καὶ πῶς διμοίαζε πρὸς τὸ ἔλληνικὸν πνεῦμα! Πῶς μαρτυρεῖ ἔτι περὶ τῶν κυρίων αὐτοῦ καὶ οὐσιωδῶν ἀρετῶν: τῆς λεπτότητος τῆς καλαισθησίας, τῆς δεξύτητος τῆς ἀντιλήψεως, τῆς ἱκανότητος πρὸς ἀντίληψιν σχέσεων εἰς ἡμᾶς ἀναντιλήπτων! Μία μελῳδικὴ γραμμή, μόλις ὑποβασταζομένη ἀπὸ μερικὰς συγχορδίας κιθάρας, μόλις ἔξαιρομένη ἀπὸ τὴν ἀντίστιξιν τοῦ αὐλοῦ, ἵδον διλος δ «Εἰς τὸν Ἀπόλλωνα Ὅμνος», καὶ φαίνεται διτὶ ποτὲ δὲν ὑπῆρξε τι περισσότερον ή ἔλληνικὴ μουσική. Ήτο τι ἔλαχιστον, ἀλλὰ τὸ ἔλαχιστον αὐτὸν θὰ ἡτο τι θεσπέσιον, καὶ εἰς τὸν διαυγῆ καὶ λεπτὸν αἰθέρα τῆς Ἀττικῆς, τὸ ἐγκρατέστατον τῶν μουσικῶν θεμάτων, γραφικὸν ή ἡχην, παρηγε τὴν αἰσθησίν τοῦ Καλοῦ. Ξένη πρὸς τὴν ἐνορχήστρωσιν, περίπου καὶ πρὸς τὴν ἀρμονίαν, ή μουσικὴ αὐτὴ ἐγνώρισε μόνον τὴν μελῳδίαν καὶ τὸν ρυθμόν ἀλλὰ τοῦ ρυθμοῦ καὶ τῆς μελῳδίας ὑπῆρξε θαυμαστὴ ἐργάτις. Διὰ τῆς ἀκρας τελειότητος ἀμφοτέρων, διὰ τῆς ἔναλλαγῆς—τὴν διποίαν ἐπ' ἀπειρον ἐποικιλλε—τῶν μαρκῶν καὶ τῶν βραχέων, τῶν δέξεων καὶ βαρέων τόνων, ἐχάρασσεν εἰς τὸ διάστημα περιγράμματα τόσφ ἀμεμπτα, κατεμέριζε τὸν χρόνον εἰς περιόδους τόσφ ἀνέτους καὶ τόσφ εὐρύθμους ὡστε ή ἡμετέρα τέχνη παραβαλλομένη πρὸς τὴν τέχνην ταύτην παρίσταται ὑλικὴ καὶ βάναυσος, διαφεύγει δὲ τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν δ τοιούτος λεπτὸς καταμερισμὸς τοῦ τε χρόνου καὶ τοῦ διαστήματος.

Τὶ λέγω, μᾶς πειράζει καὶ μᾶς δυσαρεστεῖ. Υπάρχει εἰς τὸν Ὅμνον τοῦ Ἀπόλλωνος διλό-

κληρος στροφὴ τῆς διποίας ή μελῳδίας ἔξελίσσεται ἀκατατεύστως κατὰ ἡμιτόνια, καὶ διτὶ ἡμιτονισμὸς αὐτὸς ἀποβαίνει δχληρὸς εἰς τὴν ἀκοήν μας. Τὴν ἐνοχλεῖ καὶ ἐπὶ τέλους τὴν ἔξαγορινει. Ἀλλὰ διατί ἄλλο ή διότι ἡμιβλύνθη τὸ οὖς ἡμῶν καὶ ἀπεσκληρύνθη, διότι ἔχασε τὴν ἱκανότητα νὰ τρυφᾶ εἰς τὰς διαβαθμίσεις αὐτὰς τοῦ ἥχου, εἰς τοὺς ἀπειροστοὺς αὐτοὺς καταμερισμοὺς τοὺς διποίους τὸ ἀρχαῖον ἔλληνικὸν οὓς δινεζήτει καὶ ἀπὸ τοὺς διποίους ἔγοητεο. Οχι μόνον τὰ ἡμιτόνια ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ τέταρτα τῶν τόνων ἥσαν διὰ τοὺς ἀρχαῖους Ἑλληνας εὐχάριστα. Εχθροὶ οὗτοι τῆς ἀκαμψίας καὶ τῆς ἀλιγυσίας, ἔγινωσκον μόλις νὰ λιγύζουν τὰς γραμμὰς τῶν μελῳδῶν ή τὰς γραμμὰς τῶν ναῶν. Διτὶ αὐτοὺς, μουσικοὺς διποίους ἥσαν καὶ ὡς φιλόσοφοι, θὰ εἴπωμεν πάλιν μετὰ τοῦ Ρενάν, αἱ ἴδεαι καὶ οἱ ἥχοι «ἐνήλλασσον μορφὴν οἱ μὲν ἐν τοῖς δὲ διτὶ ἐναλλαγῶν ἀνεπαισθήτων διποίαι είνε αἱ τοῦ χρώματος τοῦ λαιμοῦ τῆς περιστερᾶς».

Καὶ ἔπειτα ή μουσικὴ των, ἐκείνη ἴδιως ή διποία ὑπῆρξε περισσότερον ή ἴδική των μουσική. — ή δωρική,— ἐκείνη τὴν διποίαν οἱ σοφοὶ καὶ οἱ φιλόσοφοι ἔξενθείσαν καὶ τῆς διποίας είνε λείψανον διελφικὸς ὑμνος, εἰδηηνοποίει, διέθετεν ἐκτάκτως τὴν ψυχήν. Περισσότερον τοῦ δέοντος συγνὰ ή ἴδική μας μουσικὴ ἐπιφέρει ἀταξίαν εἰς αὐτὴν καὶ τὴν διαταράττει. Τοῦτο τούλαχιστον εἴμεθα εἰς θέσιν ἀκόμη νὰ τὸ ἀντιληφθῶμεν. Διαβάσετε τὴν στροφὴν διὰ τῆς διποίας αἱ Μοῦσαι τοῦ Ελικῶνος καλοῦνται νὰ τέρψουν μὲ τοὺς φθόγγους των τὸν ἀδελφὸν αὐτῶν τὸν χρυσοκόμην. Διαβάσετε καὶ

τραγουδήσετε δλόκληρον τὴν στροφὴν αὐτὴν τῆς ἀρχαίας μελῳδίας. Εἶνε ἀδύνατον νὰ μὴ αἰσθανθῆτε τὴν ἔξι αὐτῆς εἰρήνην, τὴν ἔξι αὐτῆς γαλήνην καὶ τὴν σεπτήν της μελαγχολίαν.

Καὶ ή μελαγχολία αὐτὴ τὴν διποίαν ἔδεται διτὶ ἀπέπνεεν ή δψις τοῦ θείου Τοξότου καὶ μετ' αὐτὴν ἔτι τὴν νίκην, ἐπιαξάνεται διτὶ ἡμᾶς διὰ τῆς μελαγχολίας τῆς ἐκ τῶν πολλῶν αἰώνων, τῆς ἐκ τοῦ μεμακρυσμένου παρελθόντος. 'Ἐκ τῆς τέχνης ή διποία ὑπῆρξεν ή περισσότερον τιμωμένη, ή περισσότερον ἀγαπωμένη ἀπὸ τὸν καλλιτεχνικώτατον τῶν λαῶν, ἴδετε λοιπὸν τί μᾶς ἀπομένει! 'Ἐν φροῦρον μέλος, εἰς γιθύνορος, εἰς στεναγμὸς τὸν διποίον μόλις εἴμεθα ἀξιούντα νὰ εἴναι σιθῶμεν. 'Ω! νὰ μᾶς ἐδίδετο νὰ τὸν ἀκούσωμεν πέραν ἐκεῖ, ἐρείπιον μεταξὺ τῶν ἐπίσης δωρικῶν ἐφειπίων τοῦ Ἱεροῦ λόφου τοῦ Καλοῦ! 'Απὸ δύο χιλιετηρίδων κατὰ τὰς διποίας ἀκολουθούμεν τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ, διπομόδιος αὐτὸς κατέστη δλοὲν περισσότερον περισσότερον βαθύρρονς καὶ πολυκύμαντος καὶ εὐρύς. 'Αναρίθμητοι παραπόταμοι τὸν ηὔρυναν καὶ τὸν ἐμεγάλωσαν μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς τὸν ἐνόλωσαν. 'Ηδη δὲν διακρίνομεν πλέον τὰς δχνης τοῦ. 'Υπερέβημεν τὸ στόμιόν του. Πλέομεν εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος ἐκβακχευμένοι ἀπὸ τὸν πάταγον τῶν ὑδάτων τῶν ἀπεράντων, τῶν πολλῶν. Διὰ τοῦτο δταν δ ὀκεανὸς μαίνεται καὶ ἀπειλῇ καταποντισμὸν τοῦ παντός, ἀναλογίζομαι ἐνίστε τὸν ἀγγωστὸν αὐτὸν Ἑλληνα διποίος ἐκάθησε παρὰ τὴν μόλις ἀναβλύζουσαν πηγὴν τοῦ ποταμοῦ τούτου δταν αὐτὴν ἀνέβρουν σταγῶν πρὸς τὴν χρυσοκόμην. Διαβάσετε καὶ

CAMILLE BELLAIGUE

Μετάφρ. Χρ. Δ.

ΤΟ ΔΕΚΔΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΖΩΗ

Ο Λασσάνειος. — Μία διάλεξις. — «Ο Λαγκᾶς». ὑπὸ Δημοσθένη Ν. Βουτυρᾶ.

ΑΦΟΥ δὲν βαριούνται ἔκεινοι, δὲν πρέπει νὰ βαριούμαστε καὶ μεῖς», — παρετήρησεν ἀγαπητός μου συνάδελφος, εἰς τὸν δόποιον ἔλεγα, δτὶ δὲν εἶχα καμμίαν δρεξινὴ νὰ γράψω πάλιν διὰ τὸν Λασσάνειον. Καὶ μοῦ ἐφάνη δρθῆ ἡ παρατήρησις. «Οταν τακτικὰ κάθε χρόνον ἐπαναλαμβάνεται τὸ φιλολογικὸν ἀνοσιούργημα, πρέπει νὰ ἐπαναλαμβάνεται, ἐπίσης ἐπίμονος, ἐπίσης ἀκούραστος, καὶ ἡ διαμαρτυρία τῶν τιμίων ἀνθρώπων.

Φέτος πάλιν, εἰσηγούμενον αὐτοῦ τοῦ προτάνεως τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῶν τελετῶν, ἐπισήμως, πανηγυρικῶτατα, ἐστέφθησαν δύο (ἀριθ. 2) δραματικοὶ ποιηταί, δὲν εἶνας τραγικὸς καὶ δὲν ἄλλος κωμικός. Δηλαδὴ μία κωμῳδία — τὸ Φάϊβ-ο-κλόκ τοῦ κ. Τιμολέοντος Ἀμπελᾶ, — καὶ μία τραγῳδία, — δὲν Λέων Χαμάρετος τοῦ κ. Ι. Καλοστύπη, — ἐκρίθησαν ὑπὸ ἐπιτροπῆς, ἀποτελουμένης ὑπὸ σοφῶν καθηγητῶν τῶν γραμμάτων καὶ . . τοῦ δικαίου, ὡς ἔξοχα ἔργα, ἀξια στεφάνου δάφνης καὶ χιλίων δραχμῶν. Καὶ ὑπὸ τὰ χειροκροτήματα τῶν θεατῶν, — ἀδιάφορον ἂν ἥσαν διλγάτεροι ἀπὸ ἄλλοτε ὅτι τύποι ἐξεπληρώθησαν, — προσῆλθον οἱ νικηταὶ τοῦ ἀγῶνος αὐτοπρόσωποι καὶ παρέλαβον τὰ βραβεῖα τῶν.

Καὶ τώρα τί θὰ γίνη; «Ο, τι γίνεται τακτικά: Τὰ χειρόγραφα τῶν ἀριστογημάτων θὰ φυλαχθοῦν εἰς τὰ συρτάρια τῆς λήθης, ἀφοῦ δοκιμασθῆ ἵσως ἡ τύχη των καὶ ἀπὸ τῆς σκηνῆς κανενὸς ὑπαίθριον θεάτρου, — τὴν γνωρίζομεν δὲ τὴν τύχην τῶν βραβευμένων τοῦ Λασσάνειον! — καὶ εἰς τὰ κοινωνικὰ διάφορα τῶν ἐφημερίδων οἱ δύο ποιηταί, ἀκόμη δύο, θὰ τιτλοφορούνται εἰς μνημόσυνον δαφνοστεφεῖς. Οὔτε τὸ θέατρον, βλέπετε, οὔτε ἡ φιλολογία ἔχουν νὰ κερδίσουν τίποτε ἀπὸ ὅλην αὐτὴν τὴν κυριολεκτικῶς κωμικοτραγικὴν ἴστοριάν, ἡ δοπία δὲν φαίνεται νὰ ἔχῃ ἄλλον οὐσιαστικῶτερον σκοπόν, παρὰ τὴν τυπικωτάτην ἐκπλήρωσιν τῆς ἱερᾶς θελήσεως τοῦ διαθέτου.

ρωθῆ· εἶνε δύνειρον ἀπραγματοποίητον, εἶνε ἀπλῆ διαμαρτυρία.

**

Ἀνέγνωσα εἰς τὰ τοία τελευταῖα φυλλάδια τῆς «Κριτικῆς», τὴν διάλεξιν τὴν δόποίαν ἔκαμεν δὲ κ. Σ. Σταματιάδης, καθηγητὴς τῆς Ἐμπορικῆς καὶ Βιομηχανικῆς Ἀκαδημίας, εἰς τὸν μαθητάς του, περὶ τοῦ Γλωσσικοῦ ζητήματος. Κ' ἔμεινα κατενθουσιασμένος.

«Ο. Σταματιάδης δὲν εἶνε οὕτε γλωσσολόγος, οὔτε φιλόλογος· ἀπλῶς ἐπιστήμων, (τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἐννοῶ). Ἄλλ' ἔχει τὸ γενικὸν ἔκεινο πνεῦμα, τὸ δόποιον ἀντιλαμβάνεται δλα τὰ πράγματα, καὶ τὴν καλαισθησίαν, ἡ δοπία στρέφει τὴν ψυχὴν δριμεμφύτως δόπου λάμπει φῶς ἀληθείας, καὶ τὸν φιλόσοφον νοῦν, δὲν δόποιος ἀνευρίσκει τὸν δρόμον, τὸν διδηγοῦντα πλησιέστερα πρὸς τὸ καλὸν φῶς ἔκεινο. Βέβαια, δὲν εἶπε τίποτε νέον περὶ τοῦ μεγάλου ζητήματος· ἀλλ' ἐπανέλαβε τὰ γνωστὰ μὲ τρόπου τόσον ὕδραιον, σαφῆ, λογικόν, κτυπητόν, ὥστε καὶ δὲν ἀδαέστερος τῶν ἀκροατῶν ἢ τῶν ἀναγνωστῶν του, νὰ λαμβάνῃ πλήρη ἰδέαν περὶ τῆς θέσεως καὶ τῆς οὐσίας τοῦ ζητήματος, τὸ δόποιον ἐσκότισαν τόσαι ἀνιαραὶ συζητήσεις. Εἰμπορῶ νὰ εἴπω, δτὶ δὲν δοπία. Σταματιάδης, ὡς χημικὸς ποῦ εἶνε, ὀμήλησε περὶ τῆς γλώσσης πειραματικῶς. Τὰ ἐπιχειρήματά του εἶνε καθαυτὸ πειραματικὰ ἀποδεῖεις. Καὶ δῶς τύπος εἰμπορεῖ νὰ χορηγείν τὸ ὕδραιότερόν του, ἡ θαυμασία ἔκεινη σκάλα μὲ τὸ ὕδωρ καὶ μὲ τὸ νερόν, τὴν δοπίαν ἀναβαίνει καὶ καταβαίνει διὰ νὰ δεῖξῃ, δτὶ τὸ νερόν στέκεται λαμπρὰ εἰς δλα τὰ σκαλοπάτια, ἐνῷ ὑπάρχονταν σκαλοπάτια, εἰς τὰ δοπία τὸ ὕδωρ γίνεται.. πάγος.

«Η μελέτη τοῦ κ. Σταματιάδη εἶνε ἐντελῶς στοιχειώδης. Διδάσκει εἰς τὸν ἀμυντοῦς τὸ ΑΒ τῆς γλωσσικῆς ἀληθείας. Διδάσκει, δτὶ ἡ μητρικὴ γλώσσα, τὴν δοπίαν εἰς τὰ σχολεῖα ἐδιδάχθημεν νὰ περιφρονοῦμεν, εἶνε ἀκριβῶς ἡ γλώσσα ἔκεινη, ἡ δοπία ἔχει δλα τὰ δικαιώματα τῆς ζωῆς καὶ τῆς καλλιεργείας, καὶ δτὶ αἱ προσπάθειαι διλγῶν ἀνθρώπων, οἱ δοποὶ κατενόησαν τοῦτο καὶ θέλουν σιγὰ-σιγὰ νὰ τὸ ἐφαρμόσουν, εἶνε ἀξια πάσης προσοχῆς καὶ πάσης συμπαθείας. Καὶ δλ' αὐτὰ τὰ εἴπεν δχι μόνον μὲ μέθοδον ἐπιστημονικήν, μὲ λογικήν δύναμιν ἀκαταγώνιστον, ἀλλὰ καὶ μ' εὐφυῖαν, μὲ χάριν, μὲ χιοῦμορ ἀπαράμιλλον. Ἐντύπωσιν δμως μοῦ ἔκαμε πρὸ πάντων ἡ ἀπλότης καὶ ἡ σαφήνεια τῆς διαλέξεως. Εἰς δλίγας σελίδας συνοψίζει διλόκληρον τὸ ζήτημα, καὶ εἰς τρόπον

ώστε νὰ μὴ μένῃ ἀμφιβολία διὰ καμμίαν του λεπτομέρειαν. Καὶ διὰ τοῦτο ἥθελα νὰ συστήσω, χωρὶς ἵγνος εἰρωνείας, τὴν ἀνάγνωσιν τῆς διαλέξεως αὐτῆς δχι μόνον εἰς τὸν ἀμυντοῦς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν δῆθεν μεμυημένους, οἱ δοποὶ συζητοῦν ἔκθυμα περὶ γλώσσης χώρις νὰ γνωρίζουν καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ ζητήματος, διότι οἱ πρῶτοι κήρυκες κ' ἐκλαϊκευταὶ τῆς γλωσσικῆς ἰδέας, ἔτυχε νὰ μὴν ἔχουν τὴν σαφήνειαν καὶ τὴν μέθοδον τοῦ κ. Σταματιάδη.

**

«Ελαβα κατ' αὐτὰς ἔνα βιβλιαράκι. Μικρούτικον, ἀπὸ 117 σελίδας, τυπωμένον — κακοτυπωμένον μάλιστα,— εἰς τὸν Πειραιᾶ. Καμμία κομψότης ἔξωτερική, πολλὰ τυπογραφικὰ λάθη, καὶ οὔτε κανὸν ἔικὼν τοῦ συγγραφέως εἰς τὸ ἔξωφυλλον. Ὄνομάζεται Δημοσθένης Ν. Βουτυρᾶς, καὶ τὸ ἔργον του — διήγημα,— ἐπιγράφεται «Ο Λαγκᾶς» ἀπέξω, καὶ «Λεωνίδας Λαγκᾶς» ἀπὸ μέσα. Τίποτε τὸ ἔλκυστικὸν ἐκ πρώτης ὅψεως. παθῶς βλέπετε, καὶ τὸ ὅνομα τοῦ συγγραφέως ἄγνωστον,— εἰς ἐμὲ τουλάχιστον,— ἐντελῶς. Δηλαδὴ δὲν είμαι κ' ἐντελῶς βέβαιος, δτὶ δὲν τὸ εἴδα ποτὲ εἰς κανὲν πειραματικὸν φύλλον ἀλλὰ δὲν ἔτυχε νὰ τὸ προσέξω, καὶ μένω μὲ τὴν ἀμφιβολίαν.

Λοιπόγ, μόλις ἀνοιξα τὸ βιβλιαράκι κ' ἔργοφα μία ματιά, — αὐτὴν τὴν φράσιν, νομίζω, ἐπρωτοδιάβασα: «δ δρόμος, ποῦ ἡ βροχὴ τοῦ εἶχε πάρη τὸ χῶμα κ' ἔξειχαν ἡ πέτρες, ἐφαίνετο σὰν ζῶον ἰσχὺον νὰ τοῦ πετοῦν τὰ κόκκαλα», — ἀμέσως μοῦ ἐγεννήθη ἡ δρεξις νὰ τὸ ἀρχίσω ἀπὸ τὴν ἀρχήν. Τὸ ἀρχισα καὶ δὲν τὸ ἀφίσα παρὰ δταν ἐφθασα εἰς τὸ τέλος. Αὐτό, εἰς τὸν ἔγωσιμόν μου ὡς ἀναγνώστου, εἶνε διμελείτερος ἐπαίνος ποῦ είμπορῶ νὰ τοῦ κάμω. Βιβλίον ποῦ τὸ πέροιει κανεὶς μονόρροονφι, δὲν είμπορει νὰ εἶνε βιβλίον συνειδισμένον.

Καὶ δὲν οὐδεὶς διδάσκει τοῦ κ. Σταματιάδη εἶνε ἐντελῶς στοιχειώδης. Διδάσκει εἰς τὸν ἀμυντοῦς τὸ ΑΒ τῆς γλωσσικῆς ἀληθείας. Διδάσκει, δτὶ ἡ μητρικὴ γλώσσα, τὴν δοπίαν εἰς τὰ σχολεῖα ἐδιδάχθημεν νὰ περιφρονοῦμεν, εἶνε ἀκριβῶς ἡ γλώσσα ἔκεινη, ἡ δοπία ἔχει δλα τὰ δικαιώματα τῆς ζωῆς καὶ τῆς καλλιεργείας, καὶ δτὶ αἱ προσπάθειαι διλγῶν ἀνθρώπων, οἱ δοποὶ κατενόησαν τοῦτο καὶ θέλουν σιγὰ-σιγὰ νὰ τὸ ἐφαρμόσουν, εἶνε ἀξια πάσης προσοχῆς καὶ πάσης συμπαθείας. Καὶ δλ' αὐτὰ τὰ εἴπεν δχι μόνον μὲ μέθοδον ἐπιστημονικήν, μὲ λογικήν δύναμιν ἀκαταγώνιστον, ἀλλὰ καὶ μ' εὐφυῖαν, μὲ χάριν, μὲ χιοῦμορ ἀπαράμιλλον. Ἐντύπωσιν δμως μοῦ ἔκαμε πρὸ πάντων ἡ ἀπλότης καὶ ἡ σαφήνεια τῆς διαλέξεως. Εἰς δλίγας σελίδας συνοψίζει διλόκληρον τὸ ζήτημα, καὶ εἰς τρόπον

«Ο «Λαγκᾶς» ἀπέχει ἀλόγη πολὺ ἀπὸ τὸ τέλειον, ἡ καλλιεργεία ἀπὸ τὸ ωριμόν. Εἰς κάθε τελείωσιν δημιουργίαν, μὲ λογικήν δύναμιν ἀκαταγώνιστον, ἀλλὰ καὶ μ' εὐφυῖαν, μὲ χάριν, μὲ χιοῦμορ ἀπαράμιλλον. Εντύπωσιν δμως μοῦ ἔκαμε πρὸ πάντων ἡ ἀπλότης καὶ ἡ σαφήνεια τῆς διαλέξεως. Εἰς δλίγας σελίδας συνοψίζει διλόκληρον τὸ ζήτημα, καὶ εἰς τρόπον

τὴν διοίαν δὲν ἔδυνάμωσεν ἡ πεῖρα τοῦ κόσμου. Καὶ ἡ γλῶσσα ἐπίσης διστακτικὴ καὶ ἀπλαστη, ἀσθματική, γῳὸς μουσικὴν καὶ χωρὶς ἀκρίβειαν. Ναί ἀλλὰ καὶ εἰς κάθε σελίδα, εἰς κάθε γραμμήν, ἀποκαλύπτεται πρὸ τοῦ ἔξησκημένου ὅφιταλμοῦ ἡ στόφα τοῦ διηγηματογράφου, ὃς στόφα πρώτης τάξεως. Κανεὶς ἀπὸ τοὺς νέους μας συγγραφεῖς, τοὺς ἀναγνωσμένους σήμερα, δὲν εἰμπορεῖ νὰ καυχηθῇ διτὶ ἐποβάλε μὲ περισσοτέρουν δύναμιν, πρωτοτυπίαν, ἀποκήνην ἀντίληψιν, παρατηρητικότητα καὶ ψυχολογίαν. Τὸ ἄκομφον αὐτὸν βιβλιαράκι πλησιάζει τόσον τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν τέχνην, — τὴν εὐμορφιὰ μὲ μίαν λέξιν, — δοσον κανὲν ἄλλο κομψοτυπωμένον βιβλίον, ἀπὸ τὰ σφραγισμένα μὲ ὄντα γνωστότερα. Καὶ προσέχω, καὶ σταματῶ εἰς αὐτὸν τὸ διηγῆμα, μὲ δῆλην ἐκείνην τὴν χαράν, τὴν διοίαν αἰσθάνομαι, δταν καμία τέτοια ἐμφάνισις μοῦ ἔμπνεει τὴν σκέψιν, διτὶ οὐνὶ εἰς μάτην ἥγωνίσθημεν οἱ ἀπερχόμενοι διὰ νὰ προετοιμάσωμεν τὸ ἔδαφος εἰς τοὺς ἔρχομένους.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ διηγήματος λιτοτάτῃ. Καὶ τόσον, ὅστε θὰ ἡτο ἀδύνατον νὰ τὴν διηγῆθῃ. Ὁ Λεωνίδας Λαγκᾶς εἶνε ἀπλούστατα ἔνας νέος σημειωνός, δ ὁδοῖς ζῆ. Ἀλλὰ ζῆ ἀληθινά, — (καὶ αὐτὸν δ συγγραφένς μᾶς κάμνει νὰ τὸ αἰσθανθῶμεν). Ὄλη ἡ ἐπίδρασις τοῦ περιβάλλοντος, μὲ τὰς μυρίας τον λεπτομερείας, εἰς τὴν ψυχὴν ἐνὸς ἀνθρώπου, ίδον ἡ οὐσία τῆς διηγῆσεως καὶ τῆς περιγραφῆς. Ὁ τρόπος της ὑπενθυμίζει κάποιους ωρόσους συγγραφεῖς. Ἀλλ' δ συγγραφεὺς δὲν πιστεύω νὰ τοὺς μιμῆται ἐν ἐπιγνώσει τὸ ἔχει τὸ αἴμα του, — καὶ ίσως ίσως τὸ ίδιον σλαύηκὸν αἴμα, τὸ ὁδοῖον δὲν ἔπαυσε νὰ φέρῃ δλίγον καὶ εἰς τὰς φλέβας τῶν φωμιῶν. Τὸ τρίτον μέρος τοῦ βιβλίου, ὅπου ζωγραφίζεται δ πυρετός τῶν Ἀθηνῶν, κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ πολέμου, αἰσθητὸς διὰ μέσου τῆς ίδιοσυγκρασίας τοῦ ηρωεώς — καὶ τοῦ συγγραφέως, — κατορθόνει νὰ δίδῃ μίαν νευρικὴν ἐντύπωσιν, μίαν ἀληθινὴν ἐντύπωσιν, ζιοηράν καὶ ἀλησμόνητον. Καὶ αὐτὸν χωρὶς ἐκτενεῖς περιγραφὰς καὶ χωρὶς σκολιὰς ἀναλύεις. Μὲ μικρὰς-μικρὰς λεπτομερείας, αἱ διοίαι ὄμως περνοῦν ἀπὸ τοὺς ὄφιταλμοὺς μας, ἀπὸ τὴν ψυχὴν μας, μὲ τὴν γοργότητα καὶ μὲ τὴν δύναμιν τῆς πραγματικῆς ζωῆς. Καὶ ἔτσι εἶνε γραμμένον δλον τὸ βιβλίον, μὲ μίαν ἀδρότητα μοναδικήν, μ' ἔνα πλοῦτον ἀκρόποτον προσώπων καὶ πραγμάτων, μὲ μίαν πλημμύραν ἔξαφνικήν καὶ ἀκατά-

σχετον. Ὁ ηρως ζῆ, καὶ μαζί του ζῆ ὁ ἀναγνώστης.

Πρόεπει τώρα νὰ συστήσω τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ «Λαγκᾶ» εἰς τοὺς ἀγαπῶντας τὰ γλαφυρὸ διηγῆματα τῆς πλοκῆς; Ὅχι βέβαια. Τὴν συνιστῶ διμος ἐκθύμως εἰς δλους τοὺς ἀγαπῶντας τὴν τέχνην, καὶ πρὸ πάντων εἰς τοὺς ἀγαπῶντας τὴν Ἑλληνικὴν τέχνην, οἱ διοίοι προθύμως θὰ παραλείψουν τὰς ἐλλείψεις τοῦ πρωτοτυπίου, διὰ τὰς ἐλπίδας, τὰς διοίας ἔμπνει.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Δράγα — Άλεξανδρος — Μάκβεθ.

ΛΕΓΕΙ κάποιον μήνυμα ἐκ τῶν πρώτων ποὺ ἔχυθησαν μὲ τὸ ριγοῦν σύρμα, δ βασιλεῖς αἰματοπνιγμένοι μέσα εἰς τὸ μακρέθιον δρᾶμα, δτι εὐσπλαχνικὸν μαχαῖρι σᾶς ἐκτύπησεν ἀγκαλιασμένους μέσα εἰς τὸν τρόμον. Τοῦτο φαίνεται νὰ ἡτο ἀπαραίτητον διὰ νὰ ὀραΐσῃ τὰ ἔργα τῆς ἡ μοῖρα. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο δίδει μίαν ἀπειρον ὀραιότητα ἐπάνω εἰς τὰ αἴματα ποὺ σᾶς ἀσχημίζουν, καὶ εἶνε μία περιφρόνησις ὑπερτάτη πρὸς τὸν κόσμον ποὺ σᾶς κατεδίωκεν ἀπὸ τοῦ ἀρραβώνος μέχρι τοῦ θανάτου. Ἐφύγατε διὰ τὴν ἀνυπαρξίαν ἀγκαλιασμένοι, ἐπιμένοντες εἰς ἐκεῖνο ποὺ ἡ Ζωὴ ὀνόμασεν εἰδύλλιον καὶ ἡ θεσμοθεσία τῶν βασιλικῶν ἐνώσεων τὸ ὄντα μετεντέλειαν. Ὡστε δὲν ἀνήκετε πλέον ὁς νεκροὶ ἀχρόιστοι ὅπως εἶσθε, μήτε εἰς τὴν πολιτικὴν κριτικήν, μήτε εἰς τὴν ίστορίαν, μήτε εἰς τοὺς Σέρβους σας μήτε εἰς κανένα ἀπὸ δσους σᾶς κρίνουν μὲ τὰ ἔργα σας ἐπὶ τοῦ θρόνου. Ἀνήκετε εἰς τοὺς θρύλους, εἰς τὴν Ζωὴν διὰ τὴν διοίαν τίποτε δὲν ἐκάματε κακόν, εἰς ἡμᾶς τοὺς μοιρολογητὰς ποὺ μοιραζόμεθα τόσον εἰρηνικὰ μὲ τὴν ίστορίαν καὶ μὲ τὴν πολιτικὴν τὰς δψεις ἐνὸς ἀνθρώπου. Ἡ πολιτικὴ ἀς πάρη τὸν βασιλέα καὶ τὴν βασιλισσαν τῶν Σέρβων καὶ ἀς τοὺς θρύλη, ἡμεῖς θὰ πάρωμεν τὸ ἀγκαλιασμένον βασιλικὸν ζευγάρι ἀπὸ τὰ κόκκινα δάπεδα τῶν ἀνακτόρων καὶ βέβαια δὲν θὰ τὰ θρύσιωμεν. Διότι ήταν νύκτα, ήταν ὑπνος. ήταν γαλήνη σπιτιοῦ, ή ὥρα ποὺ ἡδικήθη ἀπὸ τὸ βασιλικὸν εἰδύλλιον ἀς μὴ σᾶς δώσῃ δίκαιον. Σεῖς αἰματωμένοι καὶ ἀχρόιστοι πλέοτε πρὸς ὠραῖα λιμάνια καὶ δ θρύλος πλοιηγεῖ.

ΧΑΡΗΣ ΗΜΕΡΙΝΟΣ

ματωμένης λεπίδος, ἔκλαιγε διότι ἐσκότωσε τὸν ὑπνον! «Τὸν ὑπνον τὸν ἀθῶν». Θὰ ἐγίνετο τρόπος νὰ σκοτωθῆτε προκαλοῦντες τὴν λαϊκὴν δργήν, δταν εὐλογημένοι βιαίως ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, ἐκάματε τὴν πρώτην σας ἐμφάνισιν εἰς τοὺς δρόμους τῆς πόλεως μέσα εἰς τὰς λόγχας. Ἀλλ' ὅπως ἡλθεν ἡ Ὁργὴ τοῦ Λαοῦ, τὴν νύκτα, τὴν μόνην ὥραν ποὺ ἡ ἀγρία πολιτικὴ σᾶς ἀπέμετεν ἐλαφρὰ εἰς τὴν ἀγκάλην τῆς Ζωῆς, ἔδωσε τὴν δύναμιν εἰς τοὺς μοιρολογητάς, εἰς τοὺς τραγουδιστὰς τῆς Ζωῆς, εἰς τοὺς μαγεμένους ἀπὸ τὰ παραμύθια τῶν Ρηγάδων καὶ τῶν Ρηγισῶν, νὰ ἔλθουν νὰ ζητήσουν τὸ πτῶμα σας καὶ νὰ τὸ διδηγήσουν κάπου δπον μόνον τραγούδια ἥχοιν καὶ δπον μόνον ἡ Ζωὴ βασιλεύει. Ὁ ωμαντισμὸς ἔγραψε πολλοὺς στίχους εἰς δλας τὰς Ἀνθολογίας τοῦ κόσμου διὰ τὸν Βασιλέα ποὺ θὰ ἔδιδε τὸν θρόνον του διὰ τὸ βλέμμα μιᾶς ὠραίας. Καὶ δταν ὁ ωμαντισμὸς ἔπαυσε νὰ τραγουδῇ πλέον αὐτὴν τὴν κενολογίαν μέσα εἰς τὸν αἴωνα τῶν συνηθῶν καὶ τῆς Πολιτικῆς, εὐρέθη ἔνας βασιλεὺς ἀνδρικώτερος καὶ περισσότερον ἀνθρωπός ἀπὸ τὸν Θεόφιλον τοῦ Βυζαντίου. Εἰς τὴν ἐποχὴν δπον οἱ βασιλικοὶ γάμοι κρύπτουν κάποιον σκοπὸν συμμαχίας ἡ ἐμπορικῶν σχέσεων, τὴν ἐποχὴν ποὺ οἱ βασιλικοὶ γάμοι εἶνε ἔνα είδος συμβάσεως μεταξὺ δύο κρατῶν καὶ δὲν τοὺς κάμνει ἡ καρδία ἀλλὰ τοὺς κάμνουν οἱ ὑπουροί τῶν Ἐξωτερικῶν, σύ, τελευταῖς τῶν Όθρενοβιτς, ἐπῆρες τὸ ἀβρόν χέρι μιᾶς γυναικὸς καὶ τὴν ἀνύψωσες ἔως εἰς τὸν θρόνον, παιδικῶς ἀσειστος εἰς δλας τὰς θυέλλας. Καὶ δπως οἱ πεθαμένοι ωμαντικοὶ στίχοι ἔσπαρτοι σας μέσα εἰς τὸν θρόνον, μέρος της ζωῆς, δὲν ἡμποροῦσεν νὰ μοῦ εἶδην στιγμήν: μ' εὐρήκεις εδῶ, εἰς τὸ Τέννοστετ, μικράν ἔξοχην διαμονὴν καὶ τόπον λουτρῶν τῆς Θυριγγίας, ποὺ δὲν σᾶς εἶναι ἀναμφιβόλως ἀγνωστος καὶ δπον εὐρίσκομαι μόνος ἀφ' ὅτου ἀνεχώρησε δ φίλος Μάνερ.

Διέτρεξα κατ' ἀρχὰς τὸν πρόλογον, ἔπειτα τὴν τραγωδίαν πρὸς μεγάλην μου εὐχαρίστησιν. Τώρα, ἀφ' οὗ πολλές φορές τὸ ἀπήλαυνσα ἐν τῷ συνόλῳ καὶ κατὰ μέρη, δὲν θέλω νὰ βραδύνω περισσότερον νὰ σᾶς εὐχαριστήσω.

«Οοσ καὶ ἀν καταγινώμεδα μὲ προθυμίαιν καὶ ἐνδιαφέροντον εἰς πάν δ τι ἀγαθὸν καὶ ὠραῖον μᾶς φέρει ἡ ἀρχαίοτης ἡ οἱ νεώτατοι χρόνοι: δταν ἔνας ἀπ αὐτοὺς τοὺς γίγαντας τὸν ἀπωτάτου παρελθόντος ἐμφανίζεται ἐπιπόρος μας, πελώριος, τόσον μᾶς καταπλήττει ποὺ πρέπει νὰ συγκεντρώσωμεν δλας τὰς ίδεας, διὰ νά ημεθα κάπως ίκανοι νὰ τὸν ἀντιρύσσωμεν. Υπὸ τὴν ἀμεσον αὐτὴν συναίσθησιν, οὔτε στιγμὴ ἀμφιβολίας ὑπάρχει: εὐρίσκεσαι ἐνώπιον τοῦ ἔργου τῶν ἔργων, ἡ ἀν μούσαν μὲ περισσότερον μετριότητα, ἐνώπιον ἀριστουργήματος ἐκ τῶν ἔξοχωτατων. Χάρις εἰς σᾶς, ἡμποροῦμεν νὰ τὸ βεβαιώσωμεν ἡ δε προστάθεια σας, ἡ δποία ἐνέχει ἐν ἔαυτῃ τὴν ἀνταμοιβήν της, ἀξίζει παντοτινάς εὐχαριστίας.

«Ἡ τραγωδία μοὺ ἐφάνη καὶ πάλιν μία τῶν ἀξιολογωτάτων καὶ κατέστη δὲ ἐμὲ χάρις εἰς τὴν ἐργασίαν σας, προσιτωτέρα ἀπὸ ἄλλας, ἀλλὰ σήμερον περισσότερον παρά τοτε θαυμάζω τὸ νῆμα τοῦ ἀρχεγόνου αὐτοῦ κάμνει τὸν ἀνθρωπον προφήτην, δηλαδή ίσον μὲ τὸν Θεόν. Δὲν ἔγκειται ἀλλως τε ἔκει δ θρύαμβος πάσης ποιήσεως εἰς τὴν ὑψίστην καὶ εἰς τὴν κατωτάτην αὐτῆς μορφήν;

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Η γαλλικὴ «Ἐπιθεώρησις τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων» δημοσιεύει εἰς τὸ τελευταῖον της τεῦχος Ἱανουαρίου — Ἀπριλίου, ἐπιστολὴν τοῦ Γκαίτε περὶ τοῦ «Ἀγαμέμνονος» τοῦ Αἰσχύλου, δημοσιεύεισαν πρώτην φοράν πρὸ τεσσάρων μηνῶν, τὴν 31 Δεκεμβρίου 1902, εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Φραγκφούρτη». Η ἐπιστολὴν θὰ πειληφράφια τοῦ Γκαίτε, τὸν δποτον ἔτοιμας ἔτοιμας θαυμάζει. Η ἐπιστολὴν πειληφράφια τοῦ Γκαίτε, τὸν δποτον ἔτοιμας ἔτοιμας θαυμάζει. Η ἐπιστολὴν πειληφράφια τοῦ Γκαίτε, τὸν δποτον ἔτοιμας ἔτοιμας θαυμάζει.

Ἡ μετάφρασις τοῦ «Ἀγαμέμνονος» ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου φόν Ούμπολτ, ἔγινε ἐμμέτωπη μεταξὺ τοῦ 1796 καὶ 1804 καὶ ἔξεδόμην ἐν Λευψίᾳ τὸ 1816. Τὸ βιβλίον συνδεόντων εἰσαγωγὴ καὶ κριτικὴν σημειώσεις τοῦ Γοδφρούα Έρμαν, ἀφορώσας τὸ ἀρχικὸν κειμένον. Τὸ εἰς τὸ Γκαίτε σταλέν ἀντίτυπον φιλάσσεται εἰς τὸν Οίκον Γκαίτε, Goethehaus ἐν Βαϊμάρ.

Ίδου ἡ ἐπιστολὴ:

Πρὸς τὸν Ἐπίτορον τοῦ Κράτους Κόριον Ούμπολτ
εἰς Φραγκφούρτη ἐπὶ τοῦ Μάιον

Τέρνοτε, 1 Σεπτεμβρίου 1816.

Τὸ μέγα ἔργον, εἰς τὸ δποτον ἀφιερώσατε, φιλατέ μου, τόσα εἴτη τῆς ζωῆς σας, δὲν ἡμποροῦσεν νὰ μοῦ εἶδην εἰς καταληλοτέραν στιγμήν: μ' εὐρήκεις εδῶ, εἰς τὸ Τέννοστετ, μικράν ἔξοχην διαμονὴν καὶ τόπον λουτρῶν τῆς Θυριγγίας, ποὺ δὲν σᾶς εἶναι ἀναμφιβόλως ἀγνωστος καὶ δποτον εὐρίσκομαι μόνος ἀφ' ὅτου ἀνεχώρησε δ φίλος Μάνερ.

Διέτρεξα κατ' ἀρχὰς τὸν πρόλογον, ἔπειτα τὴν τραγωδίαν πρὸς μεγάλην μου εὐχαρίστησιν. Τώρα, ἀφ' οὗ πολλές φορές τὸ ἀπήλαυνσα ἐν τῷ συνόλῳ καὶ κατὰ μέρη, δὲν θέλω νὰ βραδύνω περισσότερον νὰ σᾶς εὐχαριστήσω.

«Οοσ καὶ ἀν καταγινώμεδα μὲ προθυμίαιν καὶ ἐνδιαφέροντον εἰς πάν δ τι ἀγαθὸν καὶ ὠραῖον μᾶς φέρει ἡ ἀρχαίοτης ἡ οἱ νεώτατοι χρόνοι: δταν ἔνας ἀπ αὐτοὺς τοὺς γίγαντας τὸν ἀπωτάτου παρελθόντος ἐμφανίζεται ἐπιπόρος μας, πελώριος, τόσον μᾶς καταπλήττει ποὺ πρέπει νὰ συγκεντρώσωμεν δλας τὰς ίδεας, διὰ νά ημεθα κάπως ίκανοι νὰ τὸν ἀντιρύσσωμεν. Υπὸ τὴν ἀμεσον αὐτὴν συναίσθησιν, οὔτε στιγμὴ ἀμφιβολίας ὑπάρχει: εὐρίσκεσαι ἐνώπιον τοῦ ἔργ

Τὴν νύκτα τῆς 28 Μαΐου ἐδοιοφονήθησαν δὲ βασιλεὺς καὶ ἡ βασιλιστα τῆς Σερβίας.

Πρὸ μηνὸς ἔγιναν εἰς τὸ Παρίσι τὸ ἀποκαλυπτήρια τῆς προτομῆς ταῦ Σὲν-Μπέρ. Ἡ προτομὴ ἐστήθη ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ μεγάλου κριτικοῦ εἰς τὸ κοιμητήριον Μονπαρόνας.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Εἰς τὸ γαλλικὸν περιοδικὸν **La Critique Internationale** τῆς 15 Μαΐου: «Ἐνγένιος δὲ Κάστρο» σκιαγραφία τοῦ πορτογάλλου ποιητοῦ ὑπὸ Φιλέα Λεμπέγη. Εἰς τὸν δὲ Κάστρο συγκεντρώνεται κατὰ τὸν συγγραφέα δῆλη ἡ σύγχρονος φιλολογικὴ ἔξελιξις τῆς Προτογαλλίας.

Εἰς τὸ ἀγγλικὸν περιοδικὸν **Fortnightly** δημοσιεύεται μελέτη ὑπὸ W. Knox Johnson περὶ τοῦ Ιακώβου Λεοπάρδο τὸν διοῖον θεωρεῖ διὰ τὸν τελειότητα τοῦ γλωσσικοῦ τοῦ ὑφους ἐφάμιλλον τοῦ Δάντε καὶ τοῦ Μίλτωνος.

Ο H. H. Stathen εἰς ἄρθρον δημοσιευθὲν εἰς τὴν λονδίνειον **National Review** ἐκφράζει τὴν ἀνάγκην αὐτοτροφοῦ κανονισμοῦ τῆς μουσικῆς τῶν δρόμων, προτείνει δὲ τὴν ἀπαγόρευσιν εἰς τοὺς πλανωδίους μουσικοὺς νὰ παῖζουν τὰ διάφορα ὄργανά τα διὰ τὰ κακὰ αὐτῶν ἀποτέλεσματα ἐπὶ τῆς αἰσθητικῆς τοῦ λαοῦ.

Εἰς τὴν Ἰταλικὴν **Nuova Antologia** δὲ Βικέντιος Μαρέλλο ἀποκαλύπτει εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Τίνα δι Λορέντζο ἀντίζηλον τῆς Σάρωρας Μπερνάρδο καὶ τῆς Δοῦζε. Η Λορέντζο γοητεύει ἀπὸ δεκαετίας τὸ ιταλικὸν κοινόν καὶ κατὰ τὸν Μορέλλο ὑποδύνεται τὴν Μαργαρίταν εἰς τὴν Κυρίαν μὲ τὰς Καμελίας ὅπως δούμας ἐφαντάσθη καὶ ἡθέλησε.

Η ίατρὸς κ. Ταρνόβσκαι εἰς τὴν ρωσικὴν ἐπιθεώρησιν **Sievierny Viestnik** τονίζει τὸ κακὸν τὸ συμβαῖνον εἰς τὴν Ρωσίαν, τῶν τόσων συγχρόνων γάμων ρώσων χωρικῶν πρὸ τοῦ 17 ἔτους τῆς ἡλικίας των δόπτες δὲν ἔχει ἀκόμη συμπληρωθῆναι ἡ ὁργανικὴ αὐτῶν ἀνάπτυξις. Τὸ γεγονός τοῦτο προστιθέμενον εἰς τὴν ὑπερβολικὴν ἐργασίαν εἰς τὴν δοτίαν τὸν καταδικάζει ἡ θέσις τοῦ συνδύγου εἶναι μία τῶν κυρίων ἀφορμῶν τοῦ ἐκφυλισμοῦ καὶ τῆς θητημότητος τῶν ρώσων χωρικῶν.

Εἰς τὸ ὅλλανδικὸν περιοδικὸν **Gits** δὲ K. Straub ἔξετάζων τὰς ἀφορμάς τῆς μιωτίας λέγει ὅτι σχετίζονται ἀμέσως πρὸς τὴν πνευματικὴν ὑπερκόπωσιν τῆς μαθητευούσης νεολαίας.

Εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν τῆς Πετρουπόλεως **Viestnik Jevropy** δὲ K. Μάρκωφ δίδει ἐνδιαφερούσας ἐντυπώσεις περὶ τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος καὶ τῶν καλλιτεχνικῶν αὐτῆς θητημῶν.

Τὸ γερμανικὸν περιοδικὸν **Die Weite Welt** ἐφωτῆ τοὺς γνωστοτέρους γερμανοὺς λογίους πᾶς διακρίνεται ὁ καλὸς συγγραφεὺς. Ο Σουδέρμαν ἀπαντᾷ: Καλὸς συγγραφεὺς εἶναι ὁ γνωρίζων τὴν γλῶσσαν τοῦ, ὁ ἔχων ὑφος, ὁ ἀναγνωρίζομενος ἐκ τούτου καὶ μὴ καταπονῶν τὸν ἀναγνώστην.

Ο Κάρολος Φόύερμπαχ φρονεῖ ὅτι καλὸς συγγρα-

φεὺς εἶναι ὁ γνωρίζων τί σημαίνει ἐκάστη λέξις δι’ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τοὺς διαλογίτας μίαν γλῶσσαν καὶ μὴ μεταχειρίζομενος τὰς λέξεις εἰμὴ αὐστηρῶς εἰς τὴν ἀρμόδιούσαν θέσην των.

Ο Χάοντημαν νομίζει καλὸν συγγραφέα τὸν διαλογίταν εἰς τὴν καρδιὰν καὶ ἀποστρεφόμενον τὰς κοινοτικὰς καὶ τὰς στερεοτύπους φράσεις.

Ο Μπῆνερ θεωρεῖ ὅτι γνωρίσμα τοῦ καλοῦ συγγραφέως εἶναι ἡ πρωτοτυπία ἡ μὴ ἀφίνουσα ψυχρόν τὸν ἀναγνώστην. 'Ἄλλ' οἱ καλοὶ συγγραφεῖς ἐπιλέγει διαφέρουν κατὰ ἐποχὰς καὶ δὲν εἶναι δικαία ἡ σύγκρισις συγγραφέων διαφόρων ἐποχῶν.

NEA BIBLIA

H AKINHTOS ILOIKTHSIA EN TOYPKIA ὑπὸ N. P. Ελευθεριάδου δ. ν. — Αθῆναι 1903.

MHTEPA KAI KOPH δρᾶμα εἰς ποάξεις τέσσαρας ὑπὸ Z. Φυτῆλη — Αθῆναι 1903. Τυπογραφεῖον Ραφτάνη-Παπαγεωργίου.

O LAGKAΣ διήγημα ὑπὸ Δημοσθένη N. Βουτυρᾶ. — Πειραιεὺς 1903. Τυπογραφεῖον «Σφαίρας».

EΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΥΓΕΙΑΣ ὑπὸ Αλεξάνδρου I. Γεωργιάδου, ίατροῦ. Ἐκδίδεται δὶς τοῦ μηνός. Συνδρομὴ ἐξάμηνος δρχ. 3, φρ. 3.

MAKEΛONIKH KΡΙΣΙΣ — KOMITATA KAI ΔΥΝΑΜΕΙΣ 1901 - 1903 ὑπὸ Γνασίου Μακέδονος. — Εν Αθήναις 1903 τυπογραφεῖον Π. Δ. Σακελλαρίου.

FEUILLETS par Jean Moreas. — Paris 1903 édition de «La Plume» fr. 3.50.

LE PROBLÈME DE L' AVENIR LATIN par Léon Bazalgette. — Paris 1903 édit. Fischbacher frs. 3.50.

JOHN RUSKIN, sein Leben und sein Wirken von Marie von Bunsen. — Leipzig Hermann Seemann, mks 4.50.

ANNUAL OF THE BRITISH SCHOOL AT ATHENS. VII (1901 — 1) London, Macmillan.

Εἰς τὸ τεῦχος τοῦτο κωμιαρχεῖ ἡ Κνωσός ὑπὸ τοῦ κ. Εβανς. Τὸ κείμενον στολίζεται ἀπὸ πλείστας εἰκόνας διαφόρων μερῶν τῶν ἀνακτόρων μεγίστου ἐνδιαφέροντος.

AU MUSÉE DE L' ACROPOLE D' ATHÉNES par H. Lechat. Etudes sur la sculpture en Attique avant la ruine de l' Acropole lors de l' invasion de Xerxès. — Paris chez Fontemoing 468 p. in - 8°, 47 fig, et 3 pl.

Ο κ. E. Pottier ἀφιερώνει εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ μακρὰν κρίσιν εἰς τὴν «Revue des Etudes Grecques» ἀποκαλῶν τὸν συγγραφέα «καλλιτέχνην καὶ ιστορικόν».

DAS PROBLEM DER NEUGRIECHISCHEN SCHRIFTSPRACHE von K. Krumbacher München 1903 Verlag der K. B. Akademie.

Αγγέλλονται :
ΚΥΜΒΕΛΙΝΟΣ τοῦ Σαΐζπηρ, μετάφρασις M. Δαμαράλη — Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ.